

Πανεπιστήμιο Πειραιώς – University of Piraeus

Σχολή Οικονομικών, Επιχειρηματικών και Διεθνών Σπουδών

**Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Δίκαιο και Οικονομία – Master in Law and Economics»**

Διπλωματική Εργασία με θέμα:

**Τα ειδικά ζητήματα ευθύνης των μελών του Διοικητικού
Συμβουλίου της Α.Ε. και η άσκηση της εταιρικής αγωγής**

MARIA KONTOMIXALOU

(ΑΜ ΜΔΟ 2321)

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια: Αριστέα Σινανιώτη – Μαρούδη

Πειραιάς, 2025

Παράρτημα Β: Βεβαίωση Εκπόνησης Διπλωματικής Εργασίας

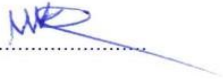
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΙΡΑΙΩΣ ΣΧΟΛΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΩΝ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ «ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ»

ΒΕΒΑΙΩΣΗ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

(περιλαμβάνεται ως ξεχωριστή (δεύτερη) σελίδα στο σώμα της διπλωματικής εργασίας)

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία για τη λήψη του μεταπτυχιακού τίτλου σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, «Δίκαιο και Οικονομία» με τίτλο «**Τα ειδικά ζητήματα ευθύνης των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Α.Ε. και η άσκηση της εταιρικής αγωγής**», έχει συγγραφεί από εμένα αποκλειστικά και στο σύνολό της. Δεν έχει υποβληθεί ούτε έχει εγκριθεί στο πλαίσιο κάποιου άλλου μεταπτυχιακού προγράμματος ή προπτυχιακού τίτλου σπουδών, στην Ελλάδα ή στο εξωτερικό, ούτε είναι εργασία ή τμήμα εργασίας ακαδημαϊκού ή επαγγελματικού χαρακτήρα.

Δηλώνω επίσης υπεύθυνα ότι οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα για την εκπόνηση της συγκεκριμένης εργασίας, αναφέρονται στο σύνολό τους, κάνοντας πλήρη αναφορά στους συγγραφείς, τον εκδοτικό οίκο ή το περιοδικό, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που ενδεχομένως χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Παράβαση της ανωτέρω ακαδημαϊκής μου ευθύνης αποτελεί ουσιώδη λόγο για την ανάκληση του πτυχίου μου.

Υπογραφή Μεταπτυχιακού Φοιτητή/ τριας.....

Ονοματεπώνυμο **ΜΑΡΙΑ ΚΟΝΤΟΜΙΧΑΛΟΥ**

Ημερομηνία **30.04.2025**

Αφιερώνω αυτή την εργασία στη μνήμη των παππούδων μου, Σπύρου και Βίκτωρα, που με την αγάπη τους και τη σοφία τους αποτέλεσαν καθοριστικούς πυλώνες στη ζωή μου.

Ευχαριστίες

Η παρούσα εργασία εκπονήθηκε στα πλαίσια του τελευταίου εξαμήνου του Διατμηματικού Προγράμματος Μεταπτυχιακών Σπουδών, του Πανεπιστημίου Πειραιώς, με τίτλο «Δίκαιο και Οικονομία», δίνοντας μου την ευκαιρία να εμβαθύνω σε ζητήματα ιδιαίτερης πρακτικής σημασίας και χρησιμότητας στο κόσμο της νομικής επιστήμης. Το εν λόγω μεταπτυχιακό πρόγραμμα σπουδών, όντας βασισμένο στη σύνδεση της οικονομικής και της νομικής επιστήμης, μου έδωσε την ευκαιρία, τόσο να εμβαθύνω σε ποικίλους κλάδους της νομικής αποκτώντας πλείονες νέες γνώσεις, όσο και να μπορέσω να γνωρίσω την επιστήμη μου υπό τη σκοπιά των εργαλείων των οικονομικών, ενός αντικειμένου που δεν είχα διδαχτεί ξανά, διευρύνοντας ωσαύτως τους γνωστικούς μου ορίζοντες. Θα ήθελα να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτρια μου κ. Αριστέα Σινανιώτη – Μαρούδη, για την αμεσότητα και τις πολύτιμες συμβουλές της, κατά τη διάρκεια της συγγραφής της Διπλωματικής μου Εργασίας, καθώς η βοήθεια της υπήρξε καθοριστική για την ολοκλήρωσή της. Ευχαριστώ επίσης τους καθηγητές και τις καθηγήτριες του τμήματος, για την εμπιστοσύνη και τις γνώσεις που μου προσέφεραν καθ' όλη τη διάρκεια των σπουδών μου. Τέλος, δε θα μπορούσα να μην ευχαριστήσω την οικογένειά μου, ιδιαίτερα τους γονείς μου, για την αμέριστη αγάπη, υποστήριξη και ενθάρρυνση που μου προσέφεραν σε κάθε βήμα της ακαδημαϊκής μου πορείας.

Η «Ιθάκη» μου ολοκληρώθηκε, αλλά μέσα από αυτήν την μαθησιακή διαδρομή, απέκτησα έναν πλούτο που δεν μετριέται σε υλικά αγαθά, αλλά σε γνώσεις, εμπειρίες και σχέσεις που θα με καθοδηγούν για τα επόμενα βήματα μου. Ανεβαίνοντας ένα ακόμη σκαλοπάτι της εκπαιδευτικής μου σταδιοδρομίας αισθάνομαι γεμάτη νέα πολύτιμα εφόδια που θα με συντροφεύουν καθημερινά στην επίλυση πάσης φύσεως υποθέσεων και ερωτημάτων, τα οποία και θα δύναμαι πλέον να αντιμετωπίσω με πιο ώριμη, πολυδιάστατη και συγκροτημένη σκέψη.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία πραγματεύεται ζητήματα ευθύνης των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Ανώνυμης Εταιρίας κατά τα άρθρα 102 επ. του ισχύοντος υπ' αριθμ. 4548/2018 Νόμου που διέπει τη λειτουργία των Α.Ε. Στα πρώτα κεφάλαια της παρούσας εργασίας, γίνεται μία θεωρητική προσέγγιση του ρόλου του Δ.Σ. ως συλλογικού οργάνου, ενώ ιδιαίτερη μνεία γίνεται τόσο στη σύνδεση του με την εταιρία, όσο και σε θέματα συγκρότησης του. Ακολουθεί η ανάλυση των αρμοδιοτήτων των αποτελούντων το εν λόγω όργανο, ήτοι των καθηκόντων διαχείρισης των εσωτερικών εταιρικών ζητημάτων, αλλά και της εκπροσώπησης του νομικού προσώπου της εταιρίας στις προς τα έξω σχέσεις και συναλλαγές, ενώ έπεται το κύριο μέρος με τη θεωρητική και νομολογιακή προσέγγιση ζητημάτων ευθύνης των μελών του Δ.Σ. έναντι της εταιρίας, μετόχων, εταιρικών δανειστών αλλά και τρίτων. Η διάκριση εσωτερικής και εξωτερικής ευθύνης αποτελεί έναν από τους βασικούς πυλώνες της παρούσας ανάλυσης, ενώ εκτενής είναι και η ανάλυση των ζητημάτων ευθύνης που γεννάται από την παράβαση ποικίλων ειδικών νομοθετημάτων πέραν του ισχύοντος νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών, όπως είναι λόγου χάριν διατάξεις του ποινικού και του πτωχευτικού δικαίου. Από τη θεωρητική προσέγγιση σε συνδυασμό με τη βιβλιογραφική ανασκόπηση, αλλά και υπό την πολύτιμη αρωγή νομολογιακών παραδειγμάτων, γίνεται μία προσπάθεια να αναδειχθεί αφενός ο καθοριστικής σημασίας ρόλος του ως άνω αναφερόμενου διοικητικού οργάνου για την ορθή διεκπεραίωση των εταιρικών υποθέσεων και αφετέρου οι επιμέρους ευθύνες που γεννώνται επί πλημμελούς δράσεως των μελών που ασκούν τα διοικητικά τους καθήκοντα κατά παράβαση του εταιρικού συμφέροντος. Τέλος, γίνεται αναφορά και στην άσκηση της εταιρικής αγωγής ως μέσου άσκησης των αξιώσεων της εταιρίας κατά των ευθυνόμενων για ζημία της προσώπων.

Λέξεις κλειδιά

Διοικητικό Συμβούλιο, Ανώνυμη Εταιρία, διαχείριση, εκπροσώπηση, εσωτερική ευθύνη, εξωτερική ευθύνη, αστική και ποινική ευθύνη, μέτοχοι, εταιρική αγωγή

Abstract

This paper focuses on subjects such as the liability of members of the Board of Directors of a public limited company under Articles 102 et seq. of the Act No. 4548/2018. In the first chapters of this work, a theoretical approach is given to the role of the Board of Directors as a collective body, with particular reference to both its connection with the company and its constitution. The following is an analysis of the responsibilities of the members of this body, i.e. the tasks of managing internal corporate affairs and representing the company's legal personality in external relations and transactions, followed by the main part with the theoretical and legal approach to the liability of the members of the Board of Directors towards the company, shareholders, corporate creditors and third parties. The distinction between internal and external liability is one of the main pillars of this paper and extensive analysis is given of liability issues arising from the breach of various special laws beyond the current Corporations Act, such as provisions of criminal and bankruptcy law. The theoretical approach, combined with a literature review and with the help of valuable examples of case law, is an attempt to highlight the crucial role of the above-mentioned administrative organ in the proper conduct of company affairs and the individual responsibilities arising from the faulty actions of members who exercise their administrative duties contrary to the company interest. Finally, reference is also made to the exercise of corporate action as a means of exercising the company's claims against those liable for personal injury.

Key Words

Board of Directors, Public Limited Company, management, representation, internal liability, external liability, civil and criminal liability, shareholders, corporate litigation

Πίνακας περιεχομένων

Ευχαριστίες.....	III
Περίληψη.....	IV
Abstract.....	V
Κατάσταση Ακρωνυμίων.....	VIII
Εισαγωγή.....	1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1_ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΙΑ.....	2
1.1. Η έννοια του Δ.Σ. της Ανώνυμης Εταιρίας.....	2
1.2. Η σχέση που συνδέει το Δ.Σ. με την Ανώνυμη Εταιρία	4
1.2.α. Η αμοιβή των μελών του Δ.Σ.	4
1.2.β. Το δικαίωμα προαίρεσης ως προς την αγορά μετοχών	5
1.2.γ. Η πολιτική αποδοχών	6
1.2.δ. Η υποχρέωση πίστης	6
1.2.ε. Η διαφάνεια και εποπτεία στις συναλλαγές.....	7
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2_Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ.....	9
2.1. Ο διορισμός των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου	9
2.2. Οι εξαιρέσεις από την αποκλειστική αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης	11
2.3. Η απώλεια της ιδιότητας του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου	13
2.4. Οι διατυπώσεις δημοσιότητας για το διορισμό και την απώλεια της ιδιότητας του μέλους του Δ.Σ.	14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3_ΟΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ.....	16
3.1. Η εκπροσωπευτική εξουσία.....	16
3.2. Η διαχειριστική εξουσία.....	17
3.3. Η υποκατάσταση του Δ.Σ. από τρίτους	18
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4_ΓΕΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ	20
4.1. Η συλλογική ευθύνη των μελών του Δ.Σ.	21
4.2. Η δικαιολογητική βάση της ευθύνης των μελών του Δ.Σ.	22
4.3. Η διάκριση οργανικής και συμβατικής ευθύνης.....	22
4.4. Η διάκριση εσωτερικής και η εξωτερικής ευθύνης των μελών του Δ.Σ.....	23
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5_ΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ Α.Ε.	26
5.1. Η αστική ευθύνη των μελών του Δ.Σ.	26
5.2. Η απαλλαγή από την εσωτερική ευθύνη κατά το άρθρο 102 παρ. 4 του Ν. 4548/2018.....	28
5.2.1. Η σύννομη απόφαση της Γενικής Συνέλευσης.....	28
5.2.2. Η λήψη εύλογης επιχειρηματικής απόφασης	29
5.2.3 Η γνώμη ή εισήγηση Ανεξάρτητου Οργάνου ή Επιτροπής.....	33
5.3. Η παραίτηση από αξιώσεις και ο συμβιβασμός.....	34
5.4. Η παραγραφή των αξιώσεων της εταιρίας έναντι των μελών του Δ.Σ.	35

5.5. Η ασφάλιση της αστικής ευθύνης των μελών του Δ.Σ.	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6_ΟΙ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ Α.Ε.	39
6.1. Η ευθύνη έναντι των μετόχων	39
6.2. Η ευθύνη έναντι εταιρικών δανειστών	40
6.3. Η ευθύνη έναντι των τρίτων	42
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7_Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ: ΠΟΙΝΙΚΗ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ, ΕΥΘΥΝΗ ΕΝΑΝΤΙ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ	43
7.1. Η ποινική ευθύνη των μελών του Δ.Σ.	43
7.1.1. Το έγκλημα της Απιστίας κατ' άρθρο 390 ΠΚ	44
7.1.2. Η ποινική ευθύνη των μελών του Δ.Σ. έναντι του Δημοσίου και των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης	48
7.1.3. Η ευθύνη των μελών του Δ.Σ. συνεπεία της παράλειψης υποβολής ή της πλημμελούς κατάρτισης έκθεσης βιωσιμότητας στις Εισηγμένες Α.Ε.....	51
7.2. Η ευθύνη για χρέη έναντι του Δημοσίου	53
7.3. Η Διοικητική ευθύνη	54
7.4. Η ευθύνη για παρέλκυση της πτώχευσης κατά το άρθρο 127 του Ν. 4738/2020.....	54
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8_Η ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ.....	56
8.1. Η εταιρική αγωγή ως μέσο άσκησης των αξιώσεων της ΑΕ κατά των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου	56
8.2. Η άσκηση της εταιρικής αγωγής κατόπιν αιτήματος των μετόχων της μειοψηφίας	57
8.3. Ο διορισμός ειδικού εκπροσώπου για την άσκηση της εταιρικής αγωγής	58
Συμπεράσματα	64
Βιβλιογραφία	65

Κατάσταση Ακρωνυμίων

Δ.Σ.	Διοικητικό Συμβούλιο
Α.Ε.	Ανώνυμη Εταιρία
Ν.	Νόμος
Γ.Σ.	Γενική Συνέλευση
φ.π	Φυσικό πρόσωπο
κ.α.	Και άλλα
Ε.Π.Ε.	Εταιρία Περιορισμένης Ευθύνης
Ι.Κ.Ε.	Ιδιωτική Κεφαλαιουχική Εταιρία
Κ.Ο.Κ.	και ούτω καθεξής
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΓΕΜΗ	Γενικό Εμπορικό Μητρώο
παρ.	παράγραφο
επ.	επόμενα
ΠΚ	Ποινικός Κώδικας
ΑΝ	Αναγκαστικός Νόμος
ΚΦΔ	Κώδικας Φορολογικής Διαδικασίας
ΚΔΔ	Κώδικας Διοικητικής Δικονομίας
ΚΠολΔ	Κώδικας Πολιτικής Δικονομίας

Εισαγωγή

Το Διοικητικό Συμβούλιο (Δ.Σ.) αποτελεί το διαχειριστικό κι εκπροσωπευτικό όργανο της Ανώνυμης Εταιρίας, το οποίο απαρτίζεται από μέλη που δρουν με γνώμονα την εξασφάλιση της μακροχρόνιας ανάπτυξης και βιωσιμότητας της εταιρίας, καθώς και την επίτευξη των στρατηγικών της στόχων. Αποτελείται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, τα οποία δρουν καταρχήν αυτόνομα και οι πράξεις τους λογίζονται ως πράξεις της ίδιας της εταιρίας, με αποτέλεσμα να μην υπέχουν προσωπική ευθύνη κατά τα αντιστοίχως ισχύοντα στις προσωπικές εταιρίες. Ως εκ τούτου, η ίδια η εταιρία υπέχει ευθύνη έναντι των τρίτων για τις πράξεις και παραλείψεις του Δ.Σ. κατά τα άρθρα 70 επ. του Αστικού Κώδικα και ειδικώς γεννάται εις ολόκληρον ευθύνη του νομικού προσώπου της εταιρίας και των οργάνων του που τέλεσαν την ζημιογόνα πράξη ή παράλειψη. Θεμελιώδους σημασίας είναι η διάκριση σε εσωτερική και εξωτερική ευθύνη, ήτοι η ευθύνη του Δ.Σ. έναντι της εταιρίας αφενός και έναντι μετόχων, εταιρικών δανειστών και τρίτων αφετέρου. Στο πλαίσιο της σύγχρονης επιχειρηματικής και νομικής πραγματικότητας, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ως διαχειριστές ξένης περιουσίας, οφείλουν να ασκούν τα καθήκοντά τους με ακεραιότητα, υπευθυνότητα και προσοχή τηρώντας τις υποχρεώσεις πίστης κι επιμέλειας που υπέχουν έναντι της εταιρίας. Η έννοια της «ευθύνης» δεν περιορίζεται μόνο σε νομικές και οικονομικές υποχρεώσεις, αλλά επεκτείνεται και στις ηθικές και κοινωνικές επιπτώσεις των αποφάσεων που λαμβάνονται. Η χρηστή και συνετή άσκηση της διοίκησης είναι απαραίτητη τόσο για τη διατήρηση της εταιρικής φήμης μετά της διασφάλισης των συμφερόντων των μετόχων, όσο και για την προστασία των εργαζομένων και των συνεργατών της εταιρίας. Στην παρούσα εργασία, αναλύονται τα είδη των ευθυνών που βαρύνουν τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου από την τέλεση πράξεων και παραλείψεων που προξενούν ζημία είτε στην εταιρία είτε σε οιοδήποτε άλλο πρόσωπο, ενώ παράλληλα γίνεται εκτενής αναφορά στους αποδέκτες αυτών, στις συνέπειες που γεννώνται από τις ως άνω ενέργειες σε βάρος της ίδιας της εταιρίας στο όνομα της οποίας οι διοικούντες αυτήν συναλλάσσονται, καθώς και στον τρόπο άσκησης των αξιώσεων της εταιρίας κατά των υπευθύνων προσώπων, με σκοπό την αποκατάσταση της ζημίας που προκαλείται εκ της πλημμελούς δράσης των κατά περίπτωση υπευθύνων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ ΚΑΙ Η ΣΧΕΣΗ ΤΟΥ ΜΕ ΤΗΝ ΕΤΑΙΡΙΑ

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται μία εννοιολογική προσέγγιση της έννοιας του Διοικητικού Συμβουλίου, ως συλλογικού οργάνου της Ανώνυμης Εταιρίας, ενώ παράλληλα αναλύονται οι εκφάνσεις της σύνδεσης αυτού με την ίδια την Εταιρία. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στις αμοιβές των μελών του Δ.Σ., στην υποχρέωση πίστης, μία αρχή με αρνητικό κυρίως περιεχόμενο αλλά και στο ζήτημα διαφάνειας και εποπτείας των συναλλαγών που πραγματοποιούνται από τα ως άνω πρόσωπα.

1.1. Η έννοια του Δ.Σ. της Ανώνυμης Εταιρίας

Το Δ.Σ. της Ανώνυμης Εταιρίας είναι ένα συλλογικό όργανο, επιφορτισμένο με το έργο της διοίκησης και εκπροσώπησης αυτής τόσο δικαστικώς, όσο και εξωδίκως λαμβάνοντας αποφάσεις δεσμευτικές για την εταιρία και κρίσιμες για την μελλοντική εξέλιξη των εταιρικών ζητημάτων (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021). Η έννοια της διοίκησης συνυφαίνεται άμεσα με τα εσωτερικά εταιρικά ζητήματα, ασκείται συλλογικώς από το Δ.Σ. και είναι ανεκχώρητη. Τα ζητήματα που άπτονται του αντικειμένου της σχετίζονται ιδίως με τον σχεδιασμό της στρατηγικής που υιοθετεί η εταιρία προς τον σκοπό επίλυσης καίριων θεμάτων, αλλά και με την επιλογή των προσώπων που θα στελεχώσουν διευθυντικές θέσεις.

Ο αριθμός των προσώπων που συγκροτούν το Δ.Σ., καθορίζεται με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης ή από το καταστατικό της Α.Ε., υπό τους όρους που τίθενται στο άρθρο 77 παρ. 3 του Ν. 4548/2018, ήτοι αριθμό τριών έως δεκαπέντε μελών (Ρόκας Ν., 2019). Εξαίρεση από τα ως άνω όρια θεσπίζεται ωστόσο με το άρθρο 115 του ως άνω ισχύοντος πλέον νόμου που αναμόρφωσε το δίκαιο Ανωνύμων Εταιριών και το οποίο ορίζει ότι είναι δυνατόν στις μικρές εταιρίες αντί του Δ.Σ. να υφίσταται και να διοικεί την εταιρία ένα μονομελές διοικητικό όργανο, φυσικό πρόσωπο το οποίο εκλέγει η Γ.Σ. και το οποίο ονομάζεται «σύμβουλος – διαχειριστής». Η πρόβλεψη μονομελούς επιφορτισμένου με το έργο της διοίκησης οργάνου, θεσπίστηκε για πρώτη φορά με τον ως άνω νόμο λόγω του γεγονότος ότι σε πολλές μικρού μεγέθους Ανώνυμες Εταιρίες συχνά καταλάμβαναν τη θέση μέλους όργανα τα οποία εν τοις πράγμασι είχαν εικονικό ρόλο, καθώς η διοίκηση ασκούσαν στην ουσία από ένα και μόνο πρόσωπο. Οι αποφάσεις του συμβούλου - διαχειριστή που συνιστούν πράξεις που πρέπει να καταχωρίζονται στο Γενικό Εμπορικό Μητρώο και δεν αφορούν ζητήματα τρέχουσας διαχείρισης, καταχωρίζονται

υποχρεωτικώς στο βιβλίο πρακτικών της εταιρίας (Αλεξανδρίδου, 2019). Σημειωτέον ότι, η πρόβλεψη μονομελούς διοικητικού οργάνου για τις Α.Ε. έχει δεχθεί ιδιαίτερη κριτική, λόγω του ότι έχει θεωρηθεί από πολλούς ότι μια τέτοια δυνατότητα, ενδέχεται να ενθαρρύνει επιχειρήσεις να συστήνουν το ως άνω εταιρικό μόρφωμα αντί των Ε.Π.Ε. ή Ι.Κ.Ε., εγείροντας έντονους προβληματισμούς για τον ανταγωνισμό των διάφορων εταιρικών τύπων (Περάκης, 2019).

Οι πράξεις των μελών που απαρτίζουν το Διοικητικό Συμβούλιο, λογίζονται ως πράξεις της ίδιας της εταιρίας, καθώς στο συγκεκριμένο είδος κεφαλαιουχικών εταιριών δεν εφαρμόζονται οι αρχές που διέπουν τη λειτουργία των προσωπικών εταιριών, ήτοι οι αρχές της αυτοδιαχείρισης και ατομικής εκπροσώπησης. Η σωματειακή δομή αυτού του εταιρικού τύπου εξηγεί και την ανάγκη ανάθεσης της διαχειριστικής και εκπροσωπευτικής εξουσίας σε ένα ειδικό όργανο, αντί της άσκησης αυτών απευθείας από τους μετόχους της εταιρίας. Κι αυτό γιατί, διά του Δ.Σ., το οποίο αποτελείται από φυσικά ή νομικά πρόσωπα, τα οποία μπορεί και να έχουν την ιδιότητα του μετόχου, πραγματοποιείται διαχείριση ξένης περιουσίας, χωρίς ταυτόχρονη προσωπική τους ευθύνη όπως συμβαίνει στις προσωπικές εταιρίες, με αποτέλεσμα να ελλοχεύει κίνδυνος επικίνδυνης διοίκησης αυτής. Ο κίνδυνος αυτός εντείνεται και εκ του γεγονότος ότι σε περίπτωση αύξησης της τιμής των μετοχών δημιουργείται έδαφος για την αντίστοιχη αύξηση των αμοιβών των μελών που στελεχώνουν το Διοικητικό Συμβούλιο και τα οποία συνήθως διακρίνονται από υψηλή κατάρτιση και εμπειρία. Ένας κακός τρόπος διαχείρισης συνεπάγεται αρνητικές επιπτώσεις τόσο για τους μετόχους και την εταιρία, όσο και για τυχόν τρίτους. Τον «ηθικό κίνδυνο» αυτών των συνεπειών αντιμετωπίζει ο νομοθέτης με τη θέσπιση διατάξεων για την ευθύνη των μελών που κατέχουν τις ανωτέρω θέσεις, ενώ ειδικότερα για την περίπτωση εισηγμένων σε ρυθμιζόμενη αγορά εταιριών εφαρμογή έχουν οι ειδικοί κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης.

Το Δ.Σ. δρα με αυτονομία όντας υπεύθυνο για τις αποφάσεις του και δε δεσμεύεται από τις εντολές των μετόχων και της Γενικής Συνελεύσεως. Ο κανόνας αυτός ωστόσο ανατρέπεται λόγω χάριν στην περίπτωση αντιμετώπισης κρίσεων όπου η εταιρία υπόκειται στην καθοδήγηση τρίτων παραγόντων όπως τραπεζικών ιδρυμάτων που αναλαμβάνουν τη χρηματοδότηση αυτής. Επιπροσθέτως, σε κλειστές ή με συμπαγή πλειοψηφία Α.Ε. δεν είναι λίγες οι φορές όπου για τη λήψη αποφάσεων επί κρίσιμων επιχειρηματικών ζητημάτων το Δ.Σ. καθοδηγείται από τη βούληση της πλειοψηφίας και των μετόχων, γεγονός που γεννά συμπληρωματικώς και τη δική τους παράλληλη ευθύνη αν με την επιρροή τους ληφθούν αποφάσεις μέσω των οποίων τελικά υπέστησαν ζημιά οι μέτοχοι που κατέχουν την μειοψηφία ή ακόμη και τρίτοι. Όσον αφορά δε την εποπτεία του Δ.Σ., στην Ελλάδα όπου ισχύει το μονιστικό σύστημα, δεν υφίσταται κάποιο ειδικό επιφορτισμένο με το έργο εποπτείας όργανο. Πλην όμως, το καταστατικό μπορεί να προβλέπει την ανάθεση του εσωτερικού ελέγχου σε πρόσωπα – μη μέλη του Δ.Σ., ενώ ακόμη

είναι δυνατό πολλές διοικητικής φύσεως αρμοδιότητες να ανατίθενται σε εκτελεστική επιτροπή, με αποτέλεσμα τα υπόλοιπα μέλη του να αναλαμβάνουν το έργο της εποπτείας (Ρόκας Ν., 2019).

1.2. Η σχέση που συνδέει το Δ.Σ. με την Ανώνυμη Εταιρία

1.2.α. Η αμοιβή των μελών του Δ.Σ.

Το Δ.Σ. όπως προαναφέρθηκε αποτελεί συλλογικό όργανο της Α.Ε. και αποτελείται από τα μέλη του τα οποία είναι συνδεδεμένα με την εταιρία με δύο διακριτές σχέσεις, την οργανική και την υποκείμενη. Δε θα πρέπει σε καμία περίπτωση να συγχέεται η εξουσία που αποκτά το μέλος εκ της εκλογής του από τη Γ.Σ. με την σχέση που δημιουργείται κατόπιν της αποδοχής της επιλογής του στην συγκεκριμένη θέση. Αναλυτικότερα, η οργανική, άλλως εξωτερική σχέση δημιουργείται όταν το μέλος του Δ.Σ. εκλέγεται ή διορίζεται στη συγκεκριμένη θέση και αποδέχεται αυτήν έστω και σιωπηρά, με αποτέλεσμα να δύναται εφεξής να ασκεί καθήκοντα διαχείρισης και εκπροσώπησης της εταιρίας. Η υποκείμενη άλλως εσωτερική σχέση συνδέεται με το επόμενο στάδιο της εκλογής του μέλους Δ.Σ., ήτοι με την σύναψη ενοχικής φύσεως σύμβασης, η οποία αναλόγως της συμφωνίας περί αμοιβής ή μη δύναται να λάβει διάφορες μορφές. Ειδικώς, η αντίστοιχη συμφωνία περί αμοιβής ή μη του μέλους έχει ως αποτέλεσμα να δημιουργείται υποκείμενη σχέση παροχής ανεξαρτήτων υπηρεσιών στην πρώτη και συνηθέστερη περίπτωση και εντολής στη δεύτερη. Να σημειωθεί μάλιστα, ότι στην πρώτη περίπτωση η φύση της σύμβασης δεν προβλέπει τη χορήγηση δώρων εορτών ή λόγου χάριν επιδόματος αδείας και σε περίπτωση άσκησης αγωγής από μέλος του Δ.Σ. λόγω μη καταβολής της αμοιβής του, αυτή εκδικάζεται κατά την τακτική διαδικασία. Τα ως άνω μάλιστα εφαρμόζονται και στην περίπτωση του Διευθύνοντα συμβούλου (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022).

Ωστόσο, σε Ανώνυμες Εταιρίες μικρού μεγέθους, είναι σύνηθες το μέλος να εργάζεται παρέχοντας εξαρτημένη εργασία ή ακόμη και να υφίσταται σύμβαση έργου ή εντολής με την ιδιότητα του ανωτέρου υπαλλήλου (Ρόκας Ν., 2019). Έτσι, το μέλος του Διοικητικού Συμβουλίου που εργάζεται με σύμβαση εξαρτημένης εργασίας, όπως είναι εύλογο υπόκειται και στον αντίστοιχο έλεγχο και εποπτεία του Δ.Σ. ή του Διευθύνοντα συμβούλου ως προς τον τόπο, τον χρόνο και τον τρόπο παροχής υπηρεσιών, καθώς υποχρεούται να δρα σύμφωνα με τις οδηγίες και εντολές του εποπτεύοντος οργάνου (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022).

Οι αμοιβές των προσώπων που στελεχώνουν το Δ.Σ. προβλέπονται στο άρθρο 109 του Ν. 4548/2018, ενώ κατά τη θεωρία η εν λόγω νομοθετική πρόβλεψη καταλαμβάνει και περιπτώσεις προσώπων τα οποία αν και δεν ανήκουν στο Δ.Σ. ασκούν εξουσίες οργανικής φύσεως. Για να μπορούν τα μέλη της Διοικητικού Συμβουλίου να απαιτήσουν την καταβολή της έναντι των εξ αυτών παρεχόμενων υπηρεσιών αμοιβής, θα πρέπει να συντρέχουν δύο προϋποθέσεις. Ειδικώς,

θα πρέπει το ύψος της αμοιβής να προβλέπεται στο καταστατικό ή να προσδιορίζεται με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης. Το ανώτατο όριο των αμοιβών ορίζεται επίσης δυνάμει του καταστατικού ή απόφασης της Γενικής Συνέλευσης, ενώ η αύξηση του ορίου μπορεί να πραγματοποιηθεί υπό τον όρο να συνέλθει νέα Γ.Σ. και να χορηγήσει σχετική έγκριση. Σε περίπτωση που έχει συμφωνηθεί η αμοιβή να συνίσταται στη συμμετοχή στα κέρδη της χρήσεως σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 109 παρ. 2 του Ν. 4548/2018, θα πρέπει αυτή να προέρχεται από το υπόλοιπο των καθαρών κερδών που θα απομένουν κατόπιν αφαίρεσης των νόμιμων κρατήσεων για τακτικό αποθεματικό και αφού διανεμηθεί το ελάχιστο μέρισμα στους μετόχους.

Λεκτέο δε, ότι ο νομοθέτης προκειμένου να προασπίσει και τα δικαιώματα των μειοψηφούντων μετόχων με την παράγραφο 5 της ανωτέρω αναφερόμενης διάταξης προβλέπει ότι είναι δυνατό οι αμοιβές μετόχων να μειωθούν αν κατόπιν δικαστικού ελέγχου κριθούν υπερβολικά υψηλές και αντιτίθενται στο ύψος τους μέτοχοι που εκπροσωπούν τουλάχιστον το 1/10 του κεφαλαίου της Α.Ε. Ωστόσο, θα πρέπει να σημειωθεί ότι τα μέλη του Δ.Σ. που εργάζονται στην εταιρία παρέχοντας τις υπηρεσίες τους δυνάμει ειδικής σχέσης τυγχάνουν διαφορετικής μεταχείρισης αναφορικά με την αξιολόγηση της αμοιβής που ζητούν και δεν εφαρμόζεται η ως άνω πρόβλεψη του άρθρου 109, καθώς το ζήτημα ρυθμίζεται από τα άρθρα 99 έως 101 του ίδιου Νόμου (Ρόκας Ν., 2019).

1.2.β. Το δικαίωμα προαίρεσης ως προς την αγορά μετοχών

Ένας άλλος τρόπος σύνδεσης του Δ.Σ. με την εταιρία θεσπίζεται στο άρθρο 113 του ισχύοντος Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών και ειδικώς πρόκειται για το δικαίωμα προαίρεσης όσον αφορά την αγορά μετοχών, μία δυνατότητα που παρέχεται σε μέλη του Δ.Σ. και διευθυντικά στελέχη και αποτελεί αφενός ένα μέσο αμοιβής τους και αφετέρου ένα μέσο καταπολέμησης της τυχόν εξυπηρέτησης προσωπικών συμφερόντων σε βάρος της εταιρίας. Το εν λόγω δικαίωμα δίνει τη δυνατότητα απόκτησης μετοχών σε τιμή χαμηλότερη της πραγματικής αποτελώντας ωσαύτως ένα μέσο αναγνώρισης των προσφερόμενων υπηρεσιών των ανωτέρω προσώπων. Βέβαια, επισημαίνεται ότι σε κάθε περίπτωση το μέγιστο όριο μετοχών που μπορεί να διατεθεί κατά αυτόν τον τρόπο δεν είναι δυνατό να ξεπερνά το ένα δέκατο (1/10) του καταβεβλημένου κατά την ημέρα που θα ληφθεί απόφαση της Γ.Σ. μετοχικού κεφαλαίου της εταιρίας. Μάλιστα, ως προβλέπεται στο άρθρο 113 παρ. 4 του ανωτέρω νόμου, η Γ.Σ. δύναται να αποφασίζει με αυξημένη απαρτία και πλειοψηφία αν το Δ.Σ. θα προβεί στη θέσπιση προγράμματος διάθεσης μετοχών για πέντε κατά μέγιστο διάστημα έτη, ακόμη και αυξάνοντας το μετοχικό κεφάλαιο. Πλην όμως, θα αποτελούσε σημαντική παράλειψη στο σημείο αυτό να μην αναφερθεί ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα παρά το γεγονός ότι συχνά αυξάνει την αποδοτικότητα της εταιρίας, αρκετές φορές

εγκυμονεί κινδύνους εμφάνισης καταχρηστικής συμπεριφοράς, καθώς μπορεί να μετατραπεί σε μέσο ελέγχου των μεγαλομετόχων – μελών του Δ.Σ. της εταιρίας που έχοντας άμεση επιρροή στις Γ.Σ., επιδιώκουν έτσι να αποκτήσουν κι άλλες μετοχές με χαμηλό κόστος ισχυροποιώντας τη θέση τους στην εταιρία για την εξυπηρέτηση ιδίων συμφερόντων (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

1.2.γ. Η πολιτική αποδοχών

Όσον αφορά ειδικά τις αμοιβές μελών Δ.Σ. που εργάζονται σε εισηγμένες σε ρυθμιζόμενη αγορά εταιρίες, έχει θεσπιστεί ένας νέος τρόπος ρύθμισης και καθορισμού αυτών με σκοπό την ενίσχυση της διαφάνειας και τη συνεχή ενημέρωση μετόχων και επενδυτών επ’ αυτών. Πρόκειται για την πολιτική αποδοχών η οποία προβλέπεται στα άρθρα 110-112 του Ν. 4548/2018 και υποβάλλεται σε δημοσιότητα, έχει τετραετή διάρκεια, καταρτίζεται από το Δ.Σ. και εγκρίνεται από τη Γ.Σ. που έχει δεσμευτική ψήφο. Με την πολιτική αποδοχών ενισχύεται η εταιρική διακυβέρνηση, ασκείται έλεγχος στις χορηγούμενες αμοιβές, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιείται και αντιπαραβολή αμοιβών και αποδόσεων. Κατ’ αυτόν τον τρόπο εξασφαλίζεται ότι οι αποδοχές είναι ανταγωνιστικές και δίκαιες, ενώ ταυτόχρονα προωθείται η βιώσιμη ανάπτυξη της εταιρίας. Μέσω μάλιστα την έκθεσης αποδοχών που συντάσσει το Δ.Σ., ενημερώνονται άπαντες οι ενδιαφερόμενοι αναφορικά με την αμοιβή κάθε μέλους, ενώ η ψήφος που απαιτείται σε αυτή τη περίπτωση από τη Γενική Συνέλευση έχει συμβουλευτικό χαρακτήρα (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

1.2.δ. Η υποχρέωση πίστης

Η σχέση της εταιρίας μετά των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου αποτελεί σχέση εμπιστοσύνης, επιμέλειας και δέσμευσης για καλή διαχείριση των εταιρικών κεφαλαίων. Με γνώμονα τις ανωτέρω αναφερόμενες αρχές, γεννάται η λεγόμενη «υποχρέωση πίστης» όσων ασκούν διοίκηση, περιεχόμενο της οποίας αποτελούν τόσο η προάσπιση των εταιρικών συμφερόντων, όσο η αποφυγή τέλεσης πράξεων που δύνανται να βλάψουν την εταιρία. Η υποχρέωση πίστης προβλέπεται στο άρθρο 97 του Ν. 4548/2018 και έχει αρνητικό κυρίως περιεχόμενο αφού ως προκύπτει από τη διατύπωση της διάταξης, τα μέλη του Δ.Σ., υποχρεούνται να μην προωθούν προσωπικά συμφέροντα που αντιβαίνουν στα συμφέροντα της εταιρίας και να αποκαλύπτουν εγκαίρως και με σαφήνεια στα λοιπά μέλη του διοικητικού συμβουλίου τα προσωπικά τους συμφέροντα που μπορεί να ανακύψουν από συναλλαγές της εταιρίας. Επιπλέον, υποχρεούνται να ενημερώνουν εγκαίρως την εταιρία, παρέχοντας την απαιτούμενη πληροφόρηση για τυχόν σύγκρουση ιδίων συμφερόντων με τα συμφέροντα αυτής ή με άλλες

συνδεδεμένες επιχειρήσεις. Οι εταιρίες εν συνεχεία μόλις πληροφορηθούν επ' αυτών, οφείλουν να δημοσιοποιούν τέτοιες περιπτώσεις, είτε μέσω της Γενικής Συνέλευσης των μετόχων είτε, στις εισηγμένες εταιρίες, μέσω της ετήσιας έκθεσης του Διοικητικού Συμβουλίου.

Καθήκον των μελών, στα πλαίσια της υποχρέωσης πίστης είναι να τηρούν εμπιστευτικότητα για τις εσωτερικές υποθέσεις και τις απόρρητες πληροφορίες της εταιρίας που γνωρίζουν λόγω της θέσης τους, ενώ λεκτέο στο σημείο αυτό, ότι το καταστατικό της εταιρίας μπορεί να καθορίσει με περισσότερες λεπτομέρειες τις παραπάνω υποχρεώσεις. Μάλιστα, όταν υπάρχει σύγκρουση συμφερόντων, το μέλος του Δ.Σ. χάνει το δικαίωμα ψήφου. Εάν η αδυναμία ψήφου αφορά αρκετά μέλη ώστε να μην υπάρχει απαρτία, τα υπόλοιπα μέλη, όσα και αν είναι, πρέπει να συγκαλούν γενική συνέλευση για να ληφθεί η απόφαση.

Περαιτέρω, όσον αφορά τη δεύτερη έκφανση, ήτοι την υποχρέωση να μην τελούν αντίθετες προς τα συμφέροντα της εταιρίας πράξεις, αυτή προβλέπεται στο άρθρο 98 του ιδίου νόμου, το οποίο και ορίζει ότι απαγορεύεται στα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου που συμμετέχουν στη διοίκηση της εταιρίας, καθώς και στους διευθυντές, να επιδιώκουν στα πλαίσια ενεργειών προς εκπλήρωση των στόχων της εταιρίας, την εκπλήρωση προσωπικού οφέλους ή συμφέροντος τρίτων, εκτός αν έχουν λάβει έγκριση από τη Γενική Συνέλευση ή αν το καταστατικό της εταιρίας το επιτρέπει. Επίσης, απαγορεύεται να συμμετέχουν ως ομόρρυθμοι εταίροι ή ως μόνοι μέτοχοι ή εταίροι σε εταιρίες που έχουν τις ίδιες επιδιώξεις. Ως προβλέπει το ως άνω άρθρο επί παραβάσεως αυτής της απαγόρευσης, η εταιρία έχει το δικαίωμα να απαιτήσει αποζημίωση, ή αντ' αυτής, μπορεί να ζητήσει, αν η πράξη έγινε για λογαριασμό του μέλους του Δ.Σ. ή του διευθυντή, να θεωρηθεί ότι η πράξη έγινε για λογαριασμό της εταιρίας. Αν η πράξη έγινε χάριν συμφερόντων τρίτου, η εταιρία μπορεί να απαιτήσει την αμοιβή που προκύπτει από τη μεσολάβηση ή να της εκχωρηθεί η σχετική απαίτηση. Σημειωτέον δε, ότι οι αξιώσεις της εταιρίας παραγράφονται μετά από ένα (1) έτος από τη στιγμή που οι προαναφερθείσες πράξεις ανακοινώθηκαν σε συνεδρίαση του Διοικητικού Συμβουλίου ή κοινοποιήθηκαν κατά άλλον τρόπο στην εταιρία. Πλην όμως, η παραγραφή ισχύει το αργότερο πέντε (5) χρόνια μετά την πραγματοποίηση της πράξης (Ρόκας Ν., 2019). Μία ακόμη πτυχή της υποχρέωσης πίστεως αποτελεί και η απαγόρευση εκμετάλλευσης επιχειρηματικών ευκαιριών στις οποίες αποκτούν πρόσβαση λόγω ακριβώς της συγκεκριμένης θέσης τους στην εταιρία (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

1.2.ε. Η διαφάνεια και εποπτεία στις συναλλαγές

Δεδομένου ότι η πραγματοποίηση συναλλαγών για την εταιρία αποτελεί βασική αρμοδιότητα των μελών του Δ.Σ., συχνά ελλοχεύει ο κίνδυνος υστερόβουλων και ιδιοτελών πρακτικών που κατατείνουν στην εξυπηρέτηση ιδίων σκοπών σε βάρος των εταιρικών συμφερόντων. Ωστόσο,

δεν είναι μόνο τα ανωτέρω πρόσωπα ικανά να μετέρχονται τέτοιες πρακτικές. Τουναντίον, συχνά ο κίνδυνος είναι μεγαλύτερος όταν στον σκοπό αυτό κατατείνουν μέλη εκτός Δ.Σ., ήτοι συνδεδεμένα μέρη όπως οι μέτοχοι μη μέλη, οι οποίοι εύκολα μπορούν να επηρεάζουν το συλλογικό όργανο της εταιρίας να λάβει ευνοϊκές για εκείνους αποφάσεις, ή ακόμη και μέλη ομίλου επιχειρήσεων.

Η καταπολέμηση αυτού του φαινομένου φυσικά δεν αποσκοπεί στην πλήρη απαγόρευση συναλλαγών, αλλά αντιθέτως κατατείνει στη δημιουργία ενός συστήματος ελέγχου που θα αξιολογεί αν η εκάστοτε συναλλαγή συνυφίνεται ή όχι με το καλό της εταιρίας. Η λύση στο εν λόγω ζήτημα, επήλθε με το άρθρο 9γ της οδηγίας 2007/36/EK σε συνδυασμό και με την οδηγία 2017/828/ΕΕ και το οποίο φέρει τίτλο «Διαφάνεια και εποπτεία των συναλλαγών συνδεδεμένων μερών», που μολονότι αφορά τις εισηγμένες Α.Ε., δυνάμει των άρθρων 99-101 του Ν. 4548/2018, τυγχάνει εφαρμογής και στις μη εισηγμένες εταιρίες. Στόχος της ρύθμισης, είναι θα λέγαμε η πάταξη της ευνοϊκής μεταχείρισης ισχυρότερων εταιριών, όπως λόγου χάριν περιπτώσεων που μητρικές εταιρίες εκβιάζουν τις θυγατρικές τους να προβαίνουν μαζί τους σε συναλλαγές με χαμηλό κόστος, χωρίς αυτό να αιτιολογείται με γνώμονα τα συμφέροντα του ομίλου, ενώ στους σκοπούς της πρόβλεψης εντάσσεται και η προστασία μειοψηφούντων μετόχων που συχνά κινδυνεύουν από πρακτικές των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου.

Τέλος, να σημειωθεί ότι προαπαιτούμενο για έγκυρη σύναψη συναλλαγής με συνδεδεμένο μέρος αποτελεί η ύπαρξη ειδικής άδειας από το Δ.Σ., η οποία διαρκεί για έξι μήνες, εκτός αν πρόκειται για συνεχείς συμβάσεις με ίδιο αντισυμβαλλόμενο πρόσωπο ούτως ώστε να μπορεί να ισχύει ακόμη και για ένα έτος, ενώ είναι δυνατό υπό προϋποθέσεις να απαιτηθεί και έγκριση της άδειας από τη Γ.Σ. αν υποβάλλουν αίτημα διερεύνησης μέτοχοι εκπροσωπώντας τουλάχιστον το 1/20 του εταιρικού κεφαλαίου, ή αν προβλέπεται στο καταστατικό το 1% του κεφαλαίου (Ρόκας Ν., 2019). Ως ορίζεται στην παράγραφο 3 του άρθρου 100 του νόμου περί Α.Ε., η προθεσμία υποβολής του ανωτέρω αιτήματος είναι δέκα (10) ημέρες. Στην περίπτωση μάλιστα που εκκινείται αυτή η διαδικασία, για την οριστική κατάρτιση της εξεταζόμενης συναλλαγής απαιτείται έγκριση από τη Γ.Σ. με συνήθη απαρτία και πλειοψηφία. Αν το Δ.Σ. αρνείται να συγκαλέσει τη Γ.Σ. και ειδικώς αν παρέλθουν είκοσι (20) ημέρες και αυτό αδρανεί, τότε παρέχεται η δυνατότητα του άρθρου 141 του Ν. 4548/2018, ήτοι αυτή της υποβολής αίτησης των μετόχων που εκδικάζεται με τη διαδικασία των ασφαλιστικών μέτρων, να αξιώσουν τη σύγκληση με δικαστική απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου του τόπου της έδρας της εταιρίας. Η λήψη απόφασης από τη Γενική Συνέλευση, απαιτείται επιπροσθέτως και σε περιπτώσεις όπου υφίσταται σύγκρουση συμφερόντων και ως εκ τούτου αδυναμία λήψης αποφάσεων. Ειδικά για τις Α.Ε. που είναι εισηγμένες σε ρυθμιζόμενη αγορά αξίζει να αναφερθεί ότι σε κάθε περίπτωση, η άδεια ανεξαρτήτως του υπεύθυνου προς χορήγηση οργάνου, υποχρεωτικώς συνοδεύεται από έκθεση που εκπονείται από ορκωτό ελεγκτή λογιστή, ελεγκτική εταιρία ή άλλο ανεξάρτητο τρίτο

μέρος, το οποίο δεν σχετίζεται με την εταιρία. Η έκθεση αυτή αξιολογεί αν η συναλλαγή είναι δίκαιη και συμφέρουσα για την εταιρία και τους μετόχους που δεν είναι συνδεδεμένα μέρη, περιλαμβανομένων των μειοψηφικών μετόχων. Επίσης, η έκθεση πρέπει να εξηγεί τις υποθέσεις και τις παραδοχές που χρησιμοποιήθηκαν για την αξιολόγηση και να αναφέρει τις μεθόδους που εφαρμόστηκαν (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

Ως συνάγεται από τα ανωτέρω, τα μέλη του Δ.Σ. με την ανάληψη των διοικητικών τους καθηκόντων συνδέονται με την εταιρία σε τέτοιο βαθμό, ώστε να καθορίζουν με τις αποφάσεις τους το εταιρικό μέλλον, χαράσσοντας την εταιρική πορεία. Προς τον σκοπό συνετούς άσκησης των αρμοδιοτήτων τους οφείλουν να δρουν με γνώμονα το καλό της εταιρίας και σύμφωνα πάντα με τις αρχές της εχεμύθειας και της εμπιστοσύνης, παραλείποντας πράξεις που δύνανται να αποβούν εις βάρος των εταιρικών συμφερόντων. Ιδιαίτερη προσοχή πρέπει να δίνεται στο ζήτημα των συναλλαγών των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, το οποίο είναι κρίσιμο για τη διασφάλιση της διαφάνειας, της ακεραιότητας και της εμπιστοσύνης των μετόχων και των λοιπών ενδιαφερομένων μερών. Η θέσπιση κανόνων διαφάνειας και η τήρηση αυτών από τα μέλη του Δ.Σ. είναι απαραίτητη για την αποφυγή καταχρηστικών πρακτικών και τη διασφάλιση της ορθής λειτουργίας της εταιρικής διακυβέρνησης, έτσι ώστε να διασφαλίζεται σε κάθε περίπτωση ότι, οι συναλλαγές των μελών του Δ.Σ. εκτελούνται με υπευθυνότητα και προς όφελος της εταιρίας και των μετόχων της.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η ΣΥΓΚΡΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Στην ενότητα αυτή γίνει μια λεπτομερής ανάλυση των ζητημάτων διορισμού και παύσης της ιδιότητας του μέλους το Διοικητικού Συμβουλίου, αλλά και στην αναγκαιότητα δημοσίευσης των εν λόγω καταστάσεων στο ΓΕΜΗ. Αρχικώς, γίνεται μια λεπτομερής αναφορά στο διορισμό των μελών ως μία εκ των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Γ.Σ., χωρίς να παραλείπονται ωστόσο στη συνέχεια να αναφερθούν και σχετικές εξαιρέσεις. Ακολουθεί η ανάλυση των λόγων που συνεπάγονται έκπτωση από την εν λόγω ιδιότητα, με ιδιαίτερη έμφαση να δίνεται στην ανάκληση ως τον σημαντικότερο εξ αυτών.

2.1. Ο διορισμός των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου

Η συγκρότηση του Δ.Σ αποτελεί μία εκ των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Γενικής Συνέλευσης, η οποία εκλέγει τα μέλη του συγκεντρώνοντας τα απαιτούμενα ποσοστά συνήθους

απαρτίας και πλειοψηφίας και ορίζεται στο άρθρο 78 παρ. 1 του Νόμου περί Ανωνύμων εταιριών. Αν προβλέπεται στο καταστατικό ή σε περίπτωση λήψης σχετικής απόφασης από τη Γ.Σ., η εκλογή των μελών δύναται να λάβει χώρα και με τη χρήση ψηφοδελτίων βάσει καταλόγου των υποψηφίων, έτσι ώστε να τηρούνται και οι διατυπώσεις του άρθρου 80 για την αναλογική εκπροσώπηση της μειοψηφίας (Ρόκας Ν., 2019). Εφόσον με την εκλογή δεν ορίζεται αν η εκπροσώπηση θα ασκείται συλλογικά ή ατομικά, ισχύει ο κανόνας συλλογικής δράσης. Τα μέλη είναι επανεκλέξιμα πάντοτε και δεν είναι δυνατή διαφορετική πρόβλεψη στο καταστατικό, ενώ είναι παράλληλα και ελευθέρως ανακλητά.

Μολονότι δεν προβλέπονται στο νόμο κωλύματα και ασυμβίβαστα για την εκλογή των μελών, είναι δυνατό στο καταστατικό να ορίζονται ειδικές προϋποθέσεις εκλογής όπως λόγου χάριν η αναγκαιότητα σύμπτωσης της ιδιότητας μέλους – μετόχου και αυτές πάντοτε εντός των ορίων του άρθρου 83 παρ. 3 του Ν. 4548/2018, ώστε να αποφεύγεται η τυχόν αδυναμία διοίκησης της εταιρίας (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021). Τυχόν ασυμβίβαστα προβλέπονται λόγου χάριν για τους δικαστικούς λειτουργούς, με βάση το άρθρο 89 του Συντάγματος, για τους δημόσιους υπαλλήλους κατ' άρθρον 32 παρ. 2 Ν. 3528/2007 κ.ο.κ.

Απαραίτητη προϋπόθεση συνιστά τα μέλη να διαθέτουν πλήρη ικανότητα προς δικαιοπραξία, χωρίς να απαιτείται παράλληλα και η ικανότητα απόκτησης της ιδιότητας του εμπόρου, ενώ ομοίως η ιδιότητα του μετόχου δεν είναι απαραίτητη. Αν υπάρχει καταστατική πρόβλεψη, την ιδιότητα των μελών μπορούν να αποκτούν και νομικά πρόσωπα, υπό τον αναγκαίο όρο διορισμού ενός φυσικού προσώπου που θα δρα για λογαριασμό αυτών, ως μέλος του Δ.Σ. Σε αυτή την περίπτωση υπάρχει εις ολόκληρον συνυπευθυνότητα του φυσικού προσώπου ως προς τη διαχείριση των υποθέσεων της Α.Ε. και θα πρέπει να τηρούνται για τον διορισμό του οι απαραίτητες διατυπώσεις δημοσιότητας του άρθρου 13 του Ν. 4548/2018. Αξιοσημείωτη αναφορά, θα πρέπει να γίνει στο άρθρο 77 παρ. 4 του Νόμου Ανωνύμων Εταιριών που προβλέπει ρητά ότι ο μη διορισμός του φ.π. που θα εκπροσωπεί το νομικό πρόσωπο εντός δεκαπέντε ημερών από την επιλογή του τελευταίου στη θέση μέλους Δ.Σ. συνεπάγεται παραίτηση από την εκλογή του στην ως άνω θέση (Αλεξανδρίδου, 2019).

Έπειτα, προς τον σκοπό επίλυσης ζητημάτων που ανακύπτουν από τη σύγκρουση συμφερόντων των μελών Δ.Σ. και της εταιρίας αλλά και προς τον σκοπό αντικατάστασης των μελών που χάνουν για τον οιονδήποτε λόγο την ιδιότητα τους, είναι δυνατή η εκλογή αναπληρωματικών μελών. Τα τελευταία, έχουν δικαίωμα να παρευρίσκονται σε συνεδριάσεις, στερούμενα ωστόσο το δικαίωμα ψήφου και να λαμβάνουν το λόγο αν επιτραπεί από το πρόεδρο, ενώ είναι σύνηθες να παρίστανται και ως αντιπρόσωποι ετέρου μέλους Δ.Σ.

2.2. Οι εξαιρέσεις από την αποκλειστική αρμοδιότητα της Γενικής Συνέλευσης

Μολονότι ως προεκτέθηκε στην αρχή του παρόντος κεφαλαίου, η εκλογή των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου αποτελεί μία εκ των αποκλειστικών αρμοδιοτήτων της Γ.Σ., δεν είναι λίγες οι φορές που στην πράξη συναντάμε αποκλίσεις από τον ανωτέρω κανόνα. Αρχικά, πρώτη και στοιχειώδης εξαίρεση συνιστά ο διορισμός του πρώτου Δ.Σ. της εταιρίας με καταστατική πρόβλεψη, με θητεία που διαρκεί συνήθως μέχρι την πρώτη σύγκληση τακτικής Γενικής Συνέλευσης που θα ορίσει με τη σειρά της το οριστικό Δ.Σ (Ρόκας Ν., 2019). Σε περίπτωση που δεν υπάρχει τέτοια καταστατική πρόβλεψη, το κενό καλύπτεται με το διορισμό προσωρινού διοικητικού συμβουλίου κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 69 ΑΚ. Έπειτα, ως ορίζεται στο άρθρο 79 του ισχύοντος Νόμου Α.Ε., αν προβλέπεται στο καταστατικό, είναι δυνατό μέλη του Δ.Σ. να ορίζονται και από μέτοχο ή και περισσότερους μετόχους, υπό τον όρο ότι δε θα ξεπερνούν τα 2/5 του συνολικού αριθμού του σώματος. Ο μέτοχος που διορίζει μέλη κατ' αυτόν τον τρόπο δικαιούται να προβαίνει στην ανάκληση αυτών οποτεδήποτε, ενώ οι μέτοχοι που συγκεντρώνουν το 1/10, εφόσον συντρέχει κάποιος σπουδαίος λόγος, δύνανται να αιτηθούν την ανάκληση αυτών, με αίτηση που εκδικάζεται κατά την εκουσία δικαιοδοσία.

Μία ακόμη χαρακτηριστική εξαίρεση από τον κανόνα αποκλειστικής αρμοδιότητας συναντάται στο άρθρο 82 του Ν. 4548/2018, όπου συγκεκριμένα ορίζεται ότι, αν λάβει χώρα παραίτηση, θάνατος ή οποιαδήποτε άλλη μορφή απώλειας της ιδιότητας μέλους, το υπόλοιπο Διοικητικό Συμβούλιο μπορεί να εκλέξει νέα μέλη προς αντικατάσταση αυτών που αποχώρησαν. Αυτή η εκλογή επιτρέπεται μόνο όταν δεν είναι δυνατή η αντικατάσταση των μελών μέσω αναπληρωματικών που έχουν εκλεγεί από τη Γενική Συνέλευση ή διοριστεί από μετόχους, σύμφωνα με το άρθρο 81. Η διαδικασία εκλογής πραγματοποιείται από τα υπόλοιπα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, εφόσον είναι τουλάχιστον τρεις (3) και οι νέοι εκλεγμένοι αναλαμβάνουν να υπηρετήσουν για το υπόλοιπο της θητείας του μέλους που αντικαθιστούν. Η απόφαση της εκλογής πρέπει να γίνει γνωστή στο κοινό και να ανακοινωθεί στην επόμενη γενική συνέλευση, η οποία έχει το δικαίωμα να αντικαταστήσει τα εκλεγμένα μέλη, ακόμα κι αν το θέμα δεν έχει συμπεριληφθεί στην ημερήσια διάταξη. Επιπλέον, το καταστατικό μπορεί να καθορίζει ότι, σε περίπτωση παραίτησης, θανάτου ή άλλης απώλειας της ιδιότητας μέλους ή μελών του διοικητικού συμβουλίου, το υπόλοιπο συμβούλιο μπορεί να συνεχίσει τη λειτουργία και τη διοίκηση της εταιρίας χωρίς να χρειάζεται να αντικαταστήσει τα μέλη που αποχώρησαν, εφόσον ο αριθμός των μελών που παρέμειναν, είναι άνω του μισού του αρχικού αριθμού των μελών ως αυτός είχε πριν από την επέλευση αυτών των γεγονότων. Σε κάθε περίπτωση, το σύνολο των παραμένων μελών δεν μπορεί να είναι λιγότερο από τρία (3). Τέλος, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου που παραμένουν, ανεξαρτήτως του αριθμού τους, έχουν την δυνατότητα να συγκαλέσουν Γενική Συνέλευση, με μοναδικό σκοπό την εκλογή νέου διοικητικού συμβουλίου

(Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021). Επιπροσθέτως, μία ακόμη περίπτωση εξαίρεσης που συναντάται συχνά στην πράξη, είναι διορισμός προσωρινή διοίκησης με αίτηση στο Μονομελές Πρωτοδικείο της έδρας της εταιρίας κατά το άρθρο 69 ΑΚ, είτε λόγω απουσίας διοίκησης, είτε λόγω του φαινομένου σύγκρουσης ιδίων και εταιρικών συμφερόντων.

Δέον όπως στο σημείο αυτό, γίνει μνεία στην υπ' αριθμ. 559/2022 απόφαση του Μονομελούς Εφετείου Αθηνών η οποία αφορά την αίτηση μετόχου για τον ορισμό προσωρινής διοίκησης σε Ανώνυμη Εταιρία παραγωγής και εμπορίας μαρμάρων, λόγω φερόμενης σύγκρουσης συμφερόντων των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου με την εταιρία. Ο αιτών μέτοχος ισχυρίστηκε ότι ο υιός του Προέδρου και Διευθύνοντος Συμβούλου της εταιρίας είχε δημιουργήσει και διατηρούσε ανταγωνιστική εταιρία στη Βουλγαρία, η οποία, παρά την υποτιθέμενη οικονομική δυσχέρεια της ελληνικής εταιρίας, πωλούσε μάρμαρα σε τιμές πολύ χαμηλότερες από αυτές της ελληνικής εταιρίας. Αυτά τα προϊόντα στη συνέχεια πωλούνταν σε πελάτες της ελληνικής εταιρίας, δημιουργώντας έτσι έναν πιθανό ανταγωνισμό σε βάρος της τελευταίας.

Από την πλευρά του ΔΣ, υποστηρίχθηκε ότι αυτή η πρακτική ήταν αναγκαία για την επιβίωση της εταιρίας και ότι η βουλγαρική εταιρία εξυπηρετούσε την ανάγκη της ελληνικής εταιρίας για εξαγωγική δραστηριότητα. Το δευτεροβάθμιο δικαστήριο αποδέχθηκε αυτή την εξήγηση και δεν αναγνώρισε τη σύγκρουση συμφερόντων. Κατά τον σχολιασμό της ως άνω απόφασης υποστηρίχθηκε ότι η εν λόγω πρακτική συνιστά «αυτοσύμβαση» και έτσι η σύγκρουση συμφερόντων είναι δεδομένη όταν μέλος του ΔΣ συνδέεται επιχειρηματικά με ανταγωνιστική ή τρίτη επιχείρηση. Ως εκ τούτου, κατά την ως άνω άποψη, η υπάρχουσα σύγκρουση συμφερόντων δικαιολογεί την εφαρμογή του άρθρου 69 ΑΚ, καθώς η εν λόγω σύγκρουση μπορεί να αποδειχθεί «εν δυνάμει» επιζήμια για το νομικό πρόσωπο Επιπλέον, τονίζεται ότι μια «λύση ανάγκης» δεν μπορεί να είναι σε βάρος του συμφέροντος της εταιρίας. Κι αυτό διότι, αν η εξαγωγική δραστηριότητα δεν επιστρέφει ωφέλεια στην ελληνική εταιρία, δεν μπορεί να λογίζεται προς όφελος της εταιρικής περιουσίας.

Στην προκειμένη περίπτωση, το Δικαστήριο φαίνεται να απέτυχε να εκτιμήσει την πραγματική σχέση των δράσεων της βουλγαρικής εταιρίας με την οικονομική ευημερία της ελληνικής. Η παρατήρηση του σχολιάζοντος την εν λόγω απόφαση είναι ότι σε περιπτώσεις σύγκρουσης συμφερόντων, πρέπει να εξετάζονται όλες οι εναλλακτικές λύσεις για την εταιρία, ώστε να διασφαλίζεται η επιλογή της καταλληλότερης που θα είναι προς όφελος της εταιρικής ανάπτυξης και δε θα υποκρύπτει σκοπιμότητες ή παρανομίες. Τέλος, η επιχειρηματική δραστηριότητα δεν πρέπει να παραβιάζει συνταγματικούς περιορισμούς που διασφαλίζουν την προστασία των εργαζομένων και την ανάπτυξη βιώσιμων επιχειρήσεων που ενισχύουν την εθνική οικονομία και προάγουν τη καλή και αποδοτική λειτουργία της εταιρίας (Μπαϊρακτάρης, 2022, σ. 440-443).

Σημειωτέον ότι, η αξιοποίηση της δυνατότητας διορισμού προσωρινής διοίκησης με προσφυγή σε δικαστικές διαδικασίες, επιβάλλεται να λαμβάνει χώρα υπό το πρίσμα της αρχής της επικουρικότητας, ήτοι να αποτελεί τη τελευταία επιλογή, ενώ η θητεία του θα πρέπει να είναι σύντομη. Εξάλλου, ο ρόλος των Δικαστηρίων είναι η διάγνωση του αν συντρέχει περίπτωση έλλειψης διοικήσεως ή σύγκρουσης συμφερόντων και όχι η άσκηση εποπτείας και η παρεμβολή στις εσωτερικές διαδικασίες των Ανωνύμων Εταιριών. Τέλος μία ακόμη περίπτωση ανάθεσης του διορισμού των μελών του Δ.Σ. σε όργανο πλην της κατά κανόνα αρμόδιας Γ.Σ. είναι η πλήρωση της διάταξης του άρθρου 87 του Ν. 4548/2018 που κάνει λόγο για ανάθεση σε τρίτους ή μέλη του Δ.Σ. (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021)

2.3. Η απώλεια της ιδιότητας του μέλους του Διοικητικού Συμβουλίου

Ένας από τους λόγους απώλειας της ιδιότητας του μέλους του Δ.Σ. είναι η λήξη της θητείας του, ήτοι η παρέλευση του χρονικού ορίου που ορίζεται στο καταστατικό. Όπως αναφέρεται στη πρώτη παράγραφο του άρθρου 85 του Ν. 4548/2018, ο χρόνος θητείας των μελών του Δ.Σ. δεν μπορεί να ξεπερνά τα έξι (6) έτη, ενώ είναι δυνατή η επανεκλογή αυτών. Ωστόσο, η παρέλευση των έξι ετών δε συνεπάγεται ότι το μέλος χάνει απευθείας και αυτοδικαίως την ιδιότητα του, καθώς χωρεί παράταση έως το πέρας της προθεσμίας, στα πλαίσια της οποίας πρέπει να συνεδριάσει η επόμενη τακτική Γενική Συνέλευση, κατά τις επιταγές του άρθρου 119 παρ. 1 του ως άνω νόμου (Ρόκας Ν., 2019).

Μάλιστα, η Γ.Σ. έχει τη δυνατότητα και αν προβλέπεται αυτό στο καταστατικό, υποχρεούται, να λαμβάνει αποφάσεις για τμηματική ανανέωση των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου («staggered board») ή για τις διαδοχικές λήξεις των θητειών τους. Σε μία τέτοια περίπτωση, είναι δυνατό να γίνει και εξ αρχής πρόβλεψη για άνισες θητείες για τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου (Αλεξανδρίδου, 2019). Όσον αφορά τα χρόνια της θητείας, κατά την κρατούσα άποψη και εφόσον δεν υπάρχει κάποια ειδική ρήτρα, αυτά λογίζονται ως διοικητικά έτη διαχείρισης, γεγονός που συνεπάγεται ότι με τη χρονική λήξη του διαστήματος της θητείας, επέρχεται απαλλαγή του Δ.Σ. από τη Γ.Σ. και η εξαστία άρχεται από την εκλογή και λήγει όταν συγκληθεί η επόμενη Γ.Σ. με αντικείμενο την εκλογή και ανανέωση μελών. Αυτονόητο είναι δε, ότι πράξεις που επιχειρούνται από μέλη Δ.Σ. και ενώ έχει παρέλθει η θητεία τους, δεν δεσμεύουν την εταιρία (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

Περαιτέρω, απώλεια της ιδιότητας μέλους επέρχεται με την παραίτησή τους, τον θάνατό τους ή την απώλεια της πλήρους δικαιοπρακτικής ικανότητάς τους σύμφωνα και με το άρθρο 83 παρ. 1 του ισχύοντος Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών. Η ιδιότητα των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου παύει μάλιστα και με τη λύση της εταιρίας, για οποιονδήποτε λόγο, εκτός από την

περίπτωση που η εταιρία κηρύσσεται σε πτώχευση. Σε αυτή την περίπτωση, το Διοικητικό Συμβούλιο παύει να υφίσταται ως όργανο της εταιρίας και τη θέση του αναλαμβάνουν οι εκκαθαριστές (Αλεξανδρίδου, 2019).

Ωστόσο, ο σημαντικότερος λόγος για τον οποίο μέλος του Δ.Σ. χάνει την ιδιότητα του, είναι η ανάκληση του από τη Γενική Συνέλευση, καθώς σύμφωνα και με το άρθρο 77 παρ. 2 του ως άνω νόμου, τα μέλη ανακαλούνται ελεύθερα, ήτοι οποτεδήποτε και δίχως να έχει παρέλθει ο χρόνος θητείας του ή να συντρέχει σπουδαίος λόγος. Μοναδική προϋπόθεση είναι να συγκεντρώνονται στη Γ.Σ τα απαιτούμενα ποσοστά απαρτίας και πλειοψηφίας. Η ανάκληση είναι ένα σύννηθες φαινόμενο, ιδίως όταν αλλάζει η σύνθεση των μετόχων της εταιρίας ή ακόμη και όταν η διαχείριση που ασκεί το Δ.Σ. δε λαμβάνει την έγκριση της πλειοψηφίας. Ειδικά δε, για τις εταιρίες που είναι εισηγμένες στο χρηματιστήριο είναι δυνατό να οδηγούνται σε παραίτηση ή ανάκληση μέλη, λόγω των απαιτήσεων της αγοράς ή των μεγάλων μετόχων ή ακόμη και λόγω ανεπαρκούς χρηματιστηριακής αξίας των μετοχών ή αδύναμης διαχείρισης.

Τέλος, είναι άξιο αναφοράς ότι ο νόμος στο άρθρο 79 παρ. 3 προβαίνει σε ειδική μνεία σχετικά με την ανάκληση των συμβούλων που έχουν διοριστεί από μετόχους. Πιο συγκεκριμένα, αυτοί μπορούν να ανακληθούν ή να αντικατασταθούν από τους ίδιους τους μετόχους οποτεδήποτε. Επιπλέον, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου που έχουν διοριστεί από μεμονωμένους μετόχους μπορούν να ανακληθούν και με απόφαση του Μονομελούς Πρωτοδικείου, μέσω της διαδικασίας εκουσίας δικαιοδοσίας, εφόσον υποβληθεί αίτηση από μειοψηφία μετόχων που εκπροσωπούν τουλάχιστον το 1/10 του καταβεβλημένου μετοχικού κεφαλαίου και υπό την προϋπόθεση ότι υπάρχει σημαντικός λόγος για την ανάκληση αυτών. Προς τον σκοπό αποφυγής πρόκλησης διατάραξης από τη συχνή αντικατάσταση των μελών του Δ.Σ. που ανακαλούνται, ο νόμος 4548/2018 με το άρθρο 85 παρ. 2, εισήγαγε για πρώτη φορά τον θεσμό του «κλιμακωτού» Δ.Σ. Η έννοια αυτή σχετίζεται με τη δυνατότητα και άλλοτε σε περίπτωση καταστατικής πρόβλεψης, την υποχρέωση λήψης αποφάσεων από τη Γ.Σ. τμηματικής ανανέωσης ή ακόμη και διαδοχικών λήξεων θητειών των προσώπων που συγκροτούν το Διοικητικό Συμβούλιο της εταιρίας (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

2.4. Οι διατυπώσεις δημοσιότητας για το διορισμό και την απώλεια της ιδιότητας του μέλους του Δ.Σ.

Σύμφωνα με το άρθρο 12 παρ. 1γ του Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών ο διορισμός και παύση των μελών που ασκούν καθήκοντα διαχείρισης και εκπροσώπησης, καθώς και όσων είναι επιφορτισμένοι με το έργο του τακτικού ελέγχου και της διασφάλισης της υποβολής εκθέσεων για τη βιωσιμότητα της Α.Ε., υπόκεινται υποχρεωτικώς σε διατυπώσεις δημοσιότητας μετά της

αναφοράς των στοιχείων ταυτότητας αυτών. Αναλυτικότερα, απαιτείται η καταχώριση στο ΓΕΜΗ και η δημοσίευση στον διαδικτυακό του τόπο, των ονομάτων των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, του επαγγελματικού τους αντικειμένου, του τόπου κατοικίας των διευθύνσεων τους κ.α. Μάλιστα, κατά τον διορισμό τους, στην ίδια δημοσιότητα θα πρέπει να υποβληθεί και ο τρόπος άσκησης της εκπροσώπησης της Ανώνυμης Εταιρίας, δηλαδή να προβλεφθεί και δημοσιευτεί στο ΓΕΜΗ εάν η εκπροσώπηση θα είναι συλλογική ή ατομική. Επιπλέον, είναι απαραίτητο να αναγράφονται και το ονοματεπώνυμο μετά της διευθύνσεως του προσώπου που θα είναι εξουσιοδοτημένο να παραλαμβάνει τα έγγραφα που κοινοποιούνται στην εταιρία. Τα συγκεκριμένα στοιχεία καταχωρούνται υποχρεωτικώς και στη Μερίδα της εταιρίας στο ΓΕΜΗ σύμφωνα με τη ρητή πρόβλεψη της παραγράφου 4 του άρθρου 5 του Ν. 3419/2005).

Αν και η παραπάνω δημοσιότητα δεν έχει συστατικό χαρακτήρα, δεδομένου ότι ο διορισμός ολοκληρώνεται με την απόφαση του αρμόδιου οργάνου και την αποδοχή του από το διοριζόμενο πρόσωπο, έχει σημαντικές έννομες συνέπειες ως προς τη σχέση της εταιρίας με τρίτα πρόσωπα. Αυτό συμβαίνει διότι με την τήρηση των διαδικασιών δημοσιότητας καλύπτονται τυχόν ουσιαστικά ελαττώματα που αφορούν τον διορισμό των μελών του Δ.Σ., τα οποία είναι επιφορτισμένα με το έργο εκπροσώπησης της εταιρίας. Πιο συγκεκριμένα, η εταιρία δεν δύναται να επικαλείται τέτοιου είδους ελαττώματα έναντι τρίτων, εκτός αν αποδείξει ως προβλέπεται και στο άρθρο 84 του Ν. 4548/2018 ότι οι τρίτοι τα γνώριζαν. Με αυτόν τον τρόπο, η εταιρία δεσμεύεται από τις ενέργειες των μελών του Δ.Σ., των οποίων τα ονόματα έχουν δημοσιευτεί, ακόμα και αν η εκλογή τους κριθεί άκυρη σύμφωνα κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 83 παρ. 2 του ως άνω νόμου.

Η τήρηση των παραπάνω διαδικασιών δημοσιότητας εξυπηρετεί επίσης το συμφέρον της εταιρίας, καθώς μόνο εφόσον τα συγκεκριμένα στοιχεία έχουν δημοσιευτεί, η εταιρία μπορεί να τα επικαλεστεί απέναντι στους τρίτους και αυτό μόνο μετά την πάροδο 15 ημερών από τη δημοσίευσή τους, σύμφωνα με το άρθρο 16, παράγραφος 3, περίπτωση α' του Ν. 3419/2005. Αν όμως τα στοιχεία δεν έχουν δημοσιευτεί, τότε μόνο οι τρίτοι μπορούν να τα επικαλεστούν, όπως ορίζεται στο άρθρο 16, παράγραφος 3, περίπτωση γ' του Ν. 3419/2005 (Αλεξανδρίδου, 2019).

Συμπερασματικά, η διαδικασία διορισμού και απώλειας της ιδιότητας των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου μιας Ανώνυμης Εταιρίας ρυθμίζεται με αυστηρές διατάξεις που στοχεύουν στη διασφάλιση της διαφάνειας, της νομιμότητας και της προστασίας των συμφερόντων της εταιρίας καθώς και των τρίτων. Η Γενική Συνέλευση διατηρεί την αποκλειστική αρμοδιότητα εκλογής των μελών του Δ.Σ., αλλά υπάρχουν και εξαιρέσεις που επιτρέπουν τον διορισμό ή την αντικατάσταση των μελών με άλλες διαδικασίες, όπως η απόφαση του Δ.Σ. ή η δικαστική παρέμβαση σε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων. Τέλος, οι διατυπώσεις δημοσιότητας διορισμού και απώλειας της ιδιότητας μέλους, αποτελούν έναν κρίσιμο μηχανισμό προστασίας

τόσο για τη διασφάλιση της εγκυρότητας των ως άνω πράξεων, όσο και για την ενίσχυση της εταιρικής διαφάνειας, παρέχοντας στις εταιρίες τη δυνατότητα να τις αντιτάσσουν σε τρίτους συναλλασσόμενους κατόπιν παρέλευσης του χρονικού διαστήματος των 15 ημερών από τη δημοσίευση των εν λόγω στοιχείων. Αν οι διατυπώσεις δημοσιότητας για τον διορισμό των προσώπων που εκπροσωπούν την εταιρία έχουν τηρηθεί, τότε η εταιρία δεν μπορεί να επικαλεστεί κανένα ελάττωμα σχετικά με τον διορισμό αυτών των προσώπων έναντι τρίτων, εκτός αν η ίδια αποδείξει ότι οι τρίτοι γνώριζαν το ελάττωμα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΟΙ ΕΞΟΥΣΙΕΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Το Δ.Σ. της Ανώνυμης Εταιρίας είναι επιφορτισμένο τόσο με την ρύθμιση των προς τα έσω, όσο και των προς τα έξω σχέσεων, όντας αποκλειστικά αρμόδιο για την άσκηση των διαχειριστικών και εκπροσωπευτικών εξουσιών της εταιρίας με γνώμονα πάντοτε την προάσπιση του εταιρικού συμφέροντος. Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι φορές που όπως θα δούμε στην παρούσα ενότητα, για τα ως άνω καθήκοντα με εξαίρεση ανεκχώρητες εξουσίες, χωρεί υποκατάσταση αυτών, με την ανάθεση τους σε τρίτα πρόσωπα, με αποτέλεσμα να γεννιάται υποχρέωση εποπτείας του Δ.Σ. αφενός και ενημέρωσης εκ των τρίτων στο Δ.Σ. αφετέρου.

3.1. Η εκπροσωπευτική εξουσία

Στο άρθρο 77 του Ν. 4548/2018 καθιερώνεται η αρχή της συλλογικής δράσης του Διοικητικού Συμβουλίου, η οποία συνδέεται με την αρμοδιότητα αυτού να εκπροσωπεί την εταιρία στις προς τα έξω σχέσεις της. Υποστηρίζεται η άποψη ότι η προαναφερθείσα αρχή αφορά και τις προς τα έσω σχέσεις, δηλαδή τα διαχειριστικά καθήκοντα. Δε θα πρέπει να συγχέεται η έννοια της συλλογικής δράσης των Ανωνύμων Εταιριών με τη σημασία που έχει αυτή στις προσωπικές εταιρίες, την Ι.Κ.Ε. και την Ε.Π.Ε., όπου για κάθε πράξη απαιτείται να συμμετέχουν άπαντες οι διαχειριστές (Ρόκας Ν., 2019).

Η συλλογικότητα της δράσης του Δ.Σ. στις Α.Ε. έχει την έννοια ότι θα πρέπει όλα τα μέλη του Δ.Σ. να μπορούν να συμμετέχουν στις διαδικασίες, χωρίς να απαιτείται ταυτοχρόνως και η σύμπραξη όλων για κάθε λήψη απόφασης και ειδικώς συνδέεται με το γεγονός ότι για να δεσμεύεται η εταιρία από πράξεις του ως άνω οργάνου θα πρέπει αυτές να λαμβάνουν χώρα συλλογικά και όχι από ένα μόνο άτομο ή από το Δ.Σ. μεν, αλλά χωρίς τη συγκέντρωση των τα απαιτούμενων ποσοστών απαρτίας και πλειοψηφίας δε, ως αυτά ορίζονται στο άρθρο 92 του Ν.

4548/2018. Για να υπάρχει απαρτία προϋποτίθεται η παρουσία των μισών συμβούλων συν ενός ακόμη, υπό τον όρο ότι είναι τουλάχιστον τρεις παρόντες, ενώ για την έγκυρη λήψη αποφάσεων απαιτείται απόλυτη πλειοψηφία, ήτοι συγκέντρωση περισσότερων από το μισό των ψήφων που εκφράστηκαν, καθώς αν δεν παρίσταται ο προαναφερθείς αριθμός συμβούλων οι πράξεις έχουν δεσμευτικότητα μόνο για τους υπογράφοντες και όχι εν γένει για την εταιρία.

Είναι γεγονός, ότι η εξουσία εκπροσώπησης θεωρείται «απεριόριστη» και «μη περιορίσιμη». Είναι απεριόριστη γιατί οι ενέργειες που εκτελούν τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου δεσμεύουν την εταιρία απέναντι σε τρίτους, ακόμα κι αν υπερβαίνουν τον εταιρικό σκοπό ή έρχονται σε αντίθεση με την καλή πίστη. Η μόνη περίπτωση που η εταιρία μπορεί να απαλλαγεί από την ευθύνη είναι αν αποδείξει ότι ο τρίτος γνώριζε την υπέρβαση του εταιρικού σκοπού ή ότι δεν μπορούσε να την αγνοήσει. Εδώ, λοιπόν, καθίσταται σαφής η σημασία της πληροφόρησης για τον προσδιορισμό της ευθύνης. Αν οι τρίτοι έχουν γνώση ή είναι κακόπιστοι, η εταιρία δύναται να επικαλεστεί αυτό το γεγονός και να απαλλαγεί από την ευθύνη της. Ως προς την έννοια της «μη περιορίσιμης» εκπροσωπευτικής εξουσίας, αυτή σχετίζεται με το ότι δεν είναι δυνατός ο περιορισμός μέσω καταστατικών διατάξεων ή αποφάσεων της Γενικής Συνέλευσης (Ψυχομάνης, 2018α). Συγκεκριμένα στην παράγραφο 3 του άρθρου 86 του ισχύοντος νόμου περί Α.Ε., ορίζεται ότι δεν είναι δυνατό να αντισταθούν σε τρίτους τέτοιοι περιορισμοί της εξουσίας του Δ.Σ., ακόμη και αν έχουν τηρηθεί γι' αυτούς διατυπώσεις δημοσιότητας. Καθίσταται ωσαύτως σαφές, ότι τυχόν περιορισμοί έχουν ισχύ μόνο στις εσωτερικές σχέσεις της εταιρίας και όχι έναντι τρίτων, υπό τον όρο φυσικά ότι οι τελευταίοι δε γνωρίζουν και δεν αγνοούν από βαριά αμέλεια ότι το Δ.Σ. προβαίνει σε μία πράξη υπερβαίνοντας τις εξουσίες του. Το βάρος απόδειξης σε μια τέτοια περίπτωση το φέρει η εταιρία (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

Στο άρθρο 88 παρ. 1 του Ν. 4548/2018 αναφέρεται ότι για να είναι έγκυρες οι πράξεις εκπροσώπησης της εταιρίας θα πρέπει να φέρουν υπογραφή του νόμιμου εκπροσώπου με την επωνυμία της εταιρίας και το ονοματεπώνυμο του μετά της αναγραφής της ιδιότητας του, ενώ δεν απαιτείται να χρησιμοποιηθεί η εταιρική σφραγίδα (Ρόκας Ν., 2019).

3.2. Η διαχειριστική εξουσία

Πέραν της εξουσίας εκπροσώπησης της εταιρίας, το Δ.Σ. είναι επιφορτισμένο και με την άσκηση διαχείρισης της εταιρικής περιουσίας, με σκοπό τη βέλτιστη δυνατή πορεία των υποθέσεων της εταιρίας. Προς τον σκοπό αυτό, οφείλει να λαμβάνει υπόψιν τα συμφέροντα των μετόχων και να δρα σύννομα με γνώμονα πάντοτε τις προβλέψεις του καταστατικού και τις αποφάσεις της Γενικής Συνελεύσεως. Η λήψη αποφάσεων επί ζητημάτων διαχείρισης απαιτεί όχι την ομοφωνία, αλλά την πλειοψηφία των παρισταμένων μελών. Η βασική διαφορά της της διαχειριστικής από

την εκπροσωπευτική εξουσία, έγκειται στο γεγονός ότι η πρώτη είναι περιορισμένη και περιορίσιμη. Στις εσωτερικές σχέσεις που αποτελούν και τον πυρήνα της έννοιας της διαχείρισης, δεν επιτρέπεται τα μέλη να αποκλίνουν από τον εταιρικό σκοπό, τελώντας πράξεις που το καταστατικό απαγορεύει ή ακόμη και πράξεις στις οποίες δεν έχει παράσχει συναίνεση η Γ.Σ. Ως εκ τούτου, σε περίπτωση υπέρβασης των προς τα έξω εξουσιών, γεννάται υποχρέωση αποζημίωσης υπέρ της εταιρίας (Ρόκας Ν., 2019). Κι αυτό γιατί, όταν γίνονται διαχειριστικές πράξεις που ξεπερνούν το καταστατικό ή τις αποφάσεις της ΓΣ, η εταιρία παραμένει υπεύθυνη απέναντι στους τρίτους. Αυτή η ευθύνη ισχύει ακόμη κι αν οι τρίτοι ενεργούν κακόπιστα, αλλά αναγνωρίζεται ότι σε περίπτωση κακοπιστίας, οι τρίτοι δεν μπορούν να διεκδικήσουν αξιώσεις κατά της εταιρίας, καθώς η ενέργειά τους θεωρείται κατάχρηση δικαιώματος σύμφωνα με το άρθρο 281 του Αστικού Κώδικα (Ψυχομάνης, 2018α)

3.3. Η υποκατάσταση του Δ.Σ. από τρίτους

Αναφέρθηκε ανωτέρω η έννοια της συλλογικής δράσης του Διοικητικού Συμβουλίου, ως μιας αρχής που διέπει τη λήψη αποφάσεων τόσο στα εξωτερικά, όσο και στα εσωτερικά ζητήματα της εταιρίας. Η συλλογική δράση αποτελεί κανόνα ενδοτικού δικαίου, καθώς είναι σύνηθες, αρμοδιότητες διαχείρισης και εκπροσώπησης να ανατίθενται σε ένα ή και περισσότερα άτομα ανεξαρτήτως του αν είναι μέλη του Δ.Σ., ενώ οι τελευταίοι μπορούν να δρουν είτε ατομικά είτε συλλογικά. Η ενδοτικού δικαίου ως άνω πρόβλεψη κατοχυρώνεται στο άρθρο 87 του Ν. 4548/2018, το οποίο ωστόσο χάνει την ισχύ του σε περίπτωση ανεκχώρητων εξουσιών που προϋποθέτουν συλλογική δράση, όπως η παροχή ειδικής αδείας για συναλλαγές με συνδεδεμένα μέρη, η σύγκληση Γενικής Συνέλευσης ή ακόμη η αύξηση του μετοχικού κεφαλαίου.

Σύμφωνα μάλιστα με την δεύτερη παράγραφο του ιδίου άρθρου, προβλέπεται και δυνατότητα περαιτέρω ανάθεσης εξουσιών από τα μέλη στα οποία αρχικώς ανατέθηκαν αυτές, υπό τον όρο φυσικά αυτό να μην προσκρούει στο καταστατικό ή σε κάποια απόφαση του Δ.Σ. Είναι μάλιστα δυνατό, να ορίζεται στο καταστατικό ότι για κάποιες πράξεις επιβάλλεται συλλογική δράση, ενώ για άλλες τα μέλη δύνανται να δρουν και ατομικά (Ρόκας Ν., 2019). Δικαιολογητική βάση της δυνατότητας επιμερισμού αρμοδιοτήτων είναι η διευκόλυνση το συναλλαγών και η αντιμετώπιση των δυσχερειών που θα προξενούσε η αναγκαιότητα συνεχούς σύγκλησης του Δ.Σ. για την επίλυση κάθε ανακύπτοντος θέματος (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021). Όταν συντελείται κατανομή των αρμοδιοτήτων σε μέλη του Δ.Σ. ή τρίτους, γεννάται τόσο η υποχρέωση εποπτείας εκ μέρους των λοιπών μελών, του τυχόν εντεταλμένου μέλους /διοικητικού στελέχους, αναφορικά με την εκτέλεση των αποφάσεων του Διοικητικού Συμβουλίου και της Γενικής Συνέλευσης, όσο και υποχρέωση ενημέρωσης στα λοιπά μέλη του Δ.Σ. από τα υποκατάστατα μέλη.

Όσον αφορά την ανάθεση των εξουσιών διαχείρισης και εκπροσώπησης σε τρίτους μη μέλη του Δ.Σ., (ΑΠ 211/2022 Ε ΠΟΙΝΙΚΕΣ), ισχύει ομοίως η πρόβλεψη ότι τα πρόσωπα αυτά μπορούν να δρουν είτε συλλογικά με τη σύμπραξη του «συμπράττοντα συμβούλου» είτε ατομικά. Τα πρόσωπα αυτά μπορούν είτε να προέρχονται από την ίδια την εταιρία, ως εργαζόμενοι σε θέσεις ανώτερων διευθυντικών στελεχών, είτε από άλλες εταιρίες με εξειδίκευση στο αντικείμενο. Σύμφωνα με το άρθρο 87 παρ. 4, προβλέπεται και η δυνατότητα ανάθεσης ορισμένων καθηκόντων σε εκτελεστική επιτροπή, εφόσον αυτό επιτρέπεται από το καταστατικό. Στην περίπτωση αυτή, το καταστατικό ή η απόφαση του Διοικητικού Συμβουλίου καθορίζουν τη σύνθεση, τις αρμοδιότητες, τα καθήκοντα, καθώς και τον τρόπο λήψης αποφάσεων από την εκτελεστική επιτροπή, όπως επίσης και κάθε άλλο θέμα που αφορά στη λειτουργία της.

Η βασική διαφορά της ανάθεσης διαχειριστικών και εκπροσωπευτικών εξουσιών σε τρίτα πρόσωπα αντί μέλη του Δ.Σ., είναι ότι στην πρώτη περίπτωση, δεδομένου ότι ο διορισμός γίνεται αποκλειστικά από το Δ.Σ., έχουν την εμπιστοσύνη αυτού, αλλά όχι και της Γ.Σ. που είναι αρμόδια μόνο για την εκλογή των μελών του Δ.Σ. Έτσι, αν ανατεθούν σε τρίτους καθήκοντα ουσιαστικής διαχείρισης, γεννάται εις ολόκληρον ευθύνη με τα μέλη του Δ.Σ. για τυχόν πράξεις και παραλείψεις αυτών, ενώ η ανάκληση τους είναι δυνατό να γίνεται τόσο από τους διορίζοντες αυτούς, όσο και από τη Γενική Συνέλευση. Οι υποχρεώσεις των μελών Δ.Σ., όπως η υποχρέωση πίστης διέπουν και τη δράση των τρίτων αυτών προσώπων, εφόσον λαμβάνει χώρα υποκατάσταση, ενώ η δυνατότητα περαιτέρω ανάθεσης εξουσιών σε άλλα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ή τρίτους παρέχεται ομοίως ως δυνατότητα. Σημειωτέον ότι, μολονότι οι τρίτοι απολαύουν ανεξαρτησία ως προς τη δράση τους, υπόκεινται πάντα στις οδηγίες και υποδείξεις του Δ.Σ. ως ανώτερου ιεραρχικά οργάνου (Ρόκας Ν., 2019). Αναφορικά με το διορισμό υποκατάστατων προσώπων, δέον να επισημανθεί ότι πλην των περιπτώσεων που γίνεται αναφορά στο καταστατικό, με αποτέλεσμα με τη δημοσίευση του τελευταίου, να γίνεται συνακόλουθα δημοσίευση του διορισμού, αλλά και με εξαίρεση τις περιπτώσεις που διορίζεται κάποιο μέλος του Δ.Σ., γεγονός που συνεπάγεται ομοίως υποχρεωτικώς την τήρηση διατυπώσεων δημοσιότητας, όταν διορίζονται υποκατάστατοι τρίτοι, ουδεμία δημοσιότητα απαιτείται. Δεδομένου ότι ο διορισμός υποκατάστατων μελών έχει δηλωτικό χαρακτήρα, σε περίπτωση μη τήρησης δημοσιότητας της σχετικής απόφασης, χάνει μεν το δικαίωμα να την επικαλεσθεί η εταιρία, ενώ αντίθετα δύνανται να την επικαλεστούν έναντι αυτής τυχόν τρίτοι (ΑΠ 1085/2019 ΤΝΠ QUALEX). Έτσι, αν και ο διορισμός υποκατάστατων τρίτων μη μελών δεν αντιτάσσεται έναντι των καλόπιστων τρίτων, προς τον σκοπό ασφαλών συναλλαγών, επιβάλλεται έκαστος που προτίθεται να συναλλαχθεί με την εταιρία και πληροφορείται ότι υπάρχει καταστατική πρόβλεψη διορισμού εκπροσώπων τρίτων προς την εταιρία προσώπων, να ζητά από το Δ.Σ. την απόφαση εκλογής αυτών.

Τα πρόσωπα στα οποία ανατίθενται εξουσίες του Διοικητικού Συμβουλίου έχουν κατηγοριοποιηθεί από το νόμο σε πλείονες κατηγορίες. Αρχικά, ο εντεταλμένος ή διευθύνων σύμβουλος είναι το πρόσωπο στο οποίο ανατίθενται διαχειριστικά και εκπροσωπευτικά καθήκοντα και το οποίο είναι παράλληλα μέλος του Δ.Σ., ενώ διακρίνεται από υψηλή κατάρτιση και ικανότητες. Ως εντεταλμένος σύμβουλος μάλιστα, μπορεί να ορίζεται ακόμη και ο πρόεδρος του Δ.Σ. Έπειτα, όταν διορίζονται υποκατάστατοι τρίτοι, μη μέλη του διοικητικού συμβουλίου, συνήθως ονομάζονται Γενικοί Διευθυντές και δρουν από κοινού με συμβούλους. Ωστόσο, δεδομένου ότι οι παραπάνω ονομασίες συχνά λαμβάνουν διαφορετική σημασία κατά περίπτωση, θα πρέπει να διερευνάται κάθε φορά *ad hoc* η σημασία τους προς αποφυγή παρανοήσεων (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021). Τα ως άνω πρόσωπα στα οποία και ανατίθενται εξουσίες διαχείρισης και εκπροσώπησης έχουν κατά το άρθρο 67 του Αστικού Κώδικα οργανική εξουσία καθ' υποκατάσταση κι έτσι δρουν με ανεξαρτησία ιδίως ως προς τη διευθέτηση εξωτερικών ζητημάτων, πλην όμως, βρίσκονται υπό τον έλεγχο, τους περιορισμούς και τις εντολές του κυρίαρχου οργάνου του Α.Ε., ήτοι του Διοικητικού Συμβουλίου. Το τελευταίο απλώς παρέχει πληρεξουσιότητα σε αυτά τα πρόσωπα να ενεργούν πράξεις, χωρίς αυτά να αποκτούν οιαδήποτε άλλη ιδιότητα πέραν του απλού αντιπροσώπου της Εταιρίας (Ψυχομάνης, 2018β).

Ως συνάγεται από τα προειρημένα, η αποτελεσματική λειτουργία των Α.Ε. είναι άμεσα συνδεδεμένη με την αποτελεσματική άσκηση των εξουσιών διαχείρισης και εκπροσώπησης της εταιρίας, εξουσιών που ανήκουν καταρχήν στο Δ.Σ. αυτής. Η δυνατότητα υποκατάστασης και η ανάθεση αρμοδιοτήτων σε τρίτα πρόσωπα προσφέρει ευελιξία στη διοίκηση, όμως απαιτεί προσεκτική παρακολούθηση και επαρκή ενημέρωση, προκειμένου να εξασφαλιστεί η νομιμότητα και η προστασία των εταιρικών συμφερόντων. Η τήρηση των διατυπώσεων δημοσιότητας και η ορθή τήρηση των καταστατικών προβλέψεων είναι εξίσου κρίσιμες για την αποφυγή νομικών επιπλοκών και τη διασφάλιση της σταθερότητας και ασφάλειας των συναλλαγών.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΓΕΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

Στην παρούσα ενότητα, ακολουθεί μία αναλυτική προσέγγιση θεωρητικών ζητημάτων ως προς τη φύση της ευθύνης των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου η οποία είναι καταρχήν συλλογική και προβλέπεται πλέον, κατόπιν της αναμόρφωσης του Δικαίου των Ανωνύμων Εταιριών με την εισαγωγή του Ν. 4548/2018 στα άρθρα 102 επ. του ως άνω Νόμου. Αξιοσημείωτη είναι τόσο η

διάκριση οργανικής και συμβατικής, όσο και η θεμελιώδους σημασίας διαφοροποίηση εσωτερικής και εξωτερικής ευθύνης, η οποία είναι άμεσα συνυφασμένη με το είδος του αποδέκτη των πράξεων του Δ.Σ.

4.1. Η συλλογική ευθύνη των μελών του Δ.Σ.

Κατά τη διάρκεια ισχύος του προγενέστερου υπ' αριθμ. 2190/1920 Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών, δεν υπήρχε ρητή πρόβλεψη, αναφορικά με τα ειδικά ζητήματα της ευθύνης των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου. Το νομοθετικό αυτό κενό κάλυπτε το άρθρο 926 ΑΚ, στο οποίο προβλέπεται η εις ολόκληρον ευθύνη επί ζημίας από κοινή πράξη περισσότερων εμπλεκόμενων μερών. Κατ' αναλογία με την ανωτέρω πρόβλεψη, τα μέλη του Δ.Σ. που ενεργούσαν συλλογικά υπείχαν αλληλέγγυα εις ολόκληρον ευθύνη και βάσει αυτής υποχρεούνταν να αποκαθιστούν τυχόν ζημίες που προκαλούσαν έναντι της εταιρίας ή τρίτων με τις κοινές τους πράξεις και οι οποίες πληρούσαν το πραγματικό αδικοπρακτικής συμπεριφοράς. Έτσι, ικανοποιούνταν κατά το προϊσχύον νομοθετικό πλαίσιο δανειστές της εταιρίας σε περιπτώσεις που δεν ήταν δυνατό να προσδιοριστεί επακριβώς η ευθύνη του κάθε συμβούλου.

Ο Νόμος 4548/2018 που αναμόρφωσε το Δίκαιο Ανωνύμων Εταιριών, με το άρθρο 102 παρ. 3 συμπεριέλαβε ειδική πρόβλεψη για το πότε υπάρχει συλλογική ευθύνη των μελών του Δ.Σ., καθώς ως ορίστηκε στην ως άνω διάταξη, όταν προκληθεί ζημία η οποία προκύπτει από κοινή ενέργεια περισσότερων μελών του Διοικητικού Συμβουλίου ή όταν για την ίδια ζημία ευθύνονται παράλληλα αρκετά άτομα, τότε όλοι οι εμπλεκόμενοι φέρουν αλληλέγγυα ευθύνη. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση που τα μέλη του συμβουλίου έχουν ενεργήσει ταυτόχρονα ή διαδοχικά και δεν είναι δυνατός ο προσδιορισμός της συγκεκριμένης πράξης που προκάλεσε τη ζημία. Μάλιστα το Δικαστήριο έχει τη δυνατότητα να καταμερίσει την ευθύνη μεταξύ των υπευθύνων, λαμβάνοντας υπόψη τη βαρύτητα της πράξης, τον βαθμό υπαιτιότητας και τις αντίστοιχες αρμοδιότητες που έχουν τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, ενώ παράλληλα μπορεί να ρυθμίσει το δικαίωμα αναγωγής των υπευθύνων μεταξύ τους. Αξιοσημείωτο τυγχάνει το γεγονός, ότι η στοιχειοθέτηση συλλογικής ευθύνης προβλέπεται σε πλείονες διατάξεις του ισχύοντος Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών, όπως λόγου χάριν στο άρθρο 96 παρ. 2 που αφορά την υποχρέωση σύννομης σύνταξης χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ενώ χαρακτηριστική γενεσιουργός αιτία της συλλογικής ευθύνης αποτελεί και η παράλειψη άσκησης εποπτείας σε πρόσωπα που έχουν αναλάβει καθήκοντα διαχείρισης και κατά την άσκηση αυτών προξενήσουν ζημία στην εταιρία. Βέβαια στην τελευταία περίπτωση, της επίρριψης ευθυνών προηγείται η διακρίβωση των υπεύθυνων εποπτικών οργάνων, καθώς σε περίπτωση που η εποπτεία των συγκεκριμένων προσώπων ανήκε σε συγκεκριμένα μόνο μέλη δεν στοιχειοθετείται συλλογική

ευθύνη. Συμπερασματικά από τα ανωτέρω, προκύπτει λοιπόν ότι σε οιαδήποτε άλλη περίπτωση η ευθύνη είναι ατομική (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

4.2. Η δικαιολογητική βάση της ευθύνης των μελών του Δ.Σ.

Η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου ως αυτή ορίζεται στο άρθρο 102 του Ν. 4548/2018 έχει προληπτικό χαρακτήρα, ήτοι αποσκοπεί τόσο στην εκ των υστέρων αποκατάσταση ζημίας της εταιρίας, όσο και στην παρακίνηση των μελών του Δ.Σ. να συμπεριφέρονται κατά τρόπο που δε θα οδηγήσει σε μία μελλοντική προσωπική τους ευθύνη. Προς την ίδια κατεύθυνση κινείται μάλιστα και ο θεσμός της άσκησης των αξιώσεων της εταιρίας ως αυτός ορίζεται στο άρθρο 103 του προαναφερθέντος Νόμου. Τα μέλη του Δ.Σ. ως διαχειριστές ξένης περιουσίας υποχρεούνται να διαχειρίζονται αυτή με επιμέλεια και ενεργώντας συνεχώς προς το συμφέρον της εταιρίας, προστατεύοντας τόσο την περιουσία της εταιρίας όσα και τα συμφέροντα μετόχων και εν γένει προσώπων που χρηματοδοτούν την εταιρία. Ειδικά μάλιστα για τις εταιρίες που είναι εισηγμένες στο Χρηματιστήριο η ρύθμιση του άρθρου 102 αποσκοπεί στην εποπτεία της συμπεριφοράς των μελών που στελεχώνουν το Δ.Σ. στα πλαίσια των αρχών της εταιρικής διακυβέρνησης. Είναι γεγονός ότι υπό το πρίσμα της νομικής επιστήμης, η αστική ιδίως ευθύνη του Δ.Σ. αποτελεί έναν εκ των θεμελιωδών μηχανισμών ελέγχου των μελών που ασκούν τη διαχείριση και εκπροσώπηση της εταιρίας. Ο προληπτικός αυτός έλεγχος του τρόπου δράσης τους δεν αποτελεί το μόνο μηχανισμό ελέγχου, καθώς υφίστανται και μηχανισμοί όπως η αγορά του επιχειρηματικού ελέγχου ή διαφάνεια, τα συστήματα διαχείρισης κινδύνου αλλά ακόμη και η άσκηση ελέγχου από εποπτικές αρχές, η οποία απαντάται ιδιαίτερα σε πιστωτικά ιδρύματα (Σωτηρόπουλος 2020).

Σε αντίθεση λοιπόν με τους μετόχους - μη μέλη του Δ.Σ. που δε βαρύνονται με την υποχρέωση πίστης και των λοιπών επιταγών που διέπουν τη δράση του ως άνω οργάνου, όσοι στελεχώνουν το εν λόγω όργανο ευθύνονται έναντι της Α.Ε. κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και για κάθε πταίσμα, υπέχοντας μία αυξημένη ευθύνη ακριβώς λόγω της μεγάλης σημασίας των αποφάσεων που λαμβάνουν επηρεάζοντας κατά κόρον τη συναλλακτική πορεία της εταιρίας (Ρόκας Ι., 2019).

4.3. Η διάκριση οργανικής και συμβατικής ευθύνης

Αναφέρθηκε σε προηγούμενο κεφάλαιο ότι το Δ.Σ. ως συλλογικό όργανο της Α.Ε. αποτελείται από μέλη που συνδέονται με την εταιρία τόσο με την οργανική, όσο και με την υποκείμενη σχέση. Αντιστοίχως, τα μέλη υπέχουν έναντι της εταιρίας ευθύνη τόσο από την οργανική σχέση, ήτοι

από τη θέση στην οποία έχουν τοποθετηθεί στο Δ.Σ., όσο και από την υποκείμενη, η οποία σχετίζεται με τη φύση της πρόσληψης τους στην εταιρία. Η ευθύνη που θεμελιώνεται στο άρθρο 102 του Ν. 4548/2018 είναι οργανική ευθύνη και στην πράξη φαίνεται να απορροφά το έτερο είδος, ωστόσο η ανωτέρω αναφερόμενη διάκριση έχει μεγάλη σημασία για τους κάτωθι αναφερόμενους λόγους. Αρχικώς, αναλόγως του είδους της ευθύνης διαφοροποιούνται τα χρονικά όρια διάρκειας της, καθώς και το πώς ευθύνονται τα μέλη που έχουν εκλεγεί κατά τρόπο ελαττωματικό στη θέση τους. Έπειτα, η οργανική ευθύνη συνδέεται και με την προάσπιση συμφερόντων τρίτων προσώπων, κάτι που προφανώς δε μπορεί να ισχύει στα πλαίσια τη υποκείμενης η οποία σχετίζεται αυστηρά με το είδος της πρόσληψης στη συγκεκριμένη θέση. Η ιδιαίτερη σημασία της διττής αυτής διάκρισης αναδεικνύεται κυρίως σε περιπτώσεις όπου επιβάλλονται στα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου και πρόσθετα πέραν των βασικών τους καθηκόντων με αποτέλεσμα αν τα παραβούν να ευθύνονται έναντι της εταιρίας λόγω της συγκεκριμένης συμβατικής τους σχέσης (Σωτηρόπουλος 2020).

4.4. Η διάκριση εσωτερικής και η εξωτερικής ευθύνης των μελών του Δ.Σ.

Η εσωτερική ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου απορρέει της οργανικής σχέσης που συνδέει εταιρία και μέλη και δε σχετίζεται με την εργασιακή σχέση στην οποία αυτά υπάγονται (Παναγιώτου, 2017, σ.1338). Ρυθμίζεται βάσει των άρθρων 102 έως και 106 του Ν. 4548/2018 και συνδέεται με την αποκατάσταση της τυχόν ζημίας που υφίσταται η ίδια η εταιρία από τις πράξεις τους, ενώ η εξωτερική είναι η ευθύνη τους έναντι των μετόχων και λοιπών τρίτων και γεννάται κατά βάση από αδικοπρακτική συμπεριφορά (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023). Η τελευταία δε θέτει ζητήματα άρσης της αυτοτέλειας της εταιρίας και αυτό που ερευνάται κάθε φορά είναι αν από την τελούμενη αδικοπραξία παραβιάστηκαν τα συμφέροντα μετόχων και τρίτων. Ειδικά στην περίπτωση των μετόχων συνήθως παραβιάζονται κανόνες του δικαίου της κεφαλαιαγοράς ή ποινικές διατάξεις, ενώ όσον αφορά τους τρίτους, είναι σύνηθες οι παραβιάσεις να σχετίζονται με την καταστρατήγηση των διατάξεων του δικαίου ελεύθερου ανταγωνισμού και των διατάξεων 197-198 ΑΚ περί διαπραγματεύσεων (Σωτηρόπουλος 2020).

Παρά το γεγονός ότι εκ πρώτη όψεως φαίνεται η εσωτερική και εξωτερική ευθύνη να αποτελούν διακριτές έννοιες, στην πραγματικότητα είναι άμεσα συνδεδεμένες και αυτό αναδεικνύεται τόσο στην περίπτωση του κανόνα καταλογισμού κατά του άρθρο 71 του Αστικού Κώδικα, όσο και επί ζητημάτων οριοθέτησης της αμέλειας στο πρόσωπο των μελών που στελεχώνουν το Διοικητικό Συμβούλιο της Ανώνυμης Εταιρίας. Αναλυτικότερα, όπως προβλέπεται στο ως άνω άρθρο, το νομικό πρόσωπο φέρει ευθύνη το ίδιο για τις πράξεις ή παραλείψεις των οργάνων του που το εκπροσωπούν, εφόσον αυτές πραγματοποιήθηκαν κατά την άσκηση των καθηκόντων που τους

είχαν ανατεθεί και προκαλούν υποχρέωση για αποζημίωση. Επιπλέον, το υπαίτιο άτομο ευθύνεται και αυτό αλληλέγγυα (ΑΠ 1/2019 ΤΝΠ QUALEX).

Χαρακτηριστική είναι η υπ' αριθμ. 723/2022 απόφαση του Αρείου Πάγου, η οποία πραγματεύεται το ζήτημα της ευθύνης του υπαιτίου οργάνου του νομικού προσώπου σύμφωνα με το άρθρο 71 του Αστικού Κώδικα. Στην υπό εξέταση υπόθεση, το Δικαστήριο απέρριψε την αίτηση αναίρεσης τράπεζας, ως διαδόχου ετέρου τραπεζικού ιδρύματος, καθώς έκρινε ότι οι λόγοι αναίρεσης για παραβίαση άρθρων του Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας, ως αυτοί προβλήθηκαν ήταν αβάσιμοι. Στο πλαίσιο της εν λόγω απόφασης, το Δικαστήριο προχώρησε σε αναλυτική ερμηνεία του άρθρου 71 ΑΚ.

Όπως υπογραμμίζεται στην εν λόγω απόφαση, η διάταξη 71 ΑΚ, δεν εισάγει την ευθύνη ως έννοια, αλλά καθορίζει το πλαίσιο αυτής. Στο σκεπτικό της απόφασης γίνεται εκτενής ανάλυση των υποχρεώσεων του Διοικητικού Συμβουλίου της Τράπεζας, ενώ παρατίθενται και οι αντιστοίχως ισχύουσες νομικές διατάξεις. Σύμφωνα με τα γεγονότα που αποδείχθηκαν, το Δικαστήριο κατέληξε στο συμπέρασμα ότι τα μέλη του Δ.Σ. της Τράπεζας δεν τήρησαν την απαιτούμενη προσοχή και επιμέλεια, παραβιάζοντας τις νομικές τους υποχρεώσεις για την ασφάλεια των εργαζομένων καθώς δεν έλαβαν τα απαιτούμενα μέτρα ασφαλείας, όπως πυρασφάλεια και πυροπροστασία, με αποτέλεσμα την επέλευση σοβαρών συνεπειών, όπως ο θάνατος και οι σωματικές βλάβες εργαζομένων.

Κατά την κρίση του Δικαστηρίου, υπαίτιο πρόσωπο, σύμφωνα με το άρθρο 71 ΑΚ, ήταν το όργανο του νομικού προσώπου που με την πράξη ή παράλειψή του δημιούργησε την υποχρέωση αποζημίωσης. Αυτή η θέση συνάδει με την οργανική θεωρία, σύμφωνα με την οποία οι πράξεις των οργάνων του νομικού προσώπου θεωρούνται πράξεις του ίδιου του νομικού προσώπου. Ο καταμερισμός αρμοδιοτήτων στο καταστατικό της Τράπεζας δεν απαλλάσσει τα μέλη του Δ.Σ. από την ευθύνη τους για την τήρηση των μέτρων ασφαλείας, καθώς και για την εποπτεία των υποκατάστατων οργάνων, σύμφωνα με τις νομικές τους υποχρεώσεις.

Το Δικαστήριο έκανε μνεία στο ιδιαίτερης σημασίας ζήτημα της μεταβίβασης αρμοδιοτήτων, τονίζοντας ότι η τελευταία δεν αναιρεί την συλλογική ευθύνη του Δ.Σ., το οποίο παραμένει υπεύθυνο για την εποπτεία και καθοδήγηση των οργάνων που αναλαμβάνουν υποχρεώσεις εκ μέρους του. Έτσι, στην περίπτωση αυτή, ευθύνεται τόσο το νομικό πρόσωπο της Τράπεζας, όσο και τα μέλη του Δ.Σ., για την παράβαση της υποχρέωσης πρόνοιας στην οποία προέβησαν, χωρίς να απαιτείται και εξειδίκευση επί της προσωπικής στάσης του κάθε μέλους.

Η θέση αυτή φαίνεται να εδραιώνεται στη νομολογία, γεγονός που επιρρωνύεται και με την υπ' αριθμ. 6042/2003 απόφαση του Πολυμελούς Πρωτοδικείου Αθηνών, στην οποία υποστηρίζεται ότι ακόμα και αν η πράξη προέρχεται από ένα μέλος του Δ.Σ., τα υπόλοιπα μέλη ενδέχεται να ευθύνονται λόγω παραβίασης της υποχρέωσης εποπτείας (ΠΠρΑθ 6042/2003 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

Συμπερασματικά, ο Άρειος Πάγος στην ως άνω απόφασή του ερμήνευσε το άρθρο 71 ΑΚ, ακολουθώντας τις τάσεις της νομολογίας των τελευταίων ετών, και αποδέχθηκε ότι συντρέχουν οι προϋποθέσεις για την ευθύνη των μελών του Δ.Σ. για την αδικοπραξία που αφορά την παραβίαση των καθηκόντων πρόνοιας και ασφάλειας των εργαζομένων (ΑΠ 723/2022 ΤΝΠ QUALEX).

Περαιτέρω, για την εύρεση του ποσοστού αμέλειας των μελών, αυτό αν και εκτιμάται με βάση τα προβλεπόμενα στο άρθρο 102 του Ν. 4548/2018 που οριοθετεί την εσωτερική ευθύνη τους, θα ήταν λάθος να μην αναγνωριστεί η επενέργεια του προαναφερθέντος άρθρου και στα πλαίσια της εξωτερικής ευθύνης. Πιο συγκεκριμένα, σε περίπτωση που δεν υφίσταται παράβαση του μέτρου επιμέλειας κατά τα προβλεπόμενα στο ως άνω άρθρο 102 παρ. 1 και σύμφωνα με τις επιταγές της διπλής λειτουργίας της αμέλειας, δε θα θεμελιώνεται ούτε και υποκειμενική εξωτερική ευθύνη του μέλους. Μάλιστα, η πρόβλεψη του ως άνω άρθρου το οποίο και αντικατέστησε το άρθρο 22^α του προΐσχύσαντος Ν. 2190/1920 περί Ανωνύμων Εταιριών, αποτελεί αναγκαστικό δίκαιο κι έτσι δεν είναι δυνατό να προβλέπονται στο καταστατικό ή στη σύμβαση πρόσληψης μέλους του Δ.Σ., όροι που συντείνουν στην κατάργηση ή των περιορισμό της ευθύνης του έναντι της εταιρίας όπως είναι για παράδειγμα η ευθύνη μόνο για βαριά αμέλεια (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023). Υποστηρίζεται έντονα στην θεωρία ότι τα δύο ως άνω αναφερόμενα είδη ευθύνης αν και διακριτά είναι άμεσα συνδεδεμένα καθώς συχνά η παραβιάσεις των υποχρεώσεων των διοικούντων την εταιρία στις εξωτερικές τους σχέσεις, συνιστούν συνάμα και προσβολή έναντι του νομικού προσώπου της εταιρίας (Παναγιώτου, 2017, σ. 1338)

Από τα ανωτέρω καθίσταται σαφές ότι ο ισχύων νόμος περί Ανωνύμων Εταιριών παρέχει μια εκτενή και σαφή ρύθμιση για την ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Ανώνυμης Εταιρίας, θέτοντας τις βάσεις για την αποκατάσταση της ζημίας και την αποτροπή αμελούς ή δόλιας συμπεριφοράς. Η διάκριση μεταξύ οργανικής και συμβατικής ευθύνης προσφέρει μια επιπλέον εξήγηση για τον τρόπο που καθορίζεται η ευθύνη των μελών του Δ.Σ. στην πράξη, με τον Νόμο 4548/2018 να απορροφά την έννοια της συμβατικής ευθύνης στο πλαίσιο της οργανικής ευθύνης που προκύπτει από τη θέση τους στο Διοικητικό Συμβούλιο. Η ρύθμιση αυτή αναδεικνύει θα λέγαμε τη σημασία της υπευθυνότητας και της επιμέλειας από τα μέλη του Δ.Σ., για τη διαχείριση της εταιρικής περιουσίας και την προστασία των συμφερόντων των μετόχων και των τρίτων, ενώ παράλληλα τονίζει τη σπουδαιότητα της εποπτείας και της διαφάνειας στη λειτουργία των Ανωνύμων Εταιριών, ειδικά εκείνων που είναι εισηγμένες σε ρυθμιζόμενη αγορά. Θεμελιώδους σημασίας είναι η διάκριση της ευθύνης σε εσωτερική και εξωτερική, ανάλογα με τη φύση της ζημίας και τα πρόσωπα που πλήττονται από αυτήν. Η εσωτερική ευθύνη αφορά την αποκατάσταση ζημιών έναντι της εταιρίας, ενώ η εξωτερική ευθύνη σχετίζεται με ζημιές που προκαλούνται σε τρίτους, όπως μέτοχοι ή τρίτα πρόσωπα, και κυρίως προκύπτει από αδικοπρακτική συμπεριφορά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΤΑ ΕΙΔΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΣΩΤΕΡΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ Α.Ε.

Η ενότητα που ακολουθεί πραγματεύεται το ζήτημα της εσωτερικής ευθύνης των μελών του Διοικητικού συμβουλίου, ήτοι της ευθύνης τους έναντι της εταιρίας, η οποία συνήθως απορρέει είτε από τη μεταξύ τους σύμβαση είτε από την τέλεση αδικοπραξίας, ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που παρατηρείται το φαινόμενο συρροής αξιώσεων. Αναλύονται εκτενώς οι περιπτώσεις που είναι δυνατό να απαλλάσσεται το μέλος της ευθύνης του, ενώ δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στον κανόνα της επιχειρηματικής κρίσης. Τέλος, γίνεται λόγος και για τη δυνατότητα παραίτησης ή συμβιβασμού της εταιρίας ως εναλλακτικού μέσου έναντι της άσκησης της εταιρικής αγωγής και επισημαίνεται η δυνατότητα ασφάλισης αστικής ευθύνης ως τρόπος προστασίας της προσωπικής περιουσίας των μελών από τις αξιώσεις της εταιρίας ή τυχόν τρίτων.

5.1. Η αστική ευθύνη των μελών του Δ.Σ.

Η αστική ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου είναι η εσωτερική ευθύνη των διοικούντων έναντι του νομικού προσώπου της εταιρίας και προβλέπεται ως προειπώθηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο, στα άρθρα 102 επ. του Ν. 4548/2018. Το περιεχόμενο αυτής έγκειται στο ότι έκαστο μέλος υπέχει ευθύνη έναντι της εταιρίας για οιαδήποτε ζημία υφίσταται αυτή εξαιτίας πράξεων ή παραλείψεων που συνιστούν παράβαση καθήκοντος κατ' άρθρο 102 παρ. 1 του ως άνω νόμου (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022). Ωστόσο, το μέλος απαλλάσσεται της ανωτέρω ευθύνης αν αποδείξει ότι κατά την άσκηση των καθηκόντων του κατέβαλε την επιμέλεια που θα κατέβαλε κάθε συνετός επιχειρηματίας υπό όμοιες συνθήκες (Ρόκας Ι., 2019). Με βάση την ως άνω διάταξη, η παράβαση των υποχρεώσεων με πράξη ή παράλειψη παρεκκλίνουσα εκ των καθηκόντων των διοικητών της εταιρίας, συνιστά το νόμιμο λόγο γένεσης της ευθύνης των μελών του Δ.Σ. έναντι της εταιρίας. Οι υποχρεώσεις των μελών δεν ορίζονται στην ίδια νομοθετική διάταξη, αλλά αναφέρονται σε πλείονες διατάξεις του ισχύοντος νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών όπως λόγου χάριν στα άρθρα 96 ως 98 του ιδίου Νόμου και σχετίζονται με την υποχρέωση πίστης και επιμέλειας έναντι της εταιρίας. Η υποχρέωση εχεμύθειας συνίσταται στο ότι τα μέλη που ασκούν διαχειριστικά και εκπροσωπευτικά καθήκοντα, οφείλουν με τις πράξεις τους να προάγουν τα εταιρικά συμφέροντα, να αποφεύγουν πράξεις ανταγωνιστικές προς την εταιρία και να τηρούν τα απόρρητα αυτής, τα οποία περιήλθαν εις γνώση τους λόγω της οργανικής τους θέσης. Από την άλλη, η υποχρέωση επιμέλειας συνυφάνεται με τον επιμελή

χειρισμό των υποθέσεων της εταιρίας μετά της ασκήσεως του απαιτούμενου ελέγχου και εποπτείας επί των εταιρικών θεμάτων. Ως προς το απαιτούμενο μέτρο της επιμέλειας, η απάντηση δίνεται στη παράγραφο 2 του άρθρου 102 του Ν. 4548/2018 και είναι ως προαναφέρθηκε αυτό του «συνετού επιχειρηματία» (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023).

Η έννοια αυτή ενσωματώθηκε για πρώτη φορά στο άρθρο 22^α παρ. 2 του Ν. 2190/1920 με την εισαγωγή του Ν. 3604/2007 αντικαθιστώντας την έννοια του συνετού οικογενειάρχη. Κριτήριο βάσει του Ν. 4548/2018 ως ισχύοντος πλέον νόμου που διέπει τη λειτουργία των Α.Ε., είναι το πώς θα δραστηριοποιούνταν ένας συνετός επιχειρηματίας σε παρόμοιες συγκυρίες. Προσδιορίζεται λοιπόν το μέτρο της επιμέλειας με έναν αφηρημένο τρόπο, καθώς μέτρο σύγκρισης αποτελεί το πώς θα έπραττε ο μέσος συνετός επιχειρηματίας – διοικητής ξένης περιουσίας αν διοικούσε μία αντίστοιχου αντικειμένου και μεγέθους εταιρία υπό παρόμοιες περιστάσεις. Είναι δυνατό κατά το χρονικό σημείο ελέγχου της επιμέλειας να ληφθούν υπόψιν και ad hoc ιδιαιτερότητες όπως το μέγεθος της επιχείρησης, το είδος των δραστηριοτήτων της ή ακόμη και το περιβάλλον αυτής. Τουναντίον, δε λαμβάνονται ποτέ υπόψιν ατομικά χαρακτηριστικά όπως η απειρία ή οι ελλείψεις γνώσεις προς αποκλεισμό ή μείωση της ευθύνης των μελών, αφού αυτή υπό το πρίσμα των διατάξεων του εταιρικού δικαίου είναι νόθος αντικειμενική, με αποτέλεσμα να μην έχουν σημασία οι υποκειμενικές περιστάσεις.

Αναγκαίο προαπαιτούμενο της εσωτερικής – αστικής ευθύνης των μελών του Δ.Σ. αποτελεί η συνδρομή του στοιχείου της υπαιτιότητας ήτοι του δόλου ή της αμέλειας που συντρέχει κατά τη παράβαση του καθήκοντος επιμελείας. Σημειωτέον ότι κάθε μέλος του Δ.Σ. ευθύνεται για ίδιον πταίσμα και όχι για τυχόν πταίσμα των υπόλοιπων μελών, εκτός αν παραβιάστηκε λόγου χάριν η υποχρέωση εποπτείας έτερων μελών ή υποκατάστατων οργάνων ή ακόμη αν υπήρξε συμμετοχή στη λήψη παράνομων αποφάσεων, ενώ είναι άνευ σημασίας αν το μέλος τελούσε ή όχι σε γνώση της ζημίας που θα επακολουθούσε της παράνομης δράσης του. Μάλιστα, αξιοσημείωτο τυγχάνει το γεγονός ότι τα μέλη δεν δύνανται να επικαλούνται εις βάρος της εταιρίας την ένσταση συντρέχοντος πταίσματος κατά το άρθρο 300 του Αστικού Κώδικα, κάνοντας λόγο για παράνομες πράξεις λοιπών μελών, ή την εκλογή από τη Γενική Συνέλευση μελών αδύνατων για την άσκηση διοίκησης ή ακόμη και την ανεπαρκή εποπτεία των άλλων μελών. Έπειτα, άλλη προϋπόθεση θεμελίωσης αστικής ευθύνης συνιστά η επέλευση ζημίας, κατάσταση που διαπιστώνεται αν συγκριθεί η παρούσα εταιρική περιουσία με αυτήν που θα υπήρχε αν δεν είχε συμβεί η παράνομη συμπεριφορά. Κατά τα λοιπά, όσον αφορά τα ζητήματα αποκατάστασης, ισχύουν οι προβλέψεις του αστικού δικαίου, δηλαδή αποκαθίσταται τόσο η θετική ζημία όσο και το διαφυγόν κέρδος της εταιρίας. Τελευταία και θεμελιώδους σημασίας προϋπόθεση της εσωτερικής ευθύνης, αποτελεί ο αιτιώδης σύνδεσμος ανάμεσα στη παράνομη πράξη και τη ζημία. Ο ζημιώσας μπορεί να ισχυριστεί ότι η ζημία θα συνέβαινε και χωρίς την τέλεση από μέρους του

της παραβατικής συμπεριφοράς, φέρει όμως το σχετικό βάρος απόδειξης ότι κάτι τέτοιο θα συνέβαινε μετά βεβαιότητας.

Όταν η ζημία κατά το άρθρο 102 παρ. 3 του ισχύοντος Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών, αποτελεί προϊόν της πράξης πολλών μελών ή σε περίπτωση που ευθύνονται περισσότεροι ακόμη και αν δε μπορεί να διαπιστωθεί ποιανού η ενέργεια είχε ως αποτέλεσμα το ζημιογόνο αποτέλεσμα, τότε ευθύνονται άπαντες εις ολόκληρον, ανεξαρτήτως του λόγου ευθύνης. Από τα ως άνω απορρέει ο συλλογικός χαρακτήρας της συλλογικής ευθύνης των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου. Βέβαια, είναι δυνατό κατόπιν δικαστικής ευθύνης να λαμβάνει χώρα μετέπειτα επιμερισμός μεταξύ πολλών συνυπεύθυνων με βάση παράγοντες όπως το βαθμό πταίσματος, την υπαιτιότητα, τα κατανεμημένα καθήκοντα κ.α., ρυθμίζοντας συνάμα και το δικαίωμα αναγωγής μεταξύ των υπευθύνων (Σωτηρόπουλος 2020).

5.2. Η απαλλαγή από την εσωτερική ευθύνη κατά το άρθρο 102 παρ. 4 του Ν. 4548/2018

Σύμφωνα με το άρθρο 102 παρ. 4 του Ν. 4548/2018 τα μέλη του Δ.Σ. απαλλάσσονται της εσωτερικής ευθύνης τους α) επί συμμορφώσεως τους με σύννομη απόφαση της Γ.Σ. β) σε περίπτωση λήψης εύλογης επιχειρηματικής απόφασης και γ) σε περίπτωση που η κρίνόμενη πράξη ή παράλειψη τους βασίζεται σε εισήγηση ή γνώμη ανεξάρτητου οργάνου ή επιτροπής.

5.2.1. Η σύννομη απόφαση της Γενικής Συνέλευσης

Επί της πρώτης ως άνω αναφερόμενης περίπτωσης απαλλαγής, επισημαίνεται ότι αποτελεί ρύθμιση που προβλεπόταν ήδη και στο άρθρο 22^α του προΐσχύσαντος υπ' αριθμ. 2190/1920 Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών. Πρόκειται για μία εύλογη εξαίρεση από την εσωτερική ευθύνη των Διοικούντων την εταιρία, καθώς το Δ.Σ. είναι υποχρεωμένο να συμμορφώνεται με αποφάσεις της Γενικής Συνέλευσης και ως εκ τούτου θα ήταν παράλογο να ευθύνεται στα πλαίσια εφαρμογής αυτών (Σωτηρόπουλος 2020). Ως εκ τούτου, η ενδεχόμενη υποβολή αίτησης προς το Δ.Σ. προς τον σκοπό έγερσης της εταιρικής αγωγής κατά των μελών λόγω του ότι ενήργησαν καθ' υπόδειξη οδηγιών των μετόχων θα κρινόταν αντιφατική και καταχρηστική σύμφωνα με τις προβλέψεις του άρθρου 281 του Αστικού Κώδικα (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023).

Αναλυτικότερα, για να πληρούνται το πραγματικό της ως άνω πρόβλεψης, αναγκαίο προαπαιτούμενο είναι να υπάρχει τυπική απόφαση της Γενικής Συνέλευσης με συγκεκριμένο περιεχόμενο η οποία θα προηγείται της πράξης ή παράλειψης του Δ.Σ. Η διατύπωση απλών οδηγιών και απόψεων ή ακόμη και εντολών της πλειοψηφίας ή του μοναδικού μετόχου δεν

αρκούν. Επίσης, δεν αρκεί και η απλή εξουσιοδοτική απόφαση της Γ.Σ. Δικαιολογητική βάση της προαναφερθείσας προϋπόθεσης, αποτελεί το γεγονός ότι η παράβαση διατάξεων όπως οι αρμοδιότητες της Γ.Σ. και η λήψη αποφάσεων από αυτήν, δε θα ήταν θεμιτό να παρέχουν στα μέλη δικαίωμα προβολής ένστασης περί αποκλεισμού της ευθύνης τους λόγω του ότι ακολούθησαν τις οδηγίες της πλειοψηφίας ή του μοναδικού μετόχου αντίστοιχα. Τυχόν ελαττωματικές αποφάσεις, ήτοι άκυρες, ακυρώσιμες και ανυπόστατες κατά τα άρθρα 137-139 του Ν. 4548/2018, δεν απαλλάσσουν τα μέλη από την ευθύνη τους (Σωτηρόπουλος 2020). Ειδικώς, οι ακυρώσιμες αποφάσεις παράγουν την ισχύ τους και προσφέρουν απαλλαγή μέχρι να ακυρωθούν, ενώ αν οι προθεσμίες προβολής της ακυρότητας ή της ακυρωσίας περάσουν άπρακτες, στοιχειοθετείται πια η απαλλαγή της ευθύνης των μελών.

Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημανθεί ότι τα μέλη του Δ.Σ., όπως προκύπτει από τη διατύπωση του άρθρου 137 παρ. 3 εδ. β' του ισχύοντος Νόμου περί Α.Ε. έχουν δυνητική ευχέρεια και όχι υποχρέωση να αιτηθούν την ακύρωση ελαττωματικής απόφασης της Γ.Σ. και ωσαύτως δε θεμελιώνεται η ευθύνη του απλώς και μόνο επειδή δεν το έπραξαν. Ωστόσο, αν κάποια απόφαση ληφθεί από τη Γ.Σ. δυνάμει παραπλάνησης του Δ.Σ. προς του μετόχους και τα μέλη επικαλεστούν αυτήν στα πλαίσια επιδίωξης απαλλαγής από την εσωτερική ευθύνη τους, η εταιρία δύναται να προβάλει την ένσταση καταχρηστικότητας κατ' άρθρον 281 ΑΚ (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023). Τέλος, επισημαίνεται ότι σε περίπτωση ουσιώδους διαφοροποίησης των περιστάσεων κάτω από τις οποίες ελήφθη ορισμένη απόφαση, τα μέλη δε δύνανται να προβούν σε επίκληση αυτής, καθώς έτσι θα παραβιάσουν την υποχρέωση επιμελείας τους και εφόσον πληρούνται οι λοιποί όροι του άρθρου 102 θα υπέχουν υποχρέωση αποκατάστασης της οφειλόμενης σε πράξη ή παράλειψη τους, ζημία που προκάλεσαν στην εταιρία.

5.2.2. Η λήψη εύλογης επιχειρηματικής απόφασης

Στο δίκαιο των εταιριών, ως «επιχειρηματικές αποφάσεις», λογίζονται επιλογές δράσης, οι οποίες έχουν μεγάλη σημασία για το μέλλον της εκάστοτε επιχείρησης και συνήθως συνδέονται με την ύπαρξη ποικίλων επιλογών ενέργειας και ιδιαίτερη δυσκολία επί τη βάση των συνεκτιμωμένων παραμέτρων μέχρι το στάδιο επιλογής της τελικής απόφασης. Ως τέτοιες αποφάσεις θεωρούνται η χάραξη της εταιρικής πολιτικής, αναφορικά λόγου χάριν με ζητήματα που αφορούν το προσωπικό της εταιρίας, η επιλογή στρατηγικής και η σχετική προς τούτο χρηματοδότηση ή ακόμη και ζητήματα όπως η διανομή των εταιρικών κερδών και ο έλεγχος λειτουργίας της εταιρίας. Δέον όπως σημειωθεί στο σημείο αυτό ότι οι αποφάσεις δεν αφορούν μόνο την επιλογή κάποιας ενέργειας, αλλά περιλαμβάνουν και την ενδεχόμενη αποχή από κάποια δράση, όπως από την άσκηση εταιρικών αξιώσεων, υπό την προϋπόθεση πάντοτε ότι βασίζονται σε συνειδητή απόφαση των διοικούντων την εταιρία. Αποφάσεις τέτοιας φύσεως, συνιστάται να

λαμβάνονται σε ορισμένα χρονικά πλαίσια ώστε να διατηρείται το αναγκαίο προβάδισμα ως προς τον ανταγωνισμό.

Βασικό χαρακτηριστικό των επιχειρηματικών αποφάσεων είναι το στοιχείο του «αβέβαιου», καθώς το αν ελήφθη ή όχι σωστή απόφαση, επί του προς επίλυση ζητήματος, είναι κάτι που δε μπορεί να κρίνεται με βεβαιότητα εκ των προτέρων. Είναι γεγονός, ότι στην πράξη οι διοικούντες την εταιρία στα πλαίσια της επιδιωκόμενης αποτελεσματικής διοίκησης της εταιρίας, χαρακτηρίζονται σε γενικά πλαίσια από διακριτική ευχέρεια και ανάπτυξη πρωτοβουλιών, λαμβάνοντας αποφάσεις, προς το σκοπό εξασφάλισης ανταγωνιστικού πλεονεκτήματος, χωρίς παράλληλα να αναλαμβάνουν το βάρος του επιχειρηματικού κινδύνου, υπό την έννοια ότι οι ίδιοι δεν ενέχονται σε αποζημίωση εφόσον οι επιλογές τους επιφέρουν ένα δυσμενές αποτέλεσμα. Μάλιστα, οι ρυθμοί της αγοράς επιτάσσουν όπως οι αποφάσεις λαμβάνονται ταχέως, γεγονός που συνεπάγεται αυξημένο βαθμό διακινδύνευσης. Οι παράγοντες βάσει των οποίων αξιολογείται κάθε φορά η συνέπεια ή μη της επιλεγείσας ενέργειας με τις επιταγές επιμελούς διαχείρισης κρίνονται *ad hoc* και δεν είναι πάντοτε *a priori* προκαθορισμένες.

Αν αναλογιστεί κανείς ότι η ευθύνη των μελών του Δ.Σ. δεν είναι ευθύνη για το αποτέλεσμα, αλλά ευθύνη για παράβαση των κανόνων επιμελούς διαχείρισης των υποθέσεων της εταιρίας, καθίσταται εύλογο ότι οι διοικητές της εταιρίας έχουν σε μεγάλο βαθμό διακριτική ευχέρεια, ο βαθμός της οποίας οριοθετείται από τον «κανόνα της επιχειρηματικής κρίσεως», γνωστό ως «*business judgement rule*». Το προτέρημα του τελευταίου, οφείλεται στο ότι συνδυάζει επιτυχώς τις υποχρεώσεις πίστης και επιμελούς διαχείρισης των μελών του Δ.Σ. με τον δικαστικό έλεγχο της νομιμότητας των αποφάσεων αυτών, χορηγώντας τους μια βάση από ενδείξεις που τους βοηθούν να εκτιμούν την επερχόμενη ευθύνη τους, πριν να λάβουν την οιαδήποτε απόφαση. Βάσει λοιπόν του εν λόγω κανόνα, θεωρείται ότι τα μέλη του Δ.Σ. δρουν σύννομα και εντός των επιτρεπόμενων ορίων ότι πριν να λάβουν κάποια απόφαση, α) εκπλήρωσαν τις υποχρεώσεις τους που προκύπτουν από το καθήκον πίστης απέναντι στην εταιρία, β) ήταν δεόντως επιμελείς ως προς την προετοιμασία, λήψη και εκτέλεση της υπό κρίσιν απόφασης, γ) εκτίμησαν τα δεδομένα, με βασικό κριτήριο το όφελος της επιχείρησης και δ) δεν έλαβαν κάποια απόφαση που θα μπορούσε να θεωρηθεί παράνομη για κάποια άλλη αιτία. Τα ως άνω τέσσερα κριτήρια, αποτελούν θα λέγαμε δικλείδες ασφαλείας ως προς την συνετή και δίκαιη μεταχείριση ληφθεισών αποφάσεων σύμφωνα με τα ισχύοντα κατά το χρόνο λήψης αυτών και όχι σε κάποιο μεταγενέστερο στάδιο.

Ο κανόνας της επιχειρηματικής κρίσης περιγράφεται ρητά άρθρο 102 παρ. 4 εδ. α' του Ν. 4548/2018 όπου ως ορίζεται, «εύλογη» επιχειρηματική απόφαση είναι αυτή που λαμβάνεται α) με καλή πίστη, β) με επαρκή βάση για τις εκάστοτε συνθήκες, πληροφόρηση και γ) κατευθυντήρια γραμμή αποκλειστικά το συμφέρον της εταιρίας. Ως αναφέρθηκε και παραπάνω

και προκύπτει από το εδ. β' του ως άνω άρθρου, κριτήριο σε κάθε περίπτωση αποτελεί η κατάσταση των ως άνω παραμέτρων κατά το χρόνο λήψη της απόφασης, ενώ όπως αναφέρεται σαφώς στο εδ. γ', το βάρος απόδειξης τήρησης ή μη των ανωτέρω αναφερόμενων παραμέτρων έχουν τα μέλη του Δ.Σ., όπως συμβαίνει και στην περίπτωση της απόδειξης της ευθύνης τους. Ειδικώς, όπως υποστηρίζεται, η ύπαρξη των ως άνω προϋποθέσεων καθιερώνει τεκμήριο ότι η ειλημμένη επιχειρηματική απόφαση είναι εύλογη και δε χρήζει δικαστικού ελέγχου. Σύμφωνα με τη θεωρία, ο εν λόγω κανόνας αποτελεί ρύθμιση ουσιαστικού δικαίου κι έτσι αντιμετωπίζεται δικονομικά ως προβολή ένστασης ή αιτιολογημένης άρνησης. Θα πρέπει ωστόσο να επισημανθεί ότι η μη συνδρομή των ως άνω προϋποθέσεων δε συνεπάγεται από μόνη της το μη εύλογο κάποιας απόφασης και το ενδεχόμενο διαχειριστικό πταίσμα του μέλους, αλλά θα πρέπει να ερευνάται και να διαπιστώνεται εάν η μη τήρηση των ανωτέρω παραμέτρων οφείλεται σε πταίσμα του μέλους (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023).

Αναλυτικότερα, η λήψη επιχειρηματικής απόφασης ως πεμπουσία του αναλύοντος στην παρούσα ενότητα κανόνα βασίζεται στη θεμελιώδους σημασίας διάκριση των εννοιών «δέσμια αρμοδιότητα» και «διακριτική ευχέρεια». Το μέλος του Δ.Σ. δεν έχει διακριτική ευχέρεια σε ζητήματα όπως η οργανική υποχρέωση πίστης, η πληροφόρηση υπό τις επιταγές του δικαίου εταιριών και του δικαίου κεφαλαιαγοράς αλλά και σε περίπτωση επιβαλλόμενης από το νόμο συμπεριφοράς. Οι ασκούντες τη διοίκηση της εταιρίας δε δύνανται να παρεκκλίνουν από τις υποχρεώσεις τους ως αυτές προβλέπονται στο νόμο και στο καταστατικό. Μάλιστα συχνά μπορεί να οδηγηθούν στη λήψη κάποιας απόφασης αναπόφευκτα λόγω των πραγματικών δεδομένων. Ως εκ τούτου, θα πρέπει η λήψη ή μη επιχειρηματικής απόφασης να ερμηνεύεται τόσο επί συνειδητών πράξεων όσο και παραλείψεων, καθώς αν δεν υπάρχει γνώση δεν είναι δυνατό να υπάρχει και απόφαση. Επιχειρηματικές λογίζονται οι αποφάσεις που σχετίζονται με επενδύσεις, πωλήσεις, ζητήματα χρηματοδότησης και μάρκετινγκ, προσωπικού κ.α. Αποτελεί ζήτημα εάν ο ως άνω κανόνας συνδέεται και με αρμοδιότητες οργάνωσης, σχεδιασμού και εποπτείας. Η υποχρέωση των μελών του Δ.Σ. να επιμελείται τέτοιου είδους ζητήματα διακρίνεται από το πώς εκπληρώνονται αυτά στην πράξη. Συγκεκριμένα, τα μέλη απολαύουν διακριτικής ευχέρειας ως προς τον τρόπο εκπλήρωσης, ακόμη και σε περιπτώσεις που έχουν νομικό καθήκον, καθώς είναι πιθανό να τίθενται ζητήματα ασάφειας και γενικόλογης διατύπωσης της ενδεδειγμένης δράσης με αποτέλεσμα να χωρούν πολλές και εναλλακτικές ερμηνείες (Σωτηρόπουλος, 2020).

Έπειτα, όσον αφορά το ζήτημα της «καλής πίστης», αυτή αποτελεί μία αρνητική προϋπόθεση και παραπέμπει αναντίρρητα στο άρθρο 97 του ισχύοντος Νόμου Ανωνύμων Εταιριών όπου επισημαίνεται το καθήκον πίστης το οποίο συνεπάγεται ότι τα μέλη του Δ.Σ. δε δρουν με βάση τα ίδια συμφέροντα, αλλά ενεργούν προς τον σκοπό εξυπηρέτησης των συμφερόντων της εταιρίας. Ως προς αυτό, τα μέλη του Δ.Σ. δεν έχουν διακριτική ευχέρεια, ενώ απαραίτητο είναι να μην υπάρχει ουσιώδης σύγκρουση των συμφερόντων τους με τις επιδιώξεις της εταιρίας.

Περαιτέρω, αναφορικά με το στοιχείο επαρκούς πληροφόρησης, αυτό συνδέεται άρρηκτα με το καθήκον επιμελείας του διοικούντων την εταιρία. Τα μέλη του Δ.Σ. υποχρεούνται να συγκεντρώνουν επαρκείς πληροφορίες ως προς τις επιλογές τους την κατάσταση και τη δραστηριοποίηση της εταιρίας. Πρόκειται μάλιστα για υποχρέωση που βαρύνει τόσο το Δ.Σ. ως συλλογικό όργανο, όσο και κάθε επί μέρους μέλος του χωριστά και περιλαμβάνει δύο βασικές διακριτές υποχρεώσεις. Αρχικώς, την συλλογή και επεξεργασία των πληροφοριών που απαιτούνται για τη λήψη επιχειρηματικής απόφασης και δεύτερον τη ροή της κάθε πληροφορίας ανάμεσα στα μέλη. Η πρώτη πτυχή συνδέεται με πληροφορίες οι οποίες μελετώνται συνδυαστικά με τις συγκυρίες που συνοδεύουν κάθε απόφαση με έμφαση στη σημασία που έχει η συγκεκριμένη απόφαση για την εταιρία ή το χρονικό πλαίσιο που διατίθεται για τη λήψη αυτής. Βέβαια σε κάθε περίπτωση, το Δ.Σ. θα πρέπει να είναι ενήμερο σε γενικό πλαίσιο για τις δραστηριότητες της εταιρίας, τα οικονομικά της και οιαδήποτε θέμα που γεννά δυννητικά την ευθύνη του. Το αν οι πληροφορίες είναι επαρκείς, αυτό κρίνεται λόγου χάριν με βάση το αν είναι τόσες ώστε να δίνουν τη δυνατότητα στους εταιρικούς διοικητές να σχεδιάσουν εναλλακτικές επιλογές και να μπορούν να αποτιμούν τις συνέπειες αυτών για το εταιρικό μέλλον. Αυτό δε σημαίνει ότι οφείλει το Δ.Σ. να έχει λάβει εξαντλητικά κάθε πληροφορία γύρω από την απόφαση, αλλά οφείλει αναμφίβολα να καταβάλει κάθε δυνατή προσπάθεια, ζητώντας και τη βοήθεια εμπειρογνομόνων για ζητήματα που απαιτούν εξειδικευμένες γνώσεις.

Επιπροσθέτως, ως προς τη δεύτερη πτυχή, ήτοι τη ροή των πληροφοριών αναμεταξύ των διοικητών, αυτή συνυφαίνεται με την ανάγκη αρμονικής συνεργασίας και εντιμότητας ως προς την ορθή και αληθή ενημέρωση μεταξύ των μελών. Τα α μέλη Δ.Σ. μπορούν να αρκεστούν σε πληροφορίες που δίνονται από κάποιο άλλο μέλος, υπό τον όρο ότι δε γνωρίζουν κάτι διαφορετικό και εφόσον δεν υποπτεύονται την ύπαρξη κάποιας σύγκρουσης συμφερόντων που θα έθετε σημαντικές αμφιβολίες ως προς την αξιοπιστία του παρέχοντος την πληροφορία.

Τρίτο και τελευταίο κριτήριο αποτελεί η προαγωγή του εταιρικού συμφέροντος, υποχρέωση η οποία επίσης συνδέεται με την υποχρέωση πίστης του προαναφερθέντος άρθρου 97 του Ν. 4548/2018. Η κρατούσα γνώμη υποστηρίζει ότι, το εταιρικό συμφέρον συνδέεται με την προώθηση του εταιρικού σκοπού έναντι ατομικών επιδιώξεων των μελών. Για παράδειγμα, αν πρόκειται για εταιρία με εμπορικό σκοπό, στόχος είναι η μεγιστοποίηση των κερδών της αξίας της εταιρίας, κατά τρόπον ώστε να εξασφαλίζεται η βιωσιμότητα, η σταθερότητα και η διαρκής καλή πορεία. Διαφορετικό είναι το ζήτημα, αν στα πλαίσια του εταιρικού συμφέροντος, τα μέλη του Δ.Σ. θα πρέπει να εκτιμούν και της συνέπειες της δράσης της εταιρίας σε άλλα πεδία όπως στους εργαζομένους και σε κοινωνικές σκοπιμότητες. Κάτι τέτοιο συνιστά το λεγόμενο «διευρυμένο εταιρικό συμφέρον» και συναντάται στην εταιρία με τον όρο «συμφέρον της επιχείρησης», χωρίς να έχει διασαφηνισθεί το περιεχόμενο και η έκταση του. Κατά την επικρατούσα αντίληψη, κάτι τέτοιο δε φαίνεται να αποτελεί υποχρέωση των μελών του Δ.Σ.,

χωρίς αυτό να συνεπάγεται ότι οι Α.Ε. δε μπορεί να υπέχουν κοινωνική ευθύνη. Καταληκτικώς θα λέγαμε ότι υποχρέωση των εταιρικών διοικητών είναι να εξασφαλίζουν ότι η εταιρία λειτουργεί νόμιμα και να σέβονται το minimum της προστασίας των εξωεταιρικών συμφερόντων. Η παραπέρα λήψη προστατευτικών μέτρων αποτελεί δυνατότητα και όχι υποχρέωση και ως εκ τούτου δε θεμελιώνεται τυχόν ευθύνη τους Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023).

5.2.3 Η γνώμη ή εισήγηση Ανεξάρτητου Οργάνου ή Επιτροπής

Στο τελευταίο εδάφιο του άρθρου 102 παρ. 4 του Ν. 4548/2018, επισημαίνεται ότι τα μέλη του Δ.Σ. δεν ευθύνονται έναντι της εταιρίας εφόσον προέβησαν σε πράξη ή παράλειψη κατόπιν γνώμης ή εισήγησης ανεξάρτητου οργάνου ή επιτροπής, που λειτουργεί στην εταιρία. Η συγκεκριμένη πρόβλεψη περί απαλλαγής από την εσωτερική ευθύνη εισήχθη για πρώτη φορά με την αναμόρφωση του Δικαίου Ανωνύμων εταιριών και έθεσε με τη διατύπωση της πολλά ερμηνευτικά ερωτήματα (Σωτηρόπουλος 2020).

Ο εν λόγω κανόνας όπως υποστηρίζεται στη θεωρία, συνιστά υποπερίπτωση της προϋπόθεσης επαρκούς πληροφόρησης του Δ.Σ., ήτοι μιας εκ των συστατικών στοιχείων του κανόνα της επιχειρηματικής κρίσης που αναλύθηκε εκτενώς στην προηγούμενη ενότητα και δύναται εφόσον πληρούται να απαλλάξει τα μέλη του Δ.Σ. από ενδεχόμενη ευθύνη τους επί προκλήσεως ζημίας έναντι της εταιρίας (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021). Η εν λόγω διάταξη απευθύνεται κυρίως σε χρηματοπιστωτικά ιδρύματα, καθώς σε αυτά το Δ.Σ. για να λάβει επιχειρηματικές αποφάσεις βασίζεται σε εισηγήσεις ή γνωμοδοτήσεις επιτροπών, οι οποίες λειτουργούν βάσει του νόμου ή του καταστατικού. Παραδείγματα Ανωνύμων Εταιριών στις οποίες η λήψη αποφάσεων βασίζεται σε εισηγήσεις και γνώμες Ανεξάρτητων Οργάνων και Επιτροπών είναι λόγω χάριν το Συμβούλιο Εμπειρογνομόνων το οποίο προβλέπεται στο Ν. 3986/2011 για το Ταμείο Αξιοποίησης Ιδιωτικής Περιουσίας του Δημοσίου και η Επιτροπή Ελέγχου των εισηγμένων Α.Ε. Σε σχέση με τους άλλους δύο λόγους υποχρεωτικής απαλλαγής που αναλύθηκαν παραπάνω, η περίπτωση του τελευταίου εδαφίου του ως άνω άρθρου εισάγει όπως υποστηρίζεται στη θεωρία λόγο δυνητικής απαλλαγής, γεγονός που αποδεικνύεται και από τη διατύπωση της διάταξης και ειδικώς τη χρήση του ρήματος «μπορεί». Κατά μία άποψη, ο τρίτος αυτός λόγος συνιστά εξειδίκευση ή υποσύνολο του προαπαιτούμενου της επαρκούς πληροφόρησης του Δ.Σ. στα πλαίσια του κανόνα της επιχειρηματικής κρίσης, η οποία και εκτιμάται ελεύθερα από το Δικαστήριο. Μολαταύτα, υποστηρίζεται η άποψη ότι για την εφαρμογή της εν λόγω απαλλαγής αρκεί τα μέλη του Δ.Σ. να έχουν λάβει επαρκή πληροφόρηση, ενώ η επάρκεια δεν μπορεί να υποκαθίσταται από εισηγήσεις ή γνώμες της επιτροπής.

Αναφορικά με την έννοια της ανεξαρτησίας, υποστηρίζεται ότι αυτή αφορά τόσο το όργανο, όσο και την επιτροπή της εταιρίας, γεγονός που συνεπάγεται ότι θα πρέπει να χαρακτηρίζονται από

λειτουργική και οργανωτική ανεξαρτησία σε σχέση με το Διοικητικό Συμβούλιο (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023). Η ανάθεση στα ως άνω ανεξάρτητα όργανα συμβάλει στη διατήρηση ανεξαρτησίας και αμεροληψίας, αρχών απαραίτητων κατά την άσκηση καθηκόντων εσωτερικών ελεγκτών (Σωτηρόπουλος, 2020). Η εμπιστοσύνη των μελών του Δ.Σ. σε γνώμες και εισηγήσεις των αποτελούντων ανεξάρτητες επιτροπές και όργανα είναι εύλογη, με δεδομένο ότι όσοι στελεχώνουν τα ως άνω ανεξάρτητα όργανα διαθέτουν επαρκή κατάρτιση, ώστε να μπορούν να ανταποκρίνονται επιτυχώς στα καθήκοντα τους. Το Διοικητικό Συμβούλιο από πλευράς του, οφείλει να θέτει στη διάθεση των ως άνω προσώπων όλα τα πραγματικά δεδομένα. Οι γνώμες και οι εισηγήσεις πρέπει να διατυπώνονται γραπτώς εκτός αν συντρέχουν λόγοι κατεπείγοντος με αποτέλεσμα αυτό να μην καθίσταται δυνατό (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023).

Συνοψίζοντας, για να απαλλαγούν τα μέλη του Δ.Σ. που ακολουθούν τις εισηγήσεις ή γνώμες του ανεξάρτητου οργάνου/επιτροπής, της ευθύνης τους έναντι της εταιρίας, θα πρέπει να συντρέχουν τέσσερις προϋποθέσεις. Αρχικώς, τα μέλη της επιτροπής θα πρέπει να είναι ειδικευμένα και ικανά ως προαναφέρθηκε ώστε να φέρνουν εις πέρας τα καθήκοντα τους. Δεύτερη βασική προϋπόθεση είναι η ανεξαρτησία αυτών σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 4 του Ν. 3016/2002. Η τελευταία διάταξη τυγχάνει εφαρμογής σε αρκετές περιπτώσεις, όπως λόγου χάριν στην περίπτωση της επιτροπής ελέγχου που αποτελείται κατά πλειοψηφία από ανεξάρτητα μη εκτελεστικά όργανα, όμως δεν αντιμετωπίζει περιπτώσεις όπου οι επιτροπές απαρτίζονται λόγω χάριν από άτομα που συνδέονται με την εταιρία με σχέση εξαρτημένης εργασίας. Επόμενη προϋπόθεση είναι να τίθενται με επιμέλεια του Δ.Σ. υπόψιν της επιτροπής ή του οργάνου όλα τα απαραίτητα πραγματικά περιστατικά προς διαμόρφωση της καθοδήγησης τους, ενώ τέλος τα μέλη Δ.Σ. πριν τη λήψη οιασδήποτε απόφασης οφείλουν να κάνουν «έλεγχο ευλογοφάνειας», εντοπίζοντας τυχόν αντιφάσεις ή αναιτιολόγητα συμπεράσματα στις εισηγήσεις και τις γνώμες που τους δίνονται.

Με την προϋπόθεση ότι άπαντα τα ως άνω συντρέχουν, το Δ.Σ. μπορεί να εμπιστεύεται και να ακολουθεί τις γνώμες και εισηγήσεις ανεξάρτητων οργάνων χωρίς να γεννάται εσωτερική ευθύνη του. Ο λόγος απαλλαγής του κατ' ουσίαν δεν είναι η έλλειψη υπαιτιότητας, αλλά η συμμόρφωση του με το καθήκον επιμελείας απέναντι στην εταιρία (Σωτηρόπουλος, 2020).

5.3. Η παραίτηση από αξιώσεις και ο συμβιβασμός

Σύμφωνα με το άρθρο 102 παρ. 7 του Ν. 4548/2018, εφόσον ληφθεί σχετική απόφαση από το Διοικητικό Συμβούλιο της Εταιρίας είναι δυνατό η Α.Ε. να παραιτηθεί από τις αξιώσεις της για αποζημίωση ή ακόμη και να συμβιβαστεί ως προς αυτές. Η επιλογή της μιας ή της άλλης ενέργειας προϋποθέτει αφενός την παρέλευση δύο (2) τουλάχιστον ετών από όταν γεννήθηκε η

σχετική αξίωση και αφετέρου η συγκατάθεση της Γενικής Συνέλευσης και η μη αντίθεση στον συμβιβασμό ή την παραίτηση, της μειοψηφίας που εκπροσωπεί τουλάχιστον το ένα δέκατο (1/10) του εκπροσωπούμενου στη Γ.Σ. κεφαλαίου. Η Γ.Σ. εκφράζει τη συγκατάθεση της με τη λήψη απόφασης η οποία δεν απαιτείται να φέρει αιτιολογία και η τυχόν αντίθεση απαιτείται να εκφράζεται με αρνητική ψήφο και ως εκ τούτου δεν αρκεί η αποχή από τη Συνέλευση, η λευκή ψήφος ή η αρνητική άποψη που καταχωρίζεται στα πρακτικά.

Αξιοσημείωτο τυγχάνει το γεγονός ότι δύνανται να αντιτάσσονται στην παραίτηση ή το συμβιβασμό και μέτοχοι - κάτοχοι προνομιούχων μετοχών χωρίς δικαίωμα ψήφου, ενώ σε αυτή τη περίπτωση αρκεί για την έκφραση της αντίθεσης τους η καταχώρηση της άρνησης στα πρακτικά. Απαραίτητο στοιχείο για την άσκηση οποιαδήποτε από τις ως άνω αναφερόμενες δυνατότητες είναι η γνώση ή έστω η δυνατότητα ενημέρωσης επί των πράξεων ή παραλείψεων τις οποίες αφορά η παραίτηση ή ο συμβιβασμός (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022). Τα τελευταία μπορεί να λάβουν χώρα με τη μορφή άφεσης χρέους κατά το άρθρο 454 ΑΚ ή της σύναψης σύμβασης συμβιβασμού κατ' άρθρον 872 ΑΚ. Εν αντιθέσει με έτερες περιπτώσεις παραίτησης ή συμβιβασμού όπου η αρμοδιότητα ανήκει στα εκπροσωπευτικά και διαχειριστικά όργανα της εταιρίας, ήτοι τα μέλη του Δ.Σ., στην υπό κρίση περίπτωση, απαιτείται η λήψη εκ των προτέρων απόφασης της Γενικής Συνέλευσης. Μάλιστα κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 108 του Νόμου περί Α.Ε., δε θα πρέπει να δημιουργείται σύγχυση μεταξύ της εγκρίσεως της συνολικής διαχείρισης της εταιρίας και της απόφασης της Γ.Σ. για παραίτηση από τις αξιώσεις της περί αποζημίωσης κατά των μελών του Δ.Σ. (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023). Κι αυτό γιατί, στην περίπτωση του άρθρου 108, η έγκριση αφορά τη διαχείριση εν γένει, υπό την έννοια των οικονομικών καταστάσεων που συντάσσονται και ορισμένη εταιρική χρήση και δε συνεπάγεται και παραίτηση της εταιρίας από την άσκηση αξιώσεων κατά του Δ.Σ. ή άλλων ευθυνόμενων προσώπων (Ψυχομάνης, 2018β).

Αναφορικά με το δικαίωμα εναντίωσης στην παραίτηση ή των συμβιβασμό, εκ των μειοψηφούντων μετόχων το οποίο αναφέρθηκε στην αρχή της παρούσας ανάλυσης, ο νομοθέτης προβλέπει σε μια διαφοροποίηση του απαιτούμενου ποσοστού αναλόγως της άσκησης ή μη προηγουμένως της εταιρικής αγωγής. Αν η τελευταία δεν έχει λάβει χώρα αρκεί η εναντίωση του 1/10 των μετόχων που εκπροσωπούν την μειοψηφία, ενώ αν έχει ασκηθεί αυτή, αρκεί η συγκέντρωση ποσοστού του 1/20 αυτών (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023).

5.4. Η παραγραφή των αξιώσεων της εταιρίας έναντι των μελών του Δ.Σ.

Κατά το προϊσχύσαν καθεστώς, η παραγραφή των αξιώσεων της εταιρίας έναντι των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου ήταν τριετής και είχε ως αφετηρία την τέλεση της πράξης και δεκαετής

σε περίπτωση που η πράξη είχε τελεστεί με δόλο. Βάσει του άρθρου 102 παρ. 6 του ισχύοντος πλέον Νόμου που αναμόρφωσε το Δίκαιο των Α.Ε., ο χρόνος παραγραφής εξακολουθεί να είναι τρία (3) έτη, πλην όμως δε γίνεται πλέον διάκριση αναλόγως του βαθμού υπαιτιότητας, γεγονός που συνεπάγεται ότι ακόμη και αν η παράνομη πράξη ή παράλειψη του μέλους τελέστηκε με δόλο, ισχύει και πάλι η τριετία (Σωτηρόπουλος, 2020). Ως προς την αφετηρία του χρόνου παραγραφής η κρατούσα άποψη θεωρεί ότι αυτή εκκινεί αφότου το μέλος προκάλεσε τη ζημία χωρίς να έχει σημασία πότε επήλθαν οι συνέπειες αυτής (Αλεξανδρίδου, 2019). Η έναρξη του χρόνου παραγραφής παραμένει ίδια, ενώ ορίζεται στο εδ. β' του ανωτέρω άρθρου, ότι αυτή αναστέλλεται για όσο διάστημα ο υπεύθυνος έχει ακόμη την ιδιότητα του μέλους Δ.Σ. ή οιασδήποτε άλλης ιδιότητας που συνδέεται με την άσκηση καθηκόντων διαχείρισης και εκπροσώπησης της εταιρίας. Δικαιολογητική βάση είναι στην περίπτωση αυτή η αποφυγή ενδεχόμενων συγκρούσεων στην εταιρία. Αφού επέλθει η αποχώρηση του από την εταιρία, θα δύναται αυτή να προβεί έπειτα στην άσκηση της εταιρικής αγωγής, αφού χάρη στην αναστολή εξακολουθεί να είναι εντός των ορίων της προθεσμίας η οποία βρισκόταν σε αναστολή για όλο αυτό το διάστημα. Επιπροσθέτως, αναστολή επέρχεται και κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 106, εάν υποβληθεί αίτηση κατά το άρθρο 104 παρ. 1 του Ν. 4548/2018. Σε κάθε περίπτωση, η παραγραφή λαμβάνει χώρα μετά την παρέλευση δέκα (10) ετών από την εκτέλεση της πράξης ή την παράλειψη.

Από την άλλη, κατά το άρθρο 98 παρ. 3 του ως άνω νόμου, οι αξιώσεις τις εταιρίας έναντι των μελών του Δ.Σ. λόγω τέλεσης πράξεων ανταγωνισμού, υπόκεινται σε ενιαύσια προθεσμία και σε κάθε περίπτωση παραγράφονται μετά παρέλευσης πενταετίας από την τέλεση της πράξης (Σωτηρόπουλος, 2020). Και σε αυτή την περίπτωση αφετηρία έναρξης της παραγραφής αποτελεί η τέλεση και όχι η γνώση της ή εμφάνιση των αρνητικών της συνεπειών (ΤρΕφΑθ 438/2023 ΤΝΠ QUALEX).

Ζήτημα αποτελεί ο χρόνος παραγραφής σε περιπτώσεις όπου η συμπεριφορά του μέλους δεν αποτελεί μόνο παραβίαση των καθηκόντων του και των υποχρεώσεων του δεδομένης της θέσης του απέναντι στην εταιρία, αλλά δύναται να γεννά και αξιώσεις εις βάρος του πέραν των προβλεπόμενων κατά το Νόμο των Α.Ε. Σύμφωνα με τη Νομολογία των Δικαστηρίων, όταν η συμπεριφορά του μέλους συνιστά και αδικοπραξία κατά το άρθρο 914 του Αστικού Κώδικα, ήτοι υπάρχει συρροή ευθυνών, θα πρέπει να ερευνάται αν οι αξιώσεις που γεννώνται αποβλέπουν σε διαφορετικές παροχές ή αν έχουμε περίπτωση μίας ενιαίας αξιώσεως η οποία όμως βασίζεται σε σωρεία νομικών βάσεων. Αναλυτικότερα, στην πρώτη περίπτωση εφόσον πρόκειται για διακριτές αξιώσεις ισχύει αυτοτελής παραγραφή, ενώ αντίθετα στην περίπτωση ενιαίας αξίωσης από τις διαζευκτικώς συντρέχουσες νομικές βάσεις υπερισχύουν οι αξιώσεις του εταιρικού δικαίου. Η άποψη αυτή ωστόσο φαίνεται να αμφισβητείται ιδίως σε περιπτώσεις όπου η αξιόμεπτη συμπεριφορά του μέλους αποτελεί συνάμα ποινικά κολάσιμη πράξη, ιδίως αν επρόκειτο για

κακούργημα. Προς τον σκοπό επίλυσης του συγκεκριμένου ζητήματος η θεωρία ακολουθεί μία διττή διάκριση. Συγκεκριμένα, όπως υποστηρίζεται, σε περίπτωση που η πράξη του μέλους αποτελεί παράβαση των οργανικών του υποχρεώσεων και της υποκείμενης σχέσης, ανατρέχουμε στην τριετή παραγραφή της παραγράφου 6, αφού η ευθύνη της πρώτης περίπτωσης απορροφά εκείνη που γεννάται από παραβιάσεις της υποκείμενης σχέσης. Από την άλλη, όταν η συμπεριφορά αποτελεί αδικοπραξία, ισχύει καταρχήν η τριετία, αλλά όταν αυτή αποτελεί ποινικό αδίκημα, καταφεύγουμε στη δεύτερη παράγραφο του άρθρου 937 ΑΚ, βάσει του οποίου ισχύει η μακρύτερη παραγραφή του ποινικού δικαίου (Σωτηρόπουλος 2020).

5.5. Η ασφάλιση της αστικής ευθύνης των μελών του Δ.Σ.

Τα μέλη του Δ.Σ. αναλαμβάνουν συχνά ποικίλους κινδύνους μέσω της άσκησης των διαχειριστικών και εκπροσωπευτικών τους καθηκόντων με αποτέλεσμα η ασφάλιση της αστικής τους ευθύνης να καθίσταται απολύτως ενδεδειγμένη. Αντικείμενο ασφάλισης είναι σε αυτή την περίπτωση η ζημία που υφίστανται στην περιουσία τους από την άσκηση των εταιρικών αξιώσεων και απαιτήσεων τρίτων εναντίον τους. Ιστορικά η ασφάλιση αυτής της μορφής ξεκίνησε το 1929 στην Αμερική. Στην Ελλάδα, το εν λόγω είδος ασφάλισης απαντάται κυρίως σε πιστωτικά ιδρύματα και μεγάλες επιχειρήσεις. Τέτοιες συμβάσεις ωφελούν σημαντικά τις εκάστοτε εταιρίες, καθώς αποτελούν το έναυσμα για τη στελέχωση τους με ικανά διοικητικά στελέχη, ευνοούν την άσκηση των αξιώσεων της εταιρίας και την ικανοποίηση τους, ενώ παράλληλα προωθούν την ελεύθερη επιχειρηματική δράση των διοικητών που δε φοβούνται να λαμβάνουν πρωτοβουλίες. Οι τελευταίοι μάλιστα, προστατεύονται σημαντικά, καθώς με την ασφάλιση δεν βρίσκονται υπέγγυοι με την προσωπική τους περιουσία έναντι της εταιρίας και τρίτων.

Η ασφάλιση αστικής ευθύνης δεν είναι υποχρεωτική για τα μέλη του Δ.Σ. και η σύναψη της συνήθως βασίζεται στην ύπαρξη σχετικού όρου στη σύμβαση πρόσληψης. Υπεύθυνο να προβεί σε μία τέτοια σύμβαση είναι το ίδιο το Δ.Σ., αφού πρόκειται για ενέργεια που βρίσκεται εντός των ορίων των διαχειριστικών καθηκόντων. Αξιοσημείωτο είναι ότι σε μια τέτοια περίπτωση δεν απαιτείται απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, καθώς η ασφάλιση δεν εντάσσεται στο πεδίο των αμοιβών κατά το άρθρο 109 του Ν. 4548/2018, ούτε και αποτελεί έκφανση των συναλλαγών με συνδεδεμένα μέρη του άρθρου 99 του ίδιου νόμου (Σωτηρόπουλος, 2020). Η σύμβαση ασφάλισης συνήθως συνάπτεται μεταξύ του ασφαλιστή και της Α.Ε. ως λήπτριας της ασφάλισης, δηλαδή η εταιρία είναι ο αντισυμβαλλόμενος του ασφαλιστή για λογαριασμό των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου, τα οποία και είναι οι ασφαλισμένοι. Έτσι, η σύμβαση αποκτά τη μορφή γνήσιας σύμβασης υπέρ τρίτου, σύμφωνα με το άρθρο 9 του Ν. 2496/1997. Με αυτόν τον τρόπο, ασφαλίζονται τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου, τα οποία μπορούν, αν επέλθει η ασφαλιστική

περίπτωση, να διεκδικήσουν άμεσα την αποζημίωση από την ασφαλιστική εταιρία. Αντίθετα, η Α.Ε. ως λήπτρια της ασφάλισης δεν έχει δικαίωμα άμεσης διεκδίκησης του ασφαλίسمatos, αλλά αυτό που δύναται να κάνει είναι να απαιτήσει την καταβολή του στους ασφαλισμένους.

Παρά την επικρατούσα αυτή μορφή ασφάλισης, είναι δυνατόν η σύμβαση να συνδυαστεί με ασφαλιστική κάλυψη για ζημιές που θα υποστεί η ίδια η εταιρία από ποσά που θα καταβάλει σε τρίτους ή στους διοικούντες της για ζημιές που προκλήθηκαν από αυτούς σε πιστωτές της εταιρίας. Σε αυτήν την περίπτωση, η εταιρία δεν είναι μόνο λήπτρια της ασφάλισης, αλλά και ασφαλισμένη για την «Corporate Reimbursement Coverage», δηλαδή για την κάλυψη αποζημιώσεων που καταβάλλει σε μέλη του διοικητικού της συμβουλίου ή σε τρίτους. Αυτός ο τύπος ασφάλισης είναι κοινός στις ΗΠΑ και στην Αγγλία, όπου επιτρέπεται ή και απαιτείται η καταβολή αποζημιώσεων από την εταιρία στα μέλη της διοίκησης για ζημιές που προκαλούνται από αξιώσεις τρίτων. Επιπλέον, μπορεί να συμφωνηθεί και ασφάλιση της αστικής ευθύνης της ίδιας της εταιρίας για αξιώσεις τρίτων, γεγονός που δημιουργεί προβλήματα στην κατανομή του ασφαλιστικού ποσού και των νομικών εξόδων, καθώς ενδέχεται να εμπλέκονται τόσο η εταιρία όσο και τα μέλη της διοίκησης στην ίδια περίπτωση (Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικών, 2010).

Η ασφάλιση αστικής ευθύνης τυγχάνει εφαρμογής τόσο για τις εισηγμένες, όσο και για τις μη εισηγμένες Α.Ε., ενώ ως προς τα δικαιούμενα πρόσωπα, δέον όπως σημειωθεί ότι ασφαρίζονται τόσο τα μέλη του Δ.Σ., οι υποκατάστατοι αυτών, αλλά και εκκαθαριστές. Επιπροσθέτως, είναι δυνατή η ασφάλιση και των διευθυντών της Α.Ε, ενώ το πεδίο κάλυψης της αφορά κάθε πράξη ή παράλειψη των ανωτέρω προσώπων κατά την άσκηση των αρμοδιοτήτων τους, η οποία αποτελεί παράβαση κατά το άρθρο 102 παρ. 1 του Ν. 4548/2018, Τέλος, θα αποτελούσε σημαντική παράλειψη να μην αναφέρουμε στο σημείο αυτό και τις εξαιρέσεις κάλυψης, όπως είναι ενδεικτικά καλύψεις που συνδέονται με αθέμιτες συμπεριφορές και τέλεση ποινικών αδικημάτων, δηλαδή καλύψεις αντίθετες σε διατάξεις δημοσίας τάξεως, καλύψεις που περιέχονται ήδη σε άλλα ασφαλιστήρια συμβόλαια και τρίτον τυχόν καλύψεις που συνδέονται με μεγάλο κίνδυνο για τον ασφαλιστή ή αντιτίθενται με τους κανόνες της συνήθους εταιρικής διακυβέρνησης (Σωτηρόπουλος, 2020).

Ως συνάγεται από τα προειρημένα, η εσωτερική ευθύνη των μελών του Δ.Σ. στόχο έχει την αποτροπή τέλεσης παραπτωμάτων κατά την άσκηση των καθηκόντων τους και την προάσπιση των εταιρικών επιδιώξεων. Είναι ιδιαίτερα σημαντικό για τη θεμελίωση η μη τους συγκεκριμένου είδους ευθύνης να ελέγχεται τόσο ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις της, όσο και να ερευνάται αν τυχόν συντρέχει κάποιος εκ των τριών λόγων απαλλαγής αυτής. Σε κάθε περίπτωση, δεδομένης της σημασίας της θέσεως των διοικούντων της εταιρίας αλλά και των πολυποίκιλων κινδύνων που αναλαμβάνουν με τη δράση τους και τις αρμοδιότητές τους, θα λέγαμε ότι κρίνεται επιτακτική

η ανάγκη ασφάλισης της αστικής τους ευθύνης προς το σκοπό προάσπισης της περιουσίας τους από τυχόν αξιώσεις της εταιρίας ή και τρίτων αποδεκτών της τυχόν πλημμελούς τους άσκησης των καθηκόντων τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΟΙ ΑΠΟΔΕΚΤΕΣ ΤΗΣ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ Α.Ε.

Στον αντίποδα της εσωτερικής ευθύνης των μελών του Δ.Σ. εντάσσεται η εξωτερική ευθύνη αυτών, ήτοι η ευθύνη με αποδέκτες μετόχους, εταιρικούς δανειστές και τρίτα πρόσωπα. Η τριπλή αυτή διάσταση της εξωτερικής ευθύνης αποτελεί το αντικείμενο πραγμάτευσης της παρούσας ενότητας η οποία εξετάζει τόσο το ειδικό περιεχόμενο της, όσο και τους τρόπους ικανοποίησης των τυχόν γεννηθέντων αξιώσεων κατά εκάστου κάθε φορά αποδεκτή της πλημμελούς συμπεριφοράς των εταιρικών διοικητών.

6.1. Η ευθύνη έναντι των μετόχων

Στο προηγούμενο κεφάλαιο, αναλύθηκε εκτενώς η ευθύνη των μελών του Δ.Σ. έναντι της εταιρίας, ως άμεσα ζημιωθείσας από τις πράξεις τους και ως αρμόδιας για αξίωση της ανάλογης αποζημίωσης εγείροντας σχετική αγωγή. Στον αντίποδα της εν λόγω άμεσης ζημίας, βρίσκεται η «έμμεση», ήτοι η αντανakλαστική συνέπεια σε βάρος των μετόχων η οποία μπορεί να οφείλεται λόγου χάριν στη πτώση της αξίας των μετοχών ή ακόμη και στη διανομή μικρότερου μερίσματος ως άμεσα επακόλουθα της κακοδιαχείρισης των εταιρικών ζητημάτων. Η έμμεση αυτή ζημία αποκαθίσταται μέσω της άσκησης της εταιρικής αγωγής κατ' άρθρο 102 του Ν. 4548/2018 η οποία και υποκινείται με σκοπό την αποκατάσταση της άμεσης ζημίας της εταιρίας. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την εξακολούθηση της ζημίας των μετόχων επί μη ασκήσεως του ως άνω δικαιώματος, καθώς οι ίδιοι δεν διατηρούν κάποια παράλληλη αξίωση προς αποζημίωση της δικής τους ζημίας, δύνανται όμως κατά τη θεωρία να αιτηθούν αποκατάσταση δυνάμει των διατάξεων 919,281 και 914 του Αστικού Κώδικα. Ωστόσο, ακόμη και υπό αυτή τη βάση η οποιαδήποτε άσκηση αξιώσεως από τους μετόχους για αποζημίωση θα έχει ως κατεύθυνση την καταβολή αυτής προς την εταιρία κατά το άρθρο 297 εδ. β' του ΑΚ, ήτοι την αποκατάσταση μέσω της επιδιόρθωση της βλάβης που υπέστη η εταιρική περιουσία. Η οποιαδήποτε αξίωση με

αίτημα την άμεση καταβολή αποζημίωσης σε μέτοχο, θα ήταν αντίθετη με τις αρχές της δέσμευσης της εταιρικής περιουσίας και θα οδηγούσε σε αδικαιολόγητο πλουτισμό του μετόχου (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022).

Από την άλλη, συχνά οι μέτοχοι ζημιώνονται και άμεσα από τη δράση των μελών Δ.Σ. καθώς δεν είναι λίγες οι φορές που δρουν προσβάλλοντας μετοχικά δικαιώματα όπως το δικαίωμα προτίμησης. Κάτι τέτοιο λαμβάνει χώρα όταν το τελευταίο αποκλείεται ή περιορίζεται δυνάμει απόφασης του Δ.Σ. ή ακόμη και της Γ.Σ. σύμφωνα με τα προβλεπόμενα στο άρθρο 27 παρ. 1 εδ. β' του ισχύοντος Νόμου που διέπει τη λειτουργία των Α.Ε., ήτοι κατόπιν υποβολής εισήγησης και σχετικής έκθεσης από το ίδιο το Δ.Σ., και υπό τον όρο ότι κάτι τέτοιο δε χρήζει ανάγκης προς τον σκοπό της εξυπηρέτησης του εταιρικού συμφέροντος. Έτσι, περίπτωση άνισης μεταχείρισης των μετόχων η οποία και συντελεί στην άμεση ζημία αυτών, συντρέχει όταν στη περίπτωση κτήσης ιδίων μετοχών από την εταιρία ή ακόμη αν γίνεται διάθεση νέων μετοχών σε πρόσωπα εκτός των παλαιών μετόχων, το Δ.Σ. προβαίνει σε αγορά ή αυθαίετη διάθεση αυτών χωρίς προηγουμένως να καλεί τους μετόχους να ασκήσουν και εκείνοι την αντίστοιχη δυνατότητα διαθέτοντας ή αγοράζοντας μετοχές αναλόγως και της συμμετοχής τους στο εταιρικό κεφάλαιο (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023). Σε μία τέτοια περίπτωση, οι μέτοχοι δύνανται να προβούν και στην άσκηση αγωγής ατομικώς με βάση τις περί αδικοπραξίας διατάξεις, ενώ παράλληλα γεννάται εις ολόκληρον ευθύνη και του νομικού προσώπου της εταιρίας έναντι των ζημιωθέντων αυτών προσώπων, καθώς τα μέλη του ΔΣ ενεργούν ως όργανα της εταιρίας και επί τη βάση των καθηκόντων που η ίδια η εταιρία τους έχει αναθέσει (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022).

Ακόμη, χαρακτηριστική περίπτωση άμεσης ζημίας γεννάται και στις περιπτώσεις λανθασμένης μεταχείρισης των μετόχων, κατά τις διαδικασίες εταιρικού μετασχηματισμού, κάτι που συμβαίνει, όταν οι διοικούντες το νομικό πρόσωπο της εταιρίας προβαίνουν σε πλημμέλειες κατά την ανταλλαγή, με αποτέλεσμα ορισμένοι μέτοχοι συμμετέχουσας εταιρίας να έχουν εν τέλει μικρότερο ποσοστό συμμετοχής στη δημιουργηθείσα εταιρία, από το ευλόγως αναμενόμενο (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023).

6.2. Η ευθύνη έναντι εταιρικών δανειστών

Ως συνάγεται από το άρθρο 1 παρ. 1 του Νόμου που διέπει τη λειτουργία των Α.Ε., η ίδια η εταιρία είναι αυτή που καθίσταται υπεύθυνη για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων που αναλαμβάνει διά των εκπροσωπευτικών της οργάνων. Έτσι, καθίσταται σαφές ότι τυχόν συννευθύνη των μελών του Δ.Σ. για τη μη τήρηση των υποχρεώσεων έναντι των δανειστών της εταιρίας δεν υφίσταται. Το θέμα που τίθεται στο σημείο αυτό, είναι αν οι διοικούντες την εταιρία υποχρεούνται να δρουν με τέτοιο τρόπο, ώστε να μην βρεθεί η εταιρία σε αδυναμία να

εκπληρώσει τις υποχρεώσεις της απέναντι στους δανειστές της. Στο εν λόγω ερώτημα, η απάντηση δεν είναι θετική, καθώς τα μέλη του Δ.Σ. συνδέονται συμβατικά μόνο με την εταιρία και μόνη τους υποχρέωση είναι η προάσπιση των εταιρικών συμφερόντων και όχι οιαδήποτε άλλου μέρους. Υπό αυτές τις συνθήκες, αναγεννάται ένα νέο ερώτημα και αυτό είναι αν οι δανειστές της εταιρίας που αδυνατούν να ικανοποιηθούν καθώς η περιουσία της Α.Ε. δεν επαρκεί, μπορούν σε περίπτωση που η ίδια η εταιρία το αμελεί, να προβούν οι ίδιοι στην άσκηση των αξιώσεων της έναντι του Δ.Σ. που με τις πράξεις του ζημίωσε υπαίτιως την εταιρία. Κατά το ελληνικό εταιρικό δίκαιο ούτε αυτό είναι δυνατό στην περίπτωση των Ανωνύμων Εταιριών. Δικαιολογητική βάση αυτής της απαγόρευσης είναι ότι με την έγερση της εταιρικής αγωγής αποκαθίσταται τόσο η ζημία της εταιρίας, όσο και η τυχόν ζημία με αποδέκτες τους δανειστές της εταιρίας (Ρόκας Ν., 2019).

Αξιοσημείωτη τυγχάνει η πρόβλεψη του άρθρου 127 του Ν. 4738/2020 στην οποία καθιερώνεται προσωπική ευθύνη των μελών Δ.Σ. αν καθυστερούν να υποβάλουν αίτηση για να κηρυχθεί η εταιρία σε πτώχευση. Σε μία τέτοια περίπτωση με βάση τα οριζόμενα στην ανωτέρω διάταξη, καθιερώνεται εις ολόκληρον ευθύνη τους να αποκαταστήσουν τη ζημία που έλαβε χώρα λόγω της μείωσης του πτωχευτικού μερίσματος που επήλθε λόγω της καθυστέρησης τους για εκκίνηση της πτωχευτικής διαδικασίας. Πιο συγκεκριμένα, αν η αίτηση πτώχευσης μιας ανώνυμης εταιρίας δεν υποβληθεί εντός της προβλεπόμενης προθεσμίας σύμφωνα με την παράγραφο 5 του άρθρου 79, τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου του οφειλέτη που είναι υπεύθυνα για την υποβολή της αίτησης, και καθυστέρησαν να την υποβάλουν, φέρουν ευθύνη για την αποζημίωση της ζημίας των πιστωτών της εταιρίας τόσο από την μείωση του πτωχευτικού μερίσματος που προέκυψε λόγω της καθυστέρησης, όσο και από τις απαιτήσεις που δημιουργήθηκαν κατά την περίοδο μεταξύ της 31ης ημέρας μετά την παύση πληρωμών και την ημέρα αμέσως μετά την υποβολή της αίτησης πτώχευσης. Περαιτέρω, ως ορίζεται στη παράγραφο 4 του άρθρου 127 του ίδιου Νόμου, εις ολόκληρον ευθύνη των μελών του Δ.Σ. προς καταβολή αποζημίωσης στους δανειστές της εταιρίας, γεννάται και αν η παύση των πληρωμών οφείλεται σε δόλο ή βαριά αμέλεια.

Τέλος, ανεξαρτήτως των ως άνω περιπτώσεων προσωπικής ευθύνης, δυνατή είναι και η κατά τα άρθρα 914,919 και 281 ΑΚ θεμελίωση αδιοπρακτικής ευθύνης έναντι των εταιρικών πιστωτών, λόγω παραβιάσεων από τους διοικούντες την εταιρία, των υποχρεώσεων πρόνοιας και προστασίας (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022).

6.3. Η ευθύνη έναντι των τρίτων

Σε περίπτωση που τα μέλη του Δ.Σ. προβαίνουν κατά την άσκηση των καθηκόντων τους σε παράνομες και υπαίτιες πράξεις ή παραλείψεις κατά τρίτων ευθύνονται κατά τις διατάξεις αδικοπρακτικής ευθύνης. Σε μία τέτοια περίπτωση βέβαια, γεννάται και η παράλληλη ευθύνη του ίδιου του νομικού προσώπου της εταιρίας κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 71 του Αστικού Κώδικα. Ωστόσο κρίσιμο είναι το ζήτημα αν σε περίπτωση κατανομής αρμοδιοτήτων, ευθύνονται για πράξεις ή παραλείψεις των υπεύθυνων μελών και τα μέλη που δεν είχαν συμμετοχή λόγω ακριβώς του καταμερισμού στις συγκεκριμένες πράξεις (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022). Αξιοσημείωτη είναι η παραδοχή αποφάσεως του Αρείου Πάγου, ειδικώς για την περίπτωση υποκατάστατων οργάνων, βάσει της οποίας δεν ευθύνονται τα μέλη του Δ.Σ. εκτός αν υπέχουν πταισματική ευθύνη λόγω της επιλογής ή της εποπτείας τους (ΑΠ 370/2018 Β1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ). Τέλος, μερικά παραδείγματα άμεσης αδικοπρακτικής ευθύνης των μελών του Δ.Σ. έναντι τρίτων είναι η περίπτωση έκδοσης ακάλυπτης εταιρικής επιταγής ή ακόμη η δημοσιοποίηση ψευδών οικονομικών στοιχείων της εταιρίας, περίπτωση στην οποία γεννάται συνευθύνη εταιρίας και υπαιτίων οργάνων. Αμφισβητούμενο ωστόσο είναι το ζήτημα στην περίπτωση της επιταγής, αν μοναδικός αποδέκτης είναι το νομικό πρόσωπο με αποτέλεσμα να μη γεννάται η οιαδήποτε ευθύνη απέναντι σε τρίτους (Ρόκας Ν., 2019).

Συμπερασματικά, η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου των Α.Ε. είναι πολυδιάστατη αφού οι συνέπειες αυτής εκτείνονται όχι μόνο έναντι της εταιρίας, αλλά και τρίτων προς αυτήν προσώπων. Αρχικώς, τα μέλη του Δ.Σ. φέρουν ευθύνη για τη ζημία που προκαλείται στην εταιρία λόγω κακοδιαχείρισης, η οποία ενδέχεται να επιφέρει και έμμεσες συνέπειες για τους μετόχους της, όπως η πτώση της αξίας των μετοχών ή η μείωση του μερίσματος, ζημία που αποκαθίσταται συνήθως μέσω της άσκησης εταιρικών αγωγών, με σκοπό την αποκατάσταση των συμφερόντων της ίδιας της εταιρίας. Περαιτέρω, η ευθύνη των μελών του Δ.Σ. επεκτείνεται και στους δανειστές της εταιρίας, καθώς η αμέλεια ή οι παραλείψεις που οδηγούν σε αδυναμία εκπλήρωσης των εταιρικών υποχρεώσεων μπορεί να προκαλέσουν ζημία σε αυτούς, χωρίς όμως να επιτρέπει το ισχύον εταιρικό δίκαιο την απευθείας αξίωση τους για αποζημίωση έναντι του Δ.Σ. Τέλος, αναφορικά με την ευθύνη έναντι τρίτων, τα μέλη του Δ.Σ. ευθύνονται για πράξεις ή παραλείψεις που προκαλούν ζημία σε τρίτους, σύμφωνα με τις διατάξεις περί αδικοπραξίας του Αστικού Κώδικα. Ωστόσο, ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει το ζήτημα ότι σε περιπτώσεις κατανομής αρμοδιοτήτων, τα μέλη του Δ.Σ. δεν ευθύνονται για πράξεις ή παραλείψεις στις οποίες δεν είχαν συμμετοχή, εκτός αν συντρέχουν συγκεκριμένοι λόγοι όπως η επιλογή ή η εποπτεία των αρμοδίων προσώπων.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ: ΠΟΙΝΙΚΗ, ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗ, ΕΥΘΥΝΗ ΕΝΑΝΤΙ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΚΑΙ ΠΑΡΑΒΑΣΕΙΣ ΠΤΩΧΕΥΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ

Η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Ανώνυμης Εταιρίας είναι πολυδιάστατη και περιλαμβάνει ποινικές, διοικητικές και πτωχευτικές διαστάσεις, καθώς και ευθύνη έναντι Αρχών όπως το Δημόσιο, το ΙΚΑ και άλλοι οργανισμοί. Η εν λόγω ευθύνη καθίσταται ιδιαίτερα κρίσιμη όταν οι παραβάσεις καταστρατηγούν τη φορολογική νομοθεσία ή ακόμη και τις διατάξεις του πτωχευτικού δικαίου. Στο παρόν κεφάλαιο εξετάζονται οι βασικές μορφές ευθύνης που ανακύπτουν σε περίπτωση παραβάσεων των ανωτέρω κανονιστικών πλαισίων.

7.1. Η ποινική ευθύνη των μελών του Δ.Σ.

Πέραν της αστικής ευθύνης που αναλύθηκε εκτενώς σε προηγούμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας, τα μέλη του Δ.Σ. υπέχουν και ποινική ευθύνη για τις πράξεις και τις παραλείψεις τους, οι οποίες εκδηλώνονται ως παραβάσεις της εργατικής, ασφαλιστικής, ποινικής, φορολογικής αλλά και εμπορικής νομοθεσίας (Ψυχομάνης, 2018). Η ποινική ευθύνη προβλέπεται τόσο σε διατάξεις του Ν. 4548/2018, όπως λόγω χάριν στα άρθρα 176, 177, 179 και 180 του εν λόγω νόμου, όσο και στις διατάξεις του Ποινικού μας Κώδικα και έτερα ειδικά νομοθετήματα. Χαρακτηριστικό παράδειγμα θεμελίωσης ποινικής ευθύνης των διοικούντων την Α.Ε., καθιερώνεται στο άρθρο 202 του Ν. 4738/2020 αναφορικά με την ευθύνη των διαχειριστών επί πτωχεύσεως της εταιρίας. Έπειτα, αξιοσημείωτο είναι τόσο το άρθρο 386 του Ποινικού Κώδικα (ΠΚ) περί απάτης, όσο και το 390 ΠΚ περί απιστίας, ενώ ιδιαίτερα συχνά απαντάται και το φαινόμενο ποινικής ευθύνης λόγω μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο και τους τρίτους κατ' άρθρο 25 παρ. 2 περ. α' του Ν. 1882/1990 ή της ευθύνης λόγω μη καταβολής ασφαλιστικών εισφορών κατ' άρθρον 1 του Αναγκαστικού Νόμου 86/1967. Ακόμη τα μέλη του Δ.Σ. είναι δυνατό να ευθύνονται ποινικά και κατά το Ν. 4557/2018 για ζητήματα όπως η πρόληψη και η καταστολή της νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες δραστηριότητες (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022).

7.1.1. Το έγκλημα της Απιστίας κατ' άρθρο 390 ΠΚ

Έπειτα, όσον αφορά το αδίκημα της απιστίας το οποίο προβλέπεται στο άρθρο 390 ΠΚ, προϋποτίθεται ως υποκείμενο του εγκλήματος το πρόσωπο εκείνου που έχει κατά το χρόνο τέλεσης της πράξης την ιδιαίτερη ιδιότητα του διαχειριστή ή του επιμελητή της ξένης περιουσίας είτε βάσει του νόμου, όπως συμβαίνει στην περίπτωση διαχειριστή νομικού προσώπου είτε βάσει κάποιας δικαιοπραξίας, όπως λ.χ συμβαίνει με τη σύμβαση εντολής, πληρεξουσιότητας, εργασίας και μπορεί αυτή να αφορά σε όλη την περιουσία ή σε μέρος της ή και σε μία μόνο πράξη. Υπό αυτή την έννοια, η απιστία και στο νέο Ποινικό Κώδικα εξακολουθεί να αποτελεί γνήσιο ιδιαίτερο έγκλημα, αφενός διότι αυτουργός του μπορεί να είναι μόνο εκείνο το φυσικό πρόσωπο, το οποίο έχει την ιδιαίτερη ιδιότητα του διαχειριστή ή επιμελητή ξένης περιουσίας ως προαναφέρθηκε, αφετέρου διότι αυτή η ιδιότητα είναι ταυτόχρονα και αυτή που θεμελιώνει το αξιόπιστο, το οποίο δεν θα υπήρχε εάν την ίδια πράξη τελούσε πρόσωπο, το οποίο δεν είχε τη συγκεκριμένη ιδιότητα. Ως διαχειριστής ξένης περιουσίας θεωρείται το πρόσωπο που πραγματοποιεί όχι μόνο υλικές, αλλά και νομικές διαχειριστικές πράξεις αναφορικά με την ξένη περιουσία, έχοντας συνάμα τη δυνατότητα να λαμβάνει πρωτοβουλίες και αποφάσεις με αποκλειστικά δικό του κίνδυνο κι ευθύνη. Βασικό λοιπόν χαρακτηριστικό του διαχειριστή είναι το στοιχείο της αυτοβουλίας να λαμβάνει και να εκτελεί αποφάσεις κατά τον ως άνω τρόπο.

Ως προς την έννοια της διαχειριστικής πράξης, πρόκειται για «εξωτερική και δικαιοπρακτική» πράξη η οποία παραβαίνει τους κανόνες επιμελούς διαχείρισης, από πρόσωπο με διαχειριστική εξουσία στην εταιρία, όπως κάποια πώληση, μίσθωση ή καταγγελία. Αντίθετα, δεν θεωρούνται διαχειριστικές πράξεις εσωτερικές ενέργειες με υλικό ή και δικαιοπρακτικό χαρακτήρα όπως η διαχείριση αρχείου πελατών η λήψη άτοκου δανείου από το ταμείο κ.α. Αν η ζημία προκύψει από εσωτερική ενέργεια που δεν εμφανίζεται ως διαχειριστική πράξη, όπως η ιδιοποίηση ή καταστροφή ξένου πράγματος, τότε η πράξη χαρακτηρίζεται ως υπεξαίρεση ή φθορά. Παράλληλα, απαιτείται η διαπίστωση κατάχρησης από τον διαχειριστή της αντιπροσωπευτικής του εξουσίας προς τρίτους, δηλαδή υπέρβαση των ορίων της επιτρεπτής έννομης δράσης, σε παραβίαση των κανόνων της επιμελούς διαχείρισης, όπως αυτοί καθορίζονται από το νόμο, τη σύμβαση, τα καταστατικά ή τους εσωτερικούς κανονισμούς της επιχείρησης. Υπό το πρίσμα του νέου ΠΚ, η απιστία μπορεί να τελεστεί και μέσω παράλειψης εφόσον ο διαχειριστής έχει συγκεκριμένη νομική υποχρέωση να αναλάβει δράση για την αποτροπή του αποτελέσματος. Αυτή η αλλαγή καταγράφεται ξεκάθαρα στον ορισμό της παράλειψης, με την αλλαγή στη διατύπωση από «αν ο υπαίτιος είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να παρεμποδίσει την επέλευση του αποτελέσματος» σε «αν ο υπαίτιος της παράλειψης είχε ιδιαίτερη νομική υποχρέωση να προβεί σε ενέργεια για την αποτροπή του αποτελέσματος». Άρα, η νομική υποχρέωση δεν αφορά την αποτροπή του αποτελέσματος, αλλά την ενέργεια που, αν είχε γίνει από τον διαχειριστή, θα

είχε αποφευχθεί το αποτέλεσμα της βέβαιης και οριστικής ζημίας στην περιουσία του τρίτου. Η υποχρέωση αυτή του διαχειριστή να δράσει προκύπτει από το νόμο, κάποια σύμβαση ή από προηγούμενη επικίνδυνη ενέργειά του. Στην περίπτωση της «μη γνήσιας παράλειψης», πρέπει να πληρούνται όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής και υποκειμενικής υπόστασης του αδικήματος.

Με βάση μάλιστα, τα παραπάνω, η νομολογία έχει αποδεχτεί ότι *«δεν υπάρχει κατάχρηση και επομένως δεν τελείται το αδίκημα της απιστίας, όταν δεν παραβιάζονται οι κανόνες της επιμελούς διαχείρισης»*. Ιδιαίτερη σημασία έχει η αξιοποίηση ορισμένων δεδομένων, όπως στην περίπτωση των Α.Ε. όπου γίνεται δεκτό ότι αν τα μέλη του Δ.Σ. έλαβαν εύλογη επιχειρηματική απόφαση με καλή πίστη και αποκλειστικά για το συμφέρον της εταιρίας, αφού συγκέντρωσαν όλες τις απαραίτητες πληροφορίες και εκτίμησαν τους κινδύνους με σύνεση, δεν φέρουν ευθύνη, ακόμα και αν η εταιρία υπέστη ζημία. Σε μία τέτοια λοιπόν περίπτωση, το Δικαστήριο κρίνει ότι η ανάληψη λογικού ρίσκου είναι αποδεκτή και αναγκαία για τη διαχείριση της επιχείρησης. Σύμφωνα με αυτή τη σκέψη, η εσφαλμένη επιχειρηματική απόφαση ή η ανάληψη κινδύνου δεν υποδηλώνουν απαραίτητως δόλο, καθώς υπερβολική αυστηρότητα θα οδηγούσε σε ατομία και αδρανοποίηση της επιχειρηματικής δράσης της εταιρίας. Με αυτόν τον τρόπο, διαμορφώνεται ένας δείκτης αποκλεισμού του ενδεχόμενου δόλου, που, αν και θα μπορούσε να καλύψει την υποκειμενική υπόσταση του διαχειριστή, δεν αρκεί για την κατάφαση της απιστίας ως εγκλήματος.

Στην περίπτωση των Α.Ε. εν γένει, η αναγνώριση του κριτηρίου της επιμελούς διαχείρισης μπορεί να εντοπιστεί και σε κανόνες δικαίου και κριτήρια εκτός του ΠΚ. Για να θεωρηθεί ότι συντρέχουν τα στοιχεία της απιστίας από έναν διαχειριστή Ανώνυμης Εταιρίας, απαιτείται τουλάχιστον να έχει διαπιστωθεί η ευθύνη του σύμφωνα με τις διατάξεις του αρ. 102 του ισχύοντος πλέον Ν. 4548/2018, αφού οι αμελείς συμπεριφορές του διαχειριστή που δεν θεμελιώνουν αστική ευθύνη βάσει της οποίας θα οφείλεται αποζημίωση στην εταιρία, δεν μπορούν να καταλογιστούν ως ποινικό αδίκημα σε βάρος της περιουσίας της Α.Ε. Ως έχει αναφερθεί σε προηγούμενα κεφάλαια της παρούσης, η οριοθέτηση μιας συμπεριφοράς εντός ή εκτός των ορίων της επιμελούς διαχείρισης γίνεται με βάση τον κανόνα της «επιχειρηματικής κρίσης» (Business Judgment Rule), ο οποίος είναι καθοριστικός για την ύπαρξη ή μη αστικής ευθύνης του διαχειριστή. Σύμφωνα με αυτόν τον κανόνα, μία απόφαση ή παράλειψη θεωρείται επιμελής εάν έχει ληφθεί με καλή πίστη, με επαρκείς πληροφορίες για τις συγκεκριμένες συνθήκες και με στόχο την εξυπηρέτηση του εταιρικού συμφέροντος.

Αυτή η προσέγγιση έχει υιοθετηθεί και από τη ποινική νομολογία, η οποία επισημαίνει ότι, σύμφωνα με τον κανόνα της «επιχειρηματικής κρίσης», ο διαχειριστής του εταιρικού διοικητικού συμβουλίου ενεργεί με επιμέλεια όταν λαμβάνει την απόφαση: α) με καλή πίστη, ανεξάρτητα από τα προσωπικά του συμφέροντα, β) με επαρκή πληροφόρηση και γ) προς το συμφέρον της

εταιρίας, όπως αυτό μπορεί να εκτιμηθεί με αντικειμενικά κριτήρια. Παρά το γεγονός ότι ο κανόνας της «επιχειρηματικής κρίσης» αφορά κυρίως τους διοικητές των Α.Ε., παρατηρείται ότι επεκτείνεται και σε άλλες κεφαλαιουχικές εταιρίες. Επιπλέον, τα επιμέρους συμφέροντα που εξυπηρετούνται από την εταιρική δράση δεν περιορίζονται μόνο σε οικονομικά ή υλικά συμφέροντα, αλλά περιλαμβάνουν και άυλα συμφέροντα, όπως η εμπορική πίστη, η καλή φήμη, η περιβαλλοντική ευαισθησία και η εταιρική κοινωνική ευθύνη.

Για παράδειγμα, τα πιστωτικά ιδρύματα, που είναι θεμελιώδης πυλώνας για την οικονομική ανάπτυξη, ενδέχεται να στηρίζουν επιχειρήσεις κατά τη διάρκεια οικονομικής αστάθειας, προκειμένου να αποφευχθεί η κατάρρευσή τους και να προστατευθούν τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων μερών. Αυτή η θέση αναγνωρίζεται και στην ποινική νομολογία, η οποία αποδέχεται ότι τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα παίζουν σημαντικό ρόλο στην εθνική οικονομία, καθώς με την παροχή πιστώσεων στηρίζουν τις επιχειρήσεις, προσφέροντας κίνητρα για περαιτέρω επιχειρηματική δραστηριότητα. Οι αποφάσεις σχετικά με την χορήγηση πιστώσεων δεν επηρεάζουν μόνο την περιουσία των χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων, αλλά έχουν ευρύτερες συνέπειες στην οικονομική κατάσταση των επιχειρήσεων που τις λαμβάνουν και, κατά συνέπεια, στην εθνική οικονομία.

Περαιτέρω, έτερο στοιχείο της αντικειμενικής υπόστασης του εν λόγω εγκλήματος είναι η βέβαιη και οριστική ζημία. Για να διαπιστωθεί η ύπαρξη ζημίας στο έγκλημα της απιστίας, δεν αρκεί μόνο να παρατηρηθεί η μείωση του ενεργητικού ή η αύξηση του παθητικού της περιουσίας, που προκύπτει ως άμεσο αποτέλεσμα της διαχειριστικής πράξης σε μια συγκεκριμένη χρονική στιγμή. Πρέπει επίσης να ληφθούν υπόψη οι θετικές επιπτώσεις για την περιουσία που συνδέονται αιτιακά με την «άπιστη» πράξη. Για τον λόγο αυτό, συχνά απαιτείται η αναμονή της εξέλιξης των γεγονότων, προκειμένου να κριθεί αν η διαχείριση τελικά αποδείχτηκε επωφελής ή όχι. Ανάμεσα στις θετικές συνέπειες συγκαταλέγεται η δημιουργία προσδοκίας για απόκτηση οικονομικών αγαθών, η αποφυγή απώλειας περιουσίας ή η μείωση άλλης σημαντικής ζημίας σε υλικά και άυλα περιουσιακά στοιχεία της επιχείρησης. Επιπλέον, απαιτείται να υπάρχει αντικειμενικός αιτιώδης σύνδεσμος και συναφής κίνδυνος μεταξύ της ζημίας και της παραβίασης των κανόνων επιμελούς διαχείρισης. Δηλαδή, η επέλευση της ζημίας δεν πρέπει να οφείλεται σε άλλους κινδύνους ή απρόβλεπτα περιστατικά, όπως έκτακτα γεγονότα που δεν συνδέονται άμεσα με την παράβαση των κανόνων. Ειδικότερα, για την επιβεβαίωση του εγκλήματος απαιτείται η ζημία να είναι βέβαιη και αιτιακά συνδεδεμένη με την εξωτερική δικαιοπρακτική πράξη του διαχειριστή, που παραβιάζει τους κανόνες της καλής διαχείρισης. Η βεβαιότητα της ζημίας ως στοιχείο του εγκλήματος προσδιορίζει τον βαθμό της περιουσιακής προσβολής, αποκλείοντας τη λήψη υπόψη της απομακρυσμένης δυνατότητας κινδύνου μείωσης της υπό διαχείριση περιουσίας. Τέλος, για την κατάφαση του εγκλήματος της απιστίας, ως υποκειμενική υπόσταση του εγκλήματος απαιτείται δόλος β' βαθμού, ήτοι είναι απαραίτητο ο δράστης να ζημιώνει τη περιουσία της

εταιρίας που διαχειρίζεται γνωρίζοντας με βεβαιότητα τη σχέση αναγκαιότητας που συνδέει τη διαχειριστική του ενέργεια ή παράλειψη με το αποτέλεσμα της βέβαιης και οριστικής περιουσιακής ζημίας και να αποδέχεται το αποτέλεσμα αυτό. Για την υποκειμενική κάλυψη των υπόλοιπων στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης όπως για την ιδιότητα του διαχειριστή, αρκεί να υπάρχει ενδεχόμενος δόλος. Τέλος, αν ο δράστης δεν είχε συνείδηση του άδικου χαρακτήρα της πράξης του, πιστεύοντας ότι η επιζήμια πράξη του θα επιφέρει μεγάλο περιουσιακό για την εταιρία όφελος, βρίσκεται σε νομική πλάνη η οποία και θα οδηγήσει σε άρση του καταλογισμού, αν κριθεί ότι ακόμη και αν κατέβαλε την οφειλόμενη βάσει των περιστάσεων αλλά και δυνατή γι' αυτόν επιμέλεια, δεν θα μπορούσε να αποφύγει την πλάνη στην οποία βρισκόταν (Δημήτρινας, 2023, σ. 220-229)

Τέλος, αναγκαίο προαπαιτούμενο για την εκκίνηση ποινικής διαδικασίας, επί του εγκλήματος της απιστίας μελών του Δ.Σ. είναι η υποβολή έγκλησης σύμφωνα με τα οριζόμενα στο άρθρο 405 ΠΚ. Κατά την τελευταία διάταξη, για την ποινική δίωξη του εν λόγω εγκλήματος προβλέπεται κατ' έγκληση δίωξη αναφορικά με την τέλεση πράξεων απιστίας σε βαθμό πλημμελήματος, ενώ άξια αναφοράς είναι η σχετική πρόβλεψη στο άρθρο 464 του νέου ΠΚ όπου ρητώς ορίζεται ότι όσες ποινικές διαδικασίες εκκρεμούν για αδικήματα που διώκονταν αυτεπάγγελτα και ως εκ τούτου εκκίνησαν χωρίς την υποβολή έγκλησης και αφορούν πράξεις για τις οποίες απαιτείται πλέον αυτή κατά τα οριζόμενα στον Νέο Ποινικό Κώδικα, αυτές θα συνεχίζονται, εφόσον ο δικαιούμενος να υποβάλει έγκληση δηλώσει μέσα σε τέσσερις (4) μήνες από την έναρξη της ισχύος του παρόντος ότι επιθυμεί την συνέχιση τους. Με τη διάταξη του άρθρου 12 παρ. 3 του Ν. 4637/2019 (ΦΕΚ 180/18-11- 2019 τεύχ. Α') η κατ' έγκληση δίωξη επεκτάθηκε και σε κακουργηματικές πράξεις απιστίας του άρθρου 390 παρ. 1 εδ. β' του νέου ΠΚ. Ειδικότερα, στην παράγραφο 1 του άρθρου 405 του ίδιου ΠΚ προστέθηκε δεύτερο εδάφιο, το οποίο ορίζει ότι *«Για την ποινική δίωξη των εγκλημάτων που προβλέπονται στο άρθρο 390 παράγραφος 1 εδάφιο β', αν η απιστία στρέφεται άμεσα κατά πιστωτικού ή χρηματοδοτικού ιδρύματος ή επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα απαιτείται έγκληση»*. Η διάταξη του άρθρου 12 παρ. 3 του Ν. 4637/2019 δεν προβλέπει γενική αμνηστία για τα στελέχη των πιστωτικών ή χρηματοδοτικών ιδρυμάτων ή των επιχειρήσεων του χρηματοπιστωτικού τομέα κατά την άσκηση διαχειριστικών αποφάσεων, αλλά εισάγει έναν επιπλέον όρο, που είναι η υποχρέωση υποβολής έγκλησης, προκειμένου να κινήσει η δίωξη για την κακουργηματική απιστία, η οποία αφορά άμεσα πιστωτικά ή χρηματοδοτικά ιδρύματα ή επιχειρήσεις του χρηματοπιστωτικού τομέα.

Μάλιστα, σύμφωνα με το άρθρο 69 ΑΚ παρέχεται το δικαίωμα στους μετόχους της Α.Ε. να αιτηθούν το διορισμό προσωρινής διοίκησης ή ειδικού εκπροσώπου για την υποβολή έγκλησης κατά των μελών του Δ.Σ. της Ανώνυμης Εταιρίας, όταν η απιστία έχει τελεστεί από αυτά, κάτι που ισχύει σε κάθε περίπτωση σύγκρουσης συμφερόντων, όπως στην περίπτωση που το έγκλημα της απιστίας κατά της εταιρίας έχει διαπραχθεί από μέλος του Δ.Σ. Όσον αφορά την ενδεχόμενη

καταχρηστική αδυναμία υποβολής εγκλήσεων για την αξιόποινη πράξη της κακουργηματικής απιστίας από τα όργανα των διοικήσεων των εν λόγω ιδρυμάτων, πρέπει να σημειωθεί ότι οι διοικήσεις των τραπεζικών ιδρυμάτων λειτουργούν υπό ένα αυστηρό ελεγκτικό και εποπτικό θεσμικό πλαίσιο, το οποίο περιορίζει σημαντικά τις δυνατότητες αυθαίρετων ενεργειών για την κάλυψη αξιόποινων πράξεων που πλήττουν την τραπεζική περιουσία. Επομένως, στα τραπεζικά ιδρύματα τα περιθώρια αυτοϋπόθαλψης είναι πολύ πιο περιορισμένα σε σχέση με άλλες ανώνυμες εταιρίες του ιδιωτικού τομέα, στις οποίες ισχύουν πιο ελαστικοί όροι για τη συγκρότηση των διοικητικών συμβουλίων, τον έλεγχο των αποφάσεών τους και την παρακολούθηση της λειτουργίας τους (ΑΠ 309/2021 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

7.1.2. Η ποινική ευθύνη των μελών του Δ.Σ. έναντι του Δημοσίου και των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης

Είναι γεγονός, ότι κατά τα τελευταία ιδίως χρόνια, στα πλαίσια και των οικονομικών δυσχερειών που αντιμετωπίζονται στη χώρα μας, είναι ιδιαίτερα συχνή η τέλεση αξιόποινων πράξεων κατά του Δημοσίου, των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης και της Δημόσιας περιουσίας εν γένει. Κατά τη δεκαετία του 1990, ένα ζήτημα που απασχόλησε έντονα τον ποινικό νομοθέτη ήταν αν για τα εγκλήματα που τελούνται στα πλαίσια των δραστηριοτήτων ενός νομικού προσώπου, θα πρέπει να ευθύνεται αυτό αυτοτελώς με ποινές όπως λόγου χάριν η επιτήρηση ή ακόμη και η ανάκληση της άδειας λειτουργίας, ή αν η ευθύνη θα πρέπει να βαρύνει ατομικώς τους εκπροσωπούντες το νομικό πρόσωπο. Κατά την κρατούσα άποψη η οποία και συνυφαίνεται άμεσα με τις αρχές που διέπουν το Ποινικό Δίκαιο στη χώρα μας, θεμελιώνεται ποινική ευθύνη των νόμιμων εκπροσώπων του νομικού προσώπου που δρουν για λογαριασμό αυτού, εφόσον αποδειχθεί ότι πραγματοποίησαν την εκάστοτε παράνομη πράξη.

Σύμφωνα δε με τη νομολογία, σε περιπτώσεις όπου εργοδότης είναι νομικό πρόσωπο, το οποίο και παραβιάζει την υποχρέωση καταβολής εισφορών, ως αυτουργός του εγκλήματος λογίζεται ο πρόεδρος του Δ.Σ., οι διευθύνοντες ή εντεταλμένοι ή συμπράττοντες σύμβουλοι, οι διοικητές, οι γενικοί διευθυντές ή διευθυντές και γενικά κάθε πρόσωπο εντεταλμένο είτε άμεσα από το νόμο είτε από ιδιωτική βούληση είτε με δικαστική απόφαση στη διοίκηση ή διαχείριση αυτών. Σε περίπτωση που ελλείπουν άπαντα τα ως άνω αναφερόμενα πρόσωπα, ως αυτουργοί θα θεωρούνται «οι εν τοις πράγμασι» ασκούντες διοίκηση, ήτοι τα μέλη, των διοικητικών συμβουλίων των εταιριών αυτών, εφόσον ασκούν πράγματι προσωρινά ή διαρκώς διοικητικά καθήκοντα (ΑΠ 620/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

Το προστατευόμενο έννομο αγαθό των εν λόγω αξιόποινων πράξεων, ήτοι η Δημόσια περιουσία, κατά το ποινικό δίκαιο, εντάσσεται στο υπέρτερο αγαθό της «οικονομικής τάξης» η οποία

αποτελεί το σύνολο των προσδοκιών των μελών της κοινωνίας αναφορικά με τον τρόπο άσκησης της οικονομικής δραστηριότητας, περιέχοντας έτσι στο υποσύνολο του κάθε έννοια της περιουσίας του Δημοσίου, στην οποία και ανήκει η περιουσία των Ν.Π.Δ.Δ. Η νομοθετική αποτύπωση της αυξημένης προστασίας της δημόσιας περιουσίας και ιδιοκτησίας εκδηλώνεται με δύο τρόπους: πρώτον, με την ενίσχυση των ποινικών ποινών για εγκλήματα που στρέφονται κατά της δημόσιας περιουσίας αντί της ιδιωτικής, και δεύτερον, με τη δημιουργία αυτοτελών αξιόποινων πράξεων για ορισμένες συμπεριφορές που, αν συνέβαιναν μεταξύ ιδιωτών, θα ήταν ποινικά αδιάφορες.

Ο Νόμος 1608/1950 αποτέλεσε το κύριο νομοθετικό κείμενο που εξέφρασε αρχικώς την βούληση του νομοθέτη να παράσχει αυξημένη προστασία στη δημόσια περιουσία και ιδιοκτησία. Σύμφωνα με τον νόμο αυτό, εγκλήματα που πλήττουν τη δημόσια περιουσία υπόκεινται σε αυστηρότερες ποινές από αυτές που προβλέπονται για αντίστοιχα εγκλήματα κατά της ιδιωτικής περιουσίας, δημιουργώντας έτσι διακεκριμένες μορφές ορισμένων εγκλημάτων, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν διαπραχθεί κατά της δημόσιας περιουσίας. Η πρώτη παράγραφος του άρθρου 1 του Νόμου 1608/1950 αναδεικνύει μια αντινομία σε σχέση με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα. Ειδικότερα, ενώ για τα περισσότερα εγκλήματα κατά της περιουσίας απαιτείται η πραγματική ζημία να έχει συμβεί για την επιβολή ποινής, στον Νόμο 1608/1950 αρκεί η απειλή της ζημίας, κάτι που διαφοροποιείται σημαντικά από την κανονικότητα των ποινικών διατάξεων του Ποινικού Κώδικα. Επομένως, δημιουργείται μια δογματική αντίφαση, καθώς εισάγεται ένα έγκλημα που φαίνεται να έχει ολοκληρωθεί χωρίς να πληρούνται πλήρως όλα τα στοιχεία της αντικειμενικής υπόστασης.

Η προσβολή της δημόσιας περιουσίας και ιδιοκτησίας, ως λόγος αυτοτελούς θεμελίωσης του αξιοποίνου, περιλαμβάνει διατάξεις ειδικών ποινικών νόμων που ενισχύουν την προστασία των οικονομικών δικαιωμάτων του Δημοσίου και των Οργανισμών Κοινωνικής Ασφάλισης, όπως είναι η διεκδίκηση φόρων, δασμών, τελών και εισφορών. Πρόκειται για εγκλήματα η αντικειμενική υπόσταση των οποίων προϋποθέτει λιγότερα στοιχεία σε σχέση με τα εγκλήματα του Ποινικού Κώδικα και ποινικοποιούν μορφές συμπεριφοράς που, αν αφορούσαν ιδιωτικές σχέσεις, δεν θα ήταν ποινικώς αξιόποινες, όπως η καθυστέρηση καταβολής χρηματικών ποσών.

Σε αυτήν την κατηγορία εμπίπτουν εγκλήματα όπως η φοροδιαφυγή (Ν. 2523/1997 και Ν. 4174/2013, τροποποιημένος με το Ν. 4337/2015), η μη καταβολή χρεών στο Δημόσιο (Ν. 1882/1990), η λαθρεμπορία (Ν. 2960/2001), και η μη καταβολή ασφαλιστικών εισφορών (ΑΝ 86/1967). Ειδικώς, ο Ν. 4174/2013, ως τροποποιήθηκε δυνάμει του Ν. 4337/2015 καθιστά αξιόποινες τρεις μορφές φορολογικών παραβάσεων, τη φοροδιαφυγή στο εισόδημα, τη φορολογία ακινήτων, τον Φ.Π.Α., και παραβάσεις σχετικά με φορολογικά στοιχεία, όπως πλαστά ή εικονικά τιμολόγια (Αργυρόπουλος, 2016). Σύμφωνα με το άρθρο 67 παράγραφος 1 του

Κώδικα Φορολογικής Διαδικασίας, μεταξύ των φυσικών προσώπων που ευθύνονται για τη φοροδιαφυγή στις ανώνυμες εταιρίες περιλαμβάνεται και ο Πρόεδρος του Διοικητικού Συμβουλίου. Ωστόσο, η ύπαρξη ποινικής ευθύνης στον Πρόεδρο του Δ.Σ. για τις φορολογικές υποχρεώσεις της εταιρίας αμφισβητείται από μέρος της θεωρίας, καθώς η ιδιότητα του Προέδρου δεν σημαίνει απαραίτητα ότι ασκεί καθήκοντα διοίκησης και διαχείρισης. Πράγματι, ο ρόλος του Προέδρου πολλές φορές έχει καθαρά τυπικό χαρακτήρα, με κάποιες φορές το αξίωμα να είναι απλώς συμβολικό, όπως για παράδειγμα όταν ο ιδρυτής της εταιρίας διορίζεται Πρόεδρος. Παρ' όλα αυτά, στο πλαίσιο του ανακριτικού συστήματος της ποινικής δικαιοσύνης, ο κατηγορούμενος μπορεί να ισχυριστεί ότι, παρόλο που κατείχε την ιδιότητα του Προέδρου του Δ.Σ., στην πράξη δεν ασκούσε καθήκοντα διοίκησης και εκπροσώπησης της εταιρίας, και αν αυτό αποδειχτεί, μπορεί να οδηγήσει σε αθώωσή του.

Στην υπ' αριθ. 533/2014 απόφαση του Αρείου Πάγου, το Δικαστήριο αθώωσε τον κατηγορούμενο Πρόεδρο του Δ.Σ. μιας ΑΕ λόγω αμφιβολιών σχετικά με την ενεργό ανάμειξή του στη διοίκηση της εταιρίας κατά τη διάρκεια του κρίσιμου χρονικού διαστήματος. Η απόφαση στηρίχθηκε στα εξής στοιχεία: (α) ότι ο κατηγορούμενος δεν είχε υπογράψει κανένα εταιρικό έγγραφο κατά τη διάρκεια της θητείας του, γεγονός που καταδεικνύει την απουσία ενεργού συμμετοχής του στη διαχείριση της εταιρίας, (β) την κατάθεση του λογιστή της εταιρίας, ο οποίος ανέφερε ότι ο κατηγορούμενος δεν ασχολείτο με τη λειτουργία της εταιρίας και ότι οι εντολές δίνονταν από τον Διευθύνοντα Σύμβουλο και όχι από τον ίδιο τον κατηγορούμενο, και (γ) την απολογία του κατηγορουμένου, ο οποίος υποστήριξε ότι η σχέση του με τον Διευθύνοντα Σύμβουλο ήταν τεταμένη και ότι παρέμεινε Πρόεδρος του Δ.Σ. κατόπιν αιτήματος του τελευταίου μέχρι τη λήξη της θητείας του, ενώ αργότερα του μεταβίβασε τις μετοχές του στην εταιρία (Πάσσιου, 2019).

Έπειτα, θα αποτελούσε σημαντική παράλειψη να μην αναφερθεί στο σημείο αυτή η διάταξη του άρθρου 20 του Ν 2523/1997, η οποία αναπαράγεται στο άρθρο 67 του Ν 4174/2013, όπως τροποποιήθηκε με το άρθρο 8 του Ν 4337/2015 και περιλαμβάνει ειδικές ρυθμίσεις για τα φυσικά πρόσωπα που είναι ποινικώς υπεύθυνα λόγω της ιδιότητάς τους σε νομικά πρόσωπα. Σύμφωνα με αυτή τη διάταξη, ως αυτουργοί των εγκλημάτων φοροδιαφυγής, σε ημεδαπές ανώνυμες εταιρίες λογίζονται πέραν του Προέδρου του Δ.Σ. ως αναφέρθηκε ως άνω, οι Διευθύνοντες Σύμβουλοι, οι Εντεταλμένοι ή οι Συμπράττοντες Σύμβουλοι, οι Διοικητές, οι Γενικοί Διευθυντές, οι Διευθυντές και γενικά κάθε πρόσωπο που είναι εντεταλμένο για τη διοίκηση ή διαχείριση της εταιρίας, είτε από το νόμο, είτε από σύμβαση, είτε με δικαστική απόφαση. Εάν αυτά τα πρόσωπα λείπουν, τότε ως αυτουργοί θεωρούνται τα υπόλοιπα μέλη του Δ.Σ., εφόσον ασκούν προσωρινά ή μόνιμα τη διοίκηση ή τη διαχείριση της εταιρίας βάσει και του άρθρου 67 παρ. 1 του Ν 4174/2013. Από την άλλη, για αλλοδαπές επιχειρήσεις, αυτουργοί θεωρούνται οι διευθυντές, οι αντιπρόσωποί τους ή οι πράκτορές τους στην Ελλάδα.

Έπειτα, ο Ν. 1882/1990 ποινικοποιεί τη μη καταβολή χρεών προς το Δημόσιο, τα Ν.Π.Δ.Δ. και τους οργανισμούς του ευρύτερου δημόσιου τομέα, όταν το χρέος υπερβαίνει το ποσό των 100.000 ευρώ και δεν έχει καταβληθεί εντός τεσσάρων μηνών. Μάλιστα το αδίκημα αυτό τιμωρείται με φυλάκιση το χρονικό πλαίσιο της οποίας αναδιαμορφώνεται αναλόγως του ακριβούς ύψους του χρέους.

Ακόμη, ο Ν. 2960/2001, που αφορά το έγκλημα της λαθρεμπορίας, τιμωρεί τις πράξεις που πλήττουν τα συμφέροντα του Δημοσίου, περιλαμβάνοντας την παράνομη εισαγωγή ή εξαγωγή εμπορευμάτων, καθώς και την αποφυγή δασμών και φόρων. Η βασική ποινή για τη λαθρεμπορία είναι φυλάκιση, ενώ σε περίπτωση διακεκριμένων πράξεων επιβάλλεται αυστηρότερη ποινή, με επαπειλούμενη κάθειρξη έως και 20 έτη, σε περίπτωση που οι διαφυγόντες φόροι ξεπερνούν τα 150.000 €.

Τέλος, στο πρώτο άρθρο του ΑΝ 86/1967, τυποποιείται το πλημμέλημα της μη καταβολής ασφαλιστικών εισφορών. Σύμφωνα με την ως άνω διάταξη, η καθυστέρηση καταβολής των εισφορών που οφείλει να πληρώσει είτε ο εργοδότης είτε ο εργαζόμενος, προς τους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης, για διάστημα άνω του ενός μηνός απ' όταν οι εισφορές κατέστησαν απαιτητές, τιμωρείται με φυλάκιση τουλάχιστον τριών μηνών. Ειδικότερα, η ποινή αυτή επιβάλλεται εάν το ποσό των οφειλόμενων εισφορών υπερβαίνει τα 20.000 € για εργοδότες και τα 10.000 € για εργαζομένους (Αργυρόπουλος, 2016).

Από την παραπάνω ανάλυση του νομοθετικού πλαισίου, προκύπτει ότι οι διατάξεις που αφορούν την ποινική προστασία της δημόσιας περιουσίας είναι διάσπαρτες σε πλείονες ειδικούς νόμους οι οποίοι συχνά έρχονται σε αντίφαση με τις ρυθμίσεις του Ποινικού Κώδικα.

7.1.3. Η ευθύνη των μελών του Δ.Σ. συνεπεία της παράλειψης υποβολής ή της πλημμελούς κατάρτισης έκθεσης βιωσιμότητας στις Εισηγμένες Α.Ε.

Στην περίπτωση των Ανωνύμων Εταιριών που είναι εισηγμένες σε Ρυθμιζόμενη αγορά, γεννάται μία επιπρόσθετη υποχρέωση στα πλαίσια διαχείρισης των εταιρικών ζητημάτων, η κατάρτιση από τα μέλη του Δ.Σ. έκθεσης βιωσιμότητας. Η ανάθεση του καθήκοντος κατάρτισης της έκθεσης βιωσιμότητας στο Διοικητικό Συμβούλιο των εισηγμένων εταιριών, ως μέρος της γενικής έκθεσης διαχείρισης, ενέχει κινδύνους πλημμελειών σύνταξης αυτής. Προς τον σκοπό μείωσης αυτών των κινδύνων, η Οδηγία CSRD, η οποία αποτελεί νομοθετική πρωτοβουλία της Ευρωπαϊκής Ένωσης που στοχεύει στη βελτίωση της διαφάνειας και της αναφοράς για τις περιβαλλοντικές, κοινωνικές και διοικητικές (ESG) επιδόσεις των εταιριών, επιβάλλει την υποχρέωση των κρατών μελών να δημιουργήσουν ένα σύστημα συλλογικής ευθύνης για τα μέλη

του Δ.Σ., το οποίο θα εξασφαλίζει τη σωστή κατάρτιση και δημοσίευση των εκθέσεων βιωσιμότητας σύμφωνα με τις απαιτήσεις της Οδηγίας και τα ενωσιακά πρότυπα (ESRS).

Αυτή η υποχρέωση της ευθύνης έχει δύο κύριες λειτουργίες. Αφενός την προληπτική η οποία παρακινεί τα μέλη του Δ.Σ. να προβαίνουν σε διεξοδικό έλεγχο ως προς την ακρίβεια και πληρότητα των πληροφοριών βιωσιμότητας, ώστε να αποφύγουν μελλοντικά την ευθύνη τους για παραβίαση των υποχρεώσεων τους και αφετέρου την κατασταλτική η οποία διασφαλίζει την θεμελίωση της ευθύνης των μελών του Δ.Σ. σε περίπτωση που οι πληροφορίες βιωσιμότητας είναι ελλιπείς, ανακριβείς ή παραπλανητικές. Η CSRD δεν καθορίζει κοινές κυρώσεις σε επίπεδο ΕΕ, αλλά αναθέτει σε κάθε κράτος μέλος τη διαμόρφωση ενός εθνικού συστήματος ευθύνης, το οποίο προσαρμόζεται στις εθνικές συνθήκες και ιδιαιτερότητες. Όσον αφορά την ενσωμάτωση της Οδηγίας στην ελληνική νομοθεσία, δεν αναμένονται ουσιαστικές αλλαγές στο καθεστώς ευθύνης των μελών του ΔΣ σε σχέση με τις προηγούμενες διατάξεις του Ν. 4548/2018, οι οποίες αφορούσαν τη δημοσίευση της μη χρηματοοικονομικής κατάστασης.

Στην περίπτωση παραβίασης της σύνταξης της εν λόγω έκθεσης τα μέλη του Δ.Σ. υπέχουν εσωτερική ευθύνη απέναντι στην εταιρία κατά το άρθρο 102 του Ν. 4548/2018, εξωτερική ευθύνη με βάση τις διατάξεις της αδικοπραξίας, αλλά και ποινική ευθύνη η οποία και προβλέπεται ρητά στην περίπτωση παράλειψης κατάρτισης και δημοσίευσης της έκθεσης βιωσιμότητας, σύμφωνα με το άρθρο 179 παρ. 3 του Ν. 4548/2018. Στην εν λόγω διαδικασία, καθοριστικής σημασίας είναι η εποπτική και ελεγκτική αρμοδιότητα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς για την έγκαιρη και πλήρη δημοσίευση των πληροφοριών βιωσιμότητας από τις υπόχρεες εισηγμένες εταιρίες, αλλά και η δυνατότητα της να επιβάλει διοικητικές κυρώσεις σε περίπτωση παραβίασης των υποχρεώσεων για τη δημοσίευση βιώσιμων πληροφοριών, σύμφωνα με την Οδηγία 2004/109, όπως τροποποιήθηκε από τη CSRD. Τέλος, θα πρέπει να σημειωθεί ότι, το γεγονός θεμελίωσης ατομικής ευθύνης των μελών Δ.Σ. για την τέλεση της αξιόποινης πράξης του άρθρου 179 παρ. 3 του Ν. 4548/2018, δε σημαίνει ότι τα ίδια τα μέλη είναι και αυτοί που προέβησαν στην κατάρτιση της εκθέσεως. Η διαδικασία κατάρτισης έκθεσης βιωσιμότητας απαιτεί ειδικές γνώσεις, και για το λόγο αυτό, η σύνταξή της ανατίθεται κυρίως σε εξειδικευμένα τμήματα εντός της εταιρίας ή σε επαγγελματίες εξωτερικούς συνεργάτες, πρακτική στην οποία προβαίνουν συνήθως «μεσαίες» και «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε. Σε περίπτωση παράλειψης, καθυστέρησης ή ελλιπούς σύνταξης της έκθεσης διαχείρισης της εταιρίας, που περιλαμβάνει και την έκθεση βιωσιμότητας, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου ενδέχεται να αντιμετωπίσουν ποινές φυλάκισης έως τρία έτη ή χρηματικές ποινές που κυμαίνονται από 5.000 έως 50.000 ευρώ.

Αυτό δικαιολογείται από το γεγονός ότι το άρθρο 151 του Ν. 4548/2018, που αφορά τη δημοσίευση μη χρηματοοικονομικής κατάστασης από τις εισηγμένες Α.Ε., δεν περιλαμβάνει αντίστοιχη διάταξη με αυτή του άρθρου 150, παρ. 6 του ίδιου νόμου. Σύμφωνα με τη διάταξη

αυτή, αν η έκθεση διαχείρισης δεν περιλαμβάνει τις απαιτούμενες πληροφορίες, επιβάλλονται ποινικές κυρώσεις στα μέλη του Δ.Σ., σύμφωνα με το άρθρο 179. Επομένως, δεδομένης της αρχής «nullum crimen, nulla poena sine lege», θεωρείται ότι δεν είναι δυνατόν να επιβληθούν ποινικές κυρώσεις για τη μη δημοσίευση της μη χρηματοοικονομικής κατάστασης, καθώς κάτι τέτοιο επεκτείνει ανεπίτρεπτα τις ποινικές ευθύνες. Ωστόσο, δέον όπως σημειωθεί στο σημείο αυτό, ότι το άρθρο 179 αναφέρεται στην ποινική ευθύνη των μελών του ΔΣ όταν παραλείπουν να καταρτίσουν ή να δημοσιεύσουν άλλες ετήσιες εκθέσεις σύμφωνα με το νόμο. Επομένως, η έκθεση βιωσιμότητας πρέπει να περιληφθεί στο πεδίο εφαρμογής αυτής της διάταξης, καθώς η κατάρτιση και δημοσίευσή της είναι υποχρεωτική για τις εταιρίες που υπόκεινται στη CSRD και η εν λόγω Οδηγία αναμένεται να ενσωματωθεί στην εθνική νομοθεσία.

Όσον αφορά δε, τη συλλογική ευθύνη των μελών του ΔΣ των εισηγμένων Α.Ε., η CSRD προβλέπει την υποχρεωτική ύπαρξή της. Παράλληλα, υπό το ισχύον καθεστώς, έχει διατυπωθεί και η αντίθετη άποψη ότι δεν μπορεί να θεμελιωθεί ποινική ευθύνη για τα μέλη του ΔΣ λόγω πλημμελούς κατάρτισης της μη χρηματοοικονομικής κατάστασης, ενώ το καθεστώς αυτό αναθεωρείται με την ενσωμάτωση της CSRD και τις απαιτήσεις της για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας (Αγγουρά, 2024).

7.2. Η ευθύνη για χρέη έναντι του Δημοσίου

Είναι γεγονός ότι για όσο είναι σε λειτουργία μια Α.Ε., οι διοικούντες αυτήν υπέχουν προσωπική και αλληλέγγυα ευθύνη για τις οφειλές της στις Φορολογικές Αρχές. Σύμφωνα με το άρθρο 50 παρ. 2 του ΚΦΔ, οι διευθυντές, πρόεδροι, διαχειριστές, διευθύνοντες σύμβουλοι και οι εκκαθαριστές, ευθύνονται προσωπικά και αλληλέγγυα για παρακρατούμενους φόρους, ΦΠΑ αλλά και όλους τους επιρριπτόμενους φόρους για όσο λειτουργεί η Α.Ε. Τα ως άνω πρόσωπα υπέχουν προσωπική και εις ολόκληρον ευθύνη έναντι του Δημοσίου ακόμη και αφού λυθεί η εταιρία, υπό τον όρο ότι οι οφειλές βεβαιώθηκαν ενόσω διαρκούσε η θητεία τους ή γεννήθηκαν εντός αυτής αλλά βεβαιώθηκαν αφού λύθηκε η εταιρία ή ακόμη εφόσον ήταν ήδη βεβαιωμένες όταν τα πρόσωπα αυτά απέκτησαν την ιδιότητα τους στην εταιρία. Μάλιστα, οι ως άνω, εφόσον ασκούν καθήκοντα διοίκησης κατά το χρόνο διάλυσης ή συγχώνευσης της εταιρίας, ευθύνονται προσωπικά και αλληλέγγυα αναφορικά με την πληρωμή εκάστου φόρου, τόκου και προστίμου, αλλά και τυχόν παρακρατούμενου φόρου που οφείλει η εταιρία ανεξάρτητα από το πότε έγινε η βεβαίωση αυτών.

Περαιτέρω, αξιοσημείωτη είναι η αλληλέγγυα ευθύνη των ως άνω προσώπων και για τις οφειλόμενες εισφορές της εταιρίας προς τους φορείς κοινωνικής ασφάλισης κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 31 παρ. 1 του Ν. 4321/2015 (Αλεξανδρίδου, 2019).

Για την τήρηση των φορολογικών υποχρεώσεων ευθύνονται παράλληλα μαζί με το Δ.Σ. και οι μέτοχοι που κατέχουν κατ' ελάχιστον το 10% της συμμετοχής στο εταιρικό κεφάλαιο (Ρόκας Ν., 2019). Αναφορικά με την ευθύνη των ως άνω προσώπων θα πρέπει να σημειωθεί ότι αυτή ναι μεν είναι απεριόριστη με αποτέλεσμα να ευθύνονται με την ατομική τους περιουσία, πλην όμως δεν συνιστούν τα υποκείμενη της υφιστάμενης υποχρέωσης με αποτέλεσμα να μη μπορούν δικονομικά να ασκούν προσφυγή κατά της πράξης προσδιορισμού της οφειλής. Από την άλλη είναι δυνατή η αναγκαστική είσπραξη της οφειλής της εταιρίας με βάση τη ταμειακή βεβαίωση που εκδίδεται επ' ονόματι αυτής, με τη διαφορά ότι σε αυτή την περίπτωση οι ασκούντες τη διαχείριση της εταιρίας δύνανται αφότου κοινοποιηθεί σε αυτούς ατομική ειδοποίηση, να ασκήσουν ανακοπή κατά της εν λόγω ειδοποίησης με βάση το άρθρο 217 ΚΔΔ, προσβάλλοντας συνάμα και τη ταμειακή βεβαίωση, ή ακόμη δύνανται να ρυθμίσουν την οφειλή (Σινανιώτη – Μαρούδη, 2021).

7.3. Η Διοικητική ευθύνη

Σε περιπτώσεις που παραβιάζονται οι υποχρεώσεις τήρησης διατυπώσεων δημοσιότητας των απαραίτητων στοιχείων για την εταιρία στο ΓΕΜΗ ως ορίζεται στο άρθρο 17 του Ν. 3419/2005, επιβάλλονται σε βάρος της Α.Ε. ή και των νόμιμων εκπροσώπων της χρηματικά πρόστιμα. Αναφορά στην υποβολή διοικητικών κυρώσεων γίνεται μάλιστα ρητώς και στο άρθρο 181 του Ν. 4548/2018 (Ψυχομάνης, 2018).

7.4. Η ευθύνη για παρέλκυση της πτώχευσης κατά το άρθρο 127 του Ν. 4738/2020

Η παρέλκυση της πτώχευσης προβλέπεται ρητά στο άρθρο 127 παρ. 1 του Ν. 4738/2020 και σχετίζεται με την μείωση της πτωχευτικής περιουσίας και αντιστοίχως του μερίσματος, λόγω της αμέλειας των διοικούντων την εταιρία να υποβάλουν την αίτηση πτώχευσης της εταιρίας εντός 30 ημερών από την παύση των πληρωμών κατ' άρθρον 79 παρ. 5 του ιδίου νόμου. Η καθυστέρηση υποβολής της ως άνω αίτησης έχει ως επακόλουθο την αύξηση του παθητικού της εταιρίας ως συνέπεια της συνεχούς επιβάρυνσης με νέα χρέη που δε θα ανέκυπταν αν η αίτηση είχε υποβληθεί εμπροθέσμως και ως εκ τούτου τη ζημία των εταιρικών πιστωτών. Πρόκειται μάλιστα για ζημία συλλογική καθώς αγορά άπαντες τους πιστωτές της εταιρίας και καθορίζεται κατά ποσοστά με βάση τη μείωση του πτωχευτικού μερίσματος. Σύμφωνα με άλλη εκδοχή, οι πιστωτές της εταιρίας είναι πιθανό να ζημιωθούν λόγω συναλλαγής τους με την εταιρία κατά στάδιο όπου δε γνώριζαν την κατάσταση της εταιρίας και ως εκ τούτου πίστευαν ότι θα ήταν σε θέση να ανταποκριθεί στις συμβατικές της υποχρεώσεις. Σε κάθε περίπτωση η άσκηση τυχόν

αξιώσεων των εταιρικών δανειστών ανατίθενται ως ορίζεται στο άρθρο 127 παρ. 2, στον σύνδικο της πτώχευσης.

Περαιτέρω, σύμφωνα με το άρθρο 127 παρ. 4 του ιδίου Νόμου, αν η αδυναμία πληρωμών της ανώνυμης εταιρίας οφείλεται σε δόλο ή σοβαρή αμέλεια των μελών του διοικητικού οργάνου, τα υπεύθυνα μέλη ευθύνονται αλληλεγγύως για την αποζημίωση των πιστωτών της εταιρίας για τη ζημία που υπέστησαν. Η ίδια ευθύνη αναλογεί και σε εκείνον που άσκησε επιρροή πάνω στα μέλη του διοικητικού οργάνου, οδηγώντας τους σε ενέργειες ή παραλείψεις που είχαν ως αποτέλεσμα την αδυναμία πληρωμών της εταιρίας. Δυνάμει λοιπόν της ως άνω πρόβλεψης, γεννάται αξίωση αποζημίωσης λόγω κακής διαχείρισης των εταιρικών ζητημάτων. Σε μία τέτοια περίπτωση η ευθύνη θεμελιώνεται κάθε φορά που συντελείται η παύση πληρωμών κατά τα προβλεπόμενα στο άρθρο 77 παρ. 1 Ν. 4738/2020, υπό τον αναγκαίο όρο η παύση να οφείλεται στη δράση των διοικούντων την εταιρία. Η ζημία των εταιρικών δανειστών σε μία τέτοια περίπτωση είναι έμμεση, καθώς άμεσα ζημιώνεται η ίδια η εταιρία με αποτέλεσμα να γεννάται εσωτερική ευθύνη κατ' άρθρον 102 του Ν. 4548/2018. Τέλος η ζημία της παραγράφου 4 σε αντίθεση με την ευθύνη για παρέλκυση της πτώχευσης δεν είναι συλλογική και κρίνεται ατομικώς, αφού δε λαμβάνει χώρα ομοιόμορφα για άπαντες τους εταιρικούς δανειστές (Μούζουλας & Αντωνόπουλος, 2023).

Συμπερασματικά, η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου αποτελεί ένα πολυδιάστατο και κρίσιμο ζήτημα για την εταιρία. Η κακή άσκηση των καθηκόντων των ως άνω μελών μπορεί να οδηγεί σε σοβαρές συνέπειες, όπως ποινικές κυρώσεις ή ακόμη και σοβαρότατες οικονομικές ζημίες για την εταιρία και τους μετόχους της. Ως εκ τούτου, το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο με την καθιέρωση διαφόρων μορφών ευθυνών και η πρόβλεψη ειδικών προς τούτο νόμων, αποσκοπεί στην ενίσχυση της διαφάνειας και της εύρυθμης λειτουργίας της εταιρίας, διασφαλίζοντας την προστασία των συμφερόντων της επιχείρησης και της κοινωνίας, καθώς η υπεύθυνη και συνετή διαχείριση από τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου είναι θεμελιώδης για την ανοδική πορεία και τη βιωσιμότητα της επιχείρησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 8

Η ΕΤΑΙΡΙΚΗ ΑΓΩΓΗ

Η άσκηση των αξιώσεων της εταιρίας κατά των μελών που τη ζημίωσαν με τη δράση τους, ασκώντας πλημμελώς τα εκπροσωπευτικά και διαχειριστικά τους καθήκοντα είναι θεμελιώδης για την προάσπιση των εννόμων συμφερόντων της Ανώνυμης Εταιρίας. Το μέσο προάσπισης αυτών είναι η έγερση της εταιρικής αγωγής κατά των υπευθύνων, η οποία ασκείται καταρχήν από το ίδιο το Δ.Σ., ενώ δεν είναι λίγες οι φορές που αυτό αδρανεί με αποτέλεσμα να εκκινεί η διαδικασία δικαστικώς, με το διορισμό ειδικού εκπροσώπου προς άσκηση των αξιώσεων της Α.Ε. άμεσα, αμερόληπτα και αποκλειστικά με γνώμονα το συμφέρον της εταιρίας.

8.1. Η εταιρική αγωγή ως μέσο άσκησης των αξιώσεων της ΑΕ κατά των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου

Σύμφωνα με το άρθρο 103 του Ν. 4548/2018, το Διοικητικό Συμβούλιο είναι υποχρεωμένο να ασκεί εγκαίρως, πλήρως και επιμελώς τις αξιώσεις του νομικού προσώπου της εταιρίας κατά των υπευθύνων προσώπων, βάσει πάντοτε του εταιρικού συμφέροντος, ενώ παράλληλα είναι υπόλογο στους μετόχους για το ενδεχόμενο μη άσκησης των ως άνω αξιώσεων παρέχοντας εξηγήσεις. Κατά τη διατύπωση του ανωτέρω άρθρου, προκύπτει ότι το Δ.Σ. είναι το αποκλειστικό όργανο με εξουσία διαχείρισης και εκπροσώπησης της εταιρίας και ασκεί καταρχήν τις ανωτέρω αξιώσεις, λαμβάνοντας κάθε φορά σχετική απόφαση για την άσκηση ή μη αυτών ανεξαρτήτως του είδους της υπαιτιότητας των υπευθύνων προσώπων και με αποκλειστικό κριτήριο το συμφέρον της εταιρίας. Το εταιρικό συμφέρον σταθμίζεται κατά περίπτωση, καθώς είναι δυνατό η ενδεχόμενη άσκηση των αξιώσεων της εταιρίας να έχει αρνητικό πρόσημο, όπως συμβαίνει σε περιπτώσεις πρόκλησης κινδύνου αρνητικής δημοσιότητας της Α.Ε. Κρίσιμος χρόνος για τη στάθμιση του εταιρικού συμφέροντος, είναι τα δεδομένα ως αυτά ισχύουν κατά το χρόνο που ελήφθη η απόφαση για την έγερση ή μη εταιρικής αγωγής (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022). Σε περίπτωση που το αρμόδιο όργανο προς άσκηση της εταιρικής αγωγής, ήτοι το Δ.Σ. παραλείπει να προβεί στην άσκηση της εταιρικής αγωγής, είναι δυνατό να εξαναγκαστεί προς τούτο δυνάμει του άρθρου 104 παρ. 4 του ιδίου Νόμου, εφόσον το αιτείται η πλειοψηφία των μετόχων της εταιρίας (Αλεξανδρίδου, 2019).

Αναλυτικότερα, το Δ.Σ. είναι υποχρεωμένο να ασκεί καταρχήν πάσα εταιρική αξίωση, ακόμη και αν αυτή απευθύνεται έναντι νυν ή πρώην οργάνων του, καθώς ως προειπώθηκε πρόκειται για

καθήκον που συνυφαίνεται άρρηκτα με την χρηστή διαχείριση της περιουσίας της εταιρίας και την προάσπιση των συμφερόντων της. Σε περίπτωση που τα μέλη του Δ.Σ. ξεφεύγουν του πλαισίου της διακριτικής τους ευχέρειας αναφορικά με την άσκηση της εν λόγω αγωγής, τότε υπέχουν ευθύνη κατά το άρθρο 102 του ιδίου Νομοθετήματος. Θα πρέπει να σημειωθεί μάλιστα στο σημείο αυτό, ότι το άρθρο 103 εδ. α' υπερισχύει του άρθρου 102 παρ. 4 εδ. α' του ιδίου Νόμου αναφορικά με την απαλλαγή της ευθύνης των μελών του Δ.Σ., καθώς αν τα τελευταία δεν ασκήσουν εγκαίρως τις αξιώσεις της εταιρίας με αποτέλεσμα την παραγραφή τους ή ακόμη και την αδυναμία ικανοποίησης τους και μάλιστα, εφόσον η καθυστέρηση αυτή λαμβάνει χώρα αναιτιολογήτως, δεν θα ισχύσει η πρόβλεψη περί απαλλαγής (Σωτηρόπουλος 2020).

8.2. Η άσκηση της εταιρικής αγωγής κατόπιν αιτήματος των μετόχων της μειοψηφίας

Στο άρθρο 104 του Ν. 4548/2018, γίνεται λόγος για τη δυνατότητα άσκησης της εταιρικής αγωγής από μετόχους που εκπροσωπούν το ένα εικοστό (1/20) του εταιρικού κεφαλαίου, υποβάλλοντας εγγράφως προς το Δ.Σ. αίτηση, με σκοπό την έγερση των αξιώσεων της εταιρίας κατά το προβλεπόμενο στο άρθρο 103 του ιδίου νόμου. Είναι δυνατό, με καταστατική πρόβλεψη, το ως άνω ποσοστό να μειώνεται, ενώ σε κάθε περίπτωση είναι προαπαιτούμενο οι αιτούντες να αποδείξουν ότι τυγχάνουν μέτοχοι για διάστημα τουλάχιστον έξι (6) μηνών από την υποβολή της σχετικής αίτησης. Σημειωτέον ότι, το εν λόγω δικαίωμα υποβολής αίτησης από τους μετόχους της πλειοψηφίας ασκείται υπό τον όρο ότι το ίδιο το Διοικητικό Συμβούλιο δεν έχει ήδη από μόνο του προβεί στην άσκηση των αξιώσεων κατά τα προβλεπόμενα στο ως άνω άρθρο 103. Πρόκειται για δικαίωμα που παρέχεται στους μειοψηφούντες μετόχους όχι για την προάσπιση των συμφερόντων της εταιρίας, αλλά με γνώμονα την ικανοποίηση ίδιων συμφερόντων που θίγονται από τις ενέργειες των διοικούντων την Α.Ε, ενώ *a priori* αποκλεισμός ή περιορισμός του ως άνω δικαιώματος δεν είναι δυνατός, με αποτέλεσμα τυχόν καταστατική πρόβλεψη με τέτοιο περιεχόμενο να είναι άκυρη. Μολαταύτα, παραίτηση από το εν λόγω δικαίωμα είναι δυνατή, εφόσον αυτή συνδέεται με αξιώσεις ήδη γεννημένες, ήτοι πράξεις και παραλείψεις ήδη διενεργηθείσες από τα μέλη του Δ.Σ. κατά την άσκηση των διαχειριστικών και εκπροσωπευτικών τους καθηκόντων.

Η αίτηση του άρθρου 104, είναι αναγκαίο να περιέχει τις πληροφορίες που έχουν οι αιτούντες μειοψηφούντες μέτοχοι και βάσει των οποίων προκύπτει ότι πράγματι η συμπεριφορά των μελών του Δ.Σ. ζημίωσε την εταιρία. Το Δ.Σ. άγεται σε κρίση επί του αιτήματος των μετόχων, αφού λάβει πρώτα τις εξηγήσεις των μελών που κατονομάζονται στην αίτηση ως ζημιώσαντες την εταιρία και οι οποίοι δεν έχουν δικαίωμα ψήφου στη συνεδρίαση για τη λήψη απόφασης επί της

ως άνω αιτήσεως. Σε περίπτωση που τα εξαιρούμενα της ψήφου μέλη είναι τόσα ώστε από τα λοιπά να μη σχηματίζεται η απαιτούμενη απαρτία, εφαρμόζεται το άρθρο 105 του ιδίου νόμου. Κατά τα οριζόμενα στο άρθρο 104 παρ. 3, η απόφαση επί της αιτήσεως ή η αδυναμία λήψης αυτής λόγω μη συγκέντρωσης της αναγκαίας απαρτίας κοινοποιούνται στους αιτούντες μετόχους με επιμέλεια του Δ.Σ. και επιβάρυνση της εταιρίας. Το Δ.Σ. λαμβάνει απόφαση περί άσκησης ή μη της εταιρικής αγωγής με γνώμονα τη βασιμότητα της αίτησης, την πιθανότητα ευδοκίμησης της και το συμφέρον της Α.Ε. Σε περίπτωση που η αίτηση του άρθρου 104 ασκηθεί από πλειοψηφούντες μετόχους, ήτοι αυτούς που κατέχουν το ήμισυ πλέον του κεφαλαίου της εταιρίας, το Δ.Σ. υποχρεούται στην άμεση άσκηση της εταιρικής αγωγής χωρίς την προβολή αντιρρήσεων και την οιαδήποτε εναντίωση επ' αυτής, άλλως γεννάται η ευθύνη τους κατά το άρθρο 102 (Αντωνόπουλος & Γρηγοριάδης, 2022).

8.3. Ο διορισμός ειδικού εκπροσώπου για την άσκηση της εταιρικής αγωγής

Στην Ελλάδα, η δομή των ελληνικών εταιριών συνήθως έχει ως εξής: ο μέτοχος που κατέχει την πλειοψηφία του εταιρικού κεφαλαίου αναλαμβάνει τη διοίκηση της εταιρίας ή, σε κάθε περίπτωση, η διοίκηση ασκείται από άτομα που απολαμβάνουν την απόλυτη εμπιστοσύνη του, με αποτέλεσμα να υφίσταται ταύτιση συμφερόντων, η οποία μπορεί να δημιουργήσει εμπόδια στην άσκηση εταιρικών αγωγών. Παρόλα αυτά, τα τελευταία χρόνια παρατηρείται αύξηση των αγωγών τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, με σκοπό την αποκατάσταση ζημιών που προκλήθηκαν από τα μέλη του διοικητικού συμβουλίου μέσω πράξεων ή παραλείψεων τους, η οποία τάση ενισχύθηκε από τη σύναψη συμβάσεων ασφάλισης της αστικής ευθύνης των διοικητικών στελεχών, που συναντάται συνήθως ως πάγια πρακτική στα πιστωτικά ιδρύματα και στις εισηγμένες Α.Ε. στην Ελλάδα, ενώ ιδιαίτερα διαδομένο στο εξωτερικό είναι και το φαινόμενο της χρηματοδότησης αγωγών κατά των μελών της διοίκησης (Βερβεσός, 2019, σ. 1407).

Η άσκηση της εταιρικής αγωγής κατά των μελών που με τις πράξεις ή παραλείψεις τους έβλαψαν την εταιρία, ασκείται από το εκπροσωπευτικό όργανο της Α.Ε., ήτοι το Διοικητικό Συμβούλιο. Σε περίπτωση που το τελευταίο αδρανή, είναι δυνατό οι πλειοψηφούντες μέτοχοι, οι οποίοι και υπέβαλαν το αίτημα κατά τα προβλεπόμενα στο ως άνω αναφερόμενο άρθρο 104 του Ν. 4548/2018, να κάνουν χρήση του δικαιώματος του άρθρου 105 του ιδίου νόμου, ασκώντας αίτηση ενώπιον του Μονομελούς Πρωτοδικείου της έδρας της εταιρίας, με σκοπό το διορισμό ειδικού εκπροσώπου προς έγερση της αγωγής. Μάλιστα, η εν λόγω αίτηση θα πρέπει να υποβληθεί εντός προθεσμίας δύο (2) μηνών από όταν κοινοποιήθηκε η άρνηση του Δ.Σ. προς άσκηση της εταιρικής αγωγής, ή από όταν παρήλθαν οι κατά νόμο οριζόμενες προθεσμίες χωρίς να λάβει χώρα κάποια ενέργεια. Οι κατέχοντες τη μειοψηφία μέτοχοι δύνανται να υποβάλουν την

ως άνω αίτηση προς το Δικαστήριο, εφόσον το Δ.Σ. έχει απορρίψει την αίτηση τους για άσκηση από τους ιδίους, όπως αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα ή αν παρέλθει η προθεσμία που τίθεται για την αξιολόγηση της αίτησης τους, χωρίς να έχουν αποφανθεί επ' αυτής. Ο διορισμός ειδικού εκπροσώπου πραγματοποιείται και εφόσον παρέλθουν τέσσερις (4) μήνες από την απόφαση του διοικητικού συμβουλίου που ενέκρινε την άσκηση της αγωγής, χωρίς να έχει ασκηθεί η αγωγή κατά την ανωτέρω απόφαση. Η αίτηση προς το Δικαστήριο εκδικάζεται κατά την εκουσία δικαιοδοσία και κοινοποιείται τόσο στην εταιρία, όσο και στα μέλη του Δ.Σ. που αναφέρονται στην αίτηση.

Αν το Δικαστήριο κρίνει ότι δεν υφίσταται κάποιο υπέρτερο εταιρικό συμφέρον κάνει την αίτηση δεκτή και ορίζει ειδικό εκπρόσωπο προς άσκηση της εταιρικής αγωγής. Ο τελευταίος μπορεί να είναι και κάποιος εκ των μετόχων που άσκησαν την αίτηση ή οιοσδήποτε τρίτος ο οποίος με το διορισμό του, αποκτά την αποκλειστική εξουσία άσκησης της εταιρικής αγωγής και δεσμεύεται να εκπληρώσει τα καθήκοντα του έως την αμετάκλητη επίλυση του ζητήματος (ΠΠΡ 587/2023 ΠΑΤΡΩΝ ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ). Κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου, εκπροσωπεί αποκλειστικά την εταιρία για τις ανάγκες της σχετικής δίκης, έχοντας πρόσβαση σε έγγραφα και πληροφορίες που κρίνονται απαραίτητες για την άσκηση της αγωγής και την εξέλιξη της δίκης. Στην άσκηση των εξουσιών του, ο ειδικός εκπρόσωπος υποχρεούται να ακολουθεί τη δικαστική απόφαση που καθορίζει την ιστορική βάση για την άσκηση της αγωγής κατά των προσώπων που ευθύνονται κατ' άρθρο 102 του Νόμου περί Ανωνύμων Εταιριών. Πλην όμως, έχει παράλληλα και την ευχέρεια να διαμορφώσει τους ισχυρισμούς της εταιρίας, αναφορικά με τη νομική βάση, την υπαιτιότητα ή την αιτιώδη συνάφεια και να καθορίσει το εύρος των αξιώσεών της, σύμφωνα με το άρθρο 102. Ο ειδικός εκπρόσωπος, όπως και τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, υποχρεούται σε εχεμύθεια. Το Δικαστήριο μάλιστα μπορεί να του επιδικάσει εύλογη αμοιβή. Εάν, πριν την άσκηση της αγωγής, ο ειδικός εκπρόσωπος διαπιστώσει ότι δεν υπάρχει ευθύνη για αποζημίωση, οφείλει να ενημερώσει το Δ.Σ., το οποίο και πρέπει να ενημερώσει τους μετόχους που ζήτησαν την άσκηση της αγωγής. Οι τελευταίοι έχουν το δικαίωμα να υποβάλουν νέα αίτηση, χωρίς ωστόσο η παραγραφή να αναστέλλεται (Αλεξανδρίδου, 2019).

Εν συνεχεία, αξίζει να αναφερθεί και η υπ' αριθμ. 572/2024 απόφαση του Εφετείου Πειραιά, η οποία πραγματεύεται το ζήτημα άσκησης αίτησης διορισμού ειδικού εκπροσώπου Α.Ε. σύμφωνα με το άρθρο 105 Ν. 4548/2018, άλλως διορισμού προσωρινής διοίκησης κατ' άρθρο 69 ΑΚ με σκοπό την κατάθεση μήνυσης για υπεξαίρεση και απιστία αλλά και εταιρικής αγωγής αποζημίωσης λόγω τελεσθείσας αδικοπραξίας σε βάρος της εταιρίας. Ειδικότερα, στην κρινόμενη υπόθεση ορίστηκε ειδικός εκπρόσωπος για να υποβάλει έγκληση για κακουργηματική υπεξαίρεση και άλλες συναφείς πράξεις, να καταθέσει τα απαραίτητα έγγραφα για την απόδειξη των ισχυρισμών, να προτείνει μάρτυρες για λογαριασμό της εταιρίας και να αναλάβει κάθε ενέργεια για την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας μέχρι την ολοκλήρωσή της.

Ο αιτών, ο οποίος είναι και εκκαλών στην παρούσα, κατέθεσε αίτησή του στο Μονομελές Πρωτοδικείο Πειραιώς, ζητώντας τον διορισμό ειδικού εκπροσώπου για λογαριασμό της πρώτης εφεσίβλητης εταιρίας, η οποία ανήκει σε νομική μορφή που συστάθηκε σύμφωνα με τον νόμο των Νήσων Μάρσαλ και έχει έδρα στην Ελλάδα, στον Πειραιά.

Ως εξιστορείται στην αίτηση ο αιτών είναι κάτοχος 150 ανώνυμων μετοχών που αντιπροσωπεύουν το 30% του μετοχικού κεφαλαίου της πρώτης των καθών, η οποία είναι μητρική εταιρία ενός χαρτοφυλακίου και κατέχει το 100% των μετοχών επτά θυγατρικών εταιριών. Παρά το γεγονός ότι οι εταιρίες αυτές τυπικά είχαν ως έδρα τη Λιβερία και έτερες χώρες, οι πραγματικές τους δραστηριότητες και αποφάσεις λαμβάνονταν στην Ελλάδα και ειδικώς στον Πειραιά. Η πρώτη των καθών εκπροσωπείτο από το δεύτερο καθού, ο οποίος αποτελούσε το μοναδικό μέλος του Δ.Σ. της Εταιρίας και κατείχε το σύνολο των μετοχών των επτά θυγατρικών. Η διαχείριση αυτών των θυγατρικών, από το 2021, ανατέθηκε σε αλλοδαπή εταιρία, η οποία λειτουργούσα νόμιμα στην Ελλάδα ούσα εγγεγραμμένη στο Υπουργείο Ναυτιλίας.

Ο αιτών, λόγω κακοδιαχείρισης και άλλων ζητημάτων που προέκυψαν στην πρώτη των καθών, είχε ήδη υποβάλει αίτηση για έκτακτο έλεγχο των πράξεων της εταιρίας για το διάστημα 2015-2023, αναφερόμενος στη πώληση της αλλοδαπής μονοβάπορης εταιρίας στις 17.01.2022. Σύμφωνα με την αίτηση, η πώληση αυτής πραγματοποιήθηκε έναντι τιμήματος 250.000 ευρώ. Ωστόσο, ο αιτών ενημερώθηκε στις 20.07.2023 ότι ο δεύτερος καθού προχώρησε, στις 15.12.2022, σε μεταφορά ποσού 370.700 ευρώ από τον τραπεζικό λογαριασμό της πωληθείσας εταιρίας σε προσωπικούς λογαριασμούς του και της αδερφής του, αντί να καταθέσει το ποσό αυτό στην εταιρία, όπως όφειλε. Ο αιτών, με εξώδικη κλήση, ζήτησε την επιστροφή του ποσού στην εταιρία, όμως ο δεύτερος καθού αρνήθηκε να συμμορφωθεί. Για τον λόγο αυτό, ο αιτών ζήτησε από το δικαστήριο τον διορισμό ειδικού εκπροσώπου σύμφωνα με το άρθρο 105 του Ν. 4548/2018, προκειμένου να αναλάβει την εκπροσώπηση της εταιρίας και να προχωρήσει σε ενέργειες για την υποστήριξη της κατηγορίας κατά του δεύτερου καθού και άλλων εμπλεκόμενων φορέων. Ειδικότερα, τα αιτήματα του αιτούντος από τον ειδικό εκπρόσωπο ήταν η κατάθεση έγκλησης για το αδίκημα της υπεξαίρεσης και οποιουδήποτε άλλου ποινικά κολάσιμου αδικήματος, η προσκόμιση των αναγκαίων προς τούτου εγγράφων και η πρόταση των κατάλληλων μαρτύρων για την ποινική διαδικασία. Επιπλέον, ζητούσε να ασκήσει αγωγή για την αποκατάσταση της ζημίας, που συνίσταται στην επιστροφή του ποσού των 370.700 ευρώ στην εταιρία, μαζί με τόκους και έξοδα, μετά της παράλληλης ανάληψης της διεξαγωγής της δίκης και της εκπροσώπησης της εταιρίας μέχρι την αμετάκλητη περάτωσή της. Στην ουσία, με την παρούσα αίτηση επιδιώκεται η αποκατάσταση της ζημίας που υπέστη η εταιρία λόγω των πράξεων του δεύτερου καθού και της αδερφής του, καθώς και η αποκατάσταση της διαφάνειας και της νομιμότητας στην εταιρική διαχείριση.

Ως προκύπτει από το σκεπτικό της απόφασης, ο εν λόγω ειδικός εκπρόσωπος έχει ήδη υποβάλει την έγκληση για λογαριασμό της πρώτης από τους καθών κατά του δεύτερου καθού και του αναφερόμενου συγγενικού του προσώπου, και η υπόθεση βρίσκεται στη φάση της προδικασίας. Επομένως, σε αυτό το στάδιο, θεωρείται ότι έχει ολοκληρωθεί η υποβολή της έγκλησης με τη δήλωση ότι η εταιρία θα παρασταθεί ως θιγόμενο νομικό πρόσωπο για την υποστήριξη της κατηγορίας. Οι καθών, οι οποίοι είναι διάδικοι στην υπόθεση αυτή, αμφισβήτησαν τη διεθνή δικαιοδοσία του δικαστηρίου, αλλά δεν ζήτησαν την ανάκληση του διορισμένου ειδικού εκπροσώπου που ανέλαβε προσωρινά τη διαδικασία μέχρι την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας. Επίσης, δεν παρουσίασαν κάποιο επιχείρημα που να δικαιολογεί τη μη διεξαγωγή της δικαστικής διαδικασίας εις βάρος του δεύτερου καθού, ενώ συμφώνησαν με τα εξιστορούμενα γεγονότα και παραδέχθηκαν ότι το ποσό των 370.700 ευρώ κατατέθηκε στους προσωπικούς λογαριασμούς του δεύτερου καθού και του συγγενικού του προσώπου, με τη γνώση και τη συμφωνία του αιτούντος, καθώς ως ισχυρίζονται συμφωνήθηκε να του μεταβιβαστεί το 30% των μετοχών της πρώτης από τους καθών και προκειμένου να εξοφληθεί για την εργασία του στην πρώτη από τους καθών από την έναρξη της λειτουργίας της.

Επιπλέον, από την απόφαση 405/2024 του ιδίου δικαστηρίου προκύπτει ότι διενεργείτο έκτακτος έλεγχος νομιμότητας των πράξεων του Διοικητικού Συμβουλίου της πρώτης από τους καθών, περιλαμβανομένης της μεταφοράς του ποσού των 370.700 ευρώ, διορίστηκε ορκωτός ελεγκτής για να εξετάσει τη νομιμότητα της πράξης αυτής και να συντάξει πόρισμα. Όπως αναφέρθηκε, η αποδοχή του αιτήματος για τον διορισμό ειδικού εκπροσώπου δεν απαιτεί απόδειξη ή πιθανολόγηση ύπαρξης αξιώσεων αποζημίωσης, αλλά πρέπει να πληρούνται οι τυπικές και διαδικαστικές προϋποθέσεις του άρθρου 105, παρ. 1 του Ν. 4548/2018. Στη συνέχεια, το δικαστήριο θα εξετάσει το αν υπάρχει υπέρτερο συμφέρον της εταιρίας που να δικαιολογεί την έναρξη δικαστικού αγώνα. Προκειμένου να κριθεί αν πληρούνται οι διαδικαστικές προϋποθέσεις για τον διορισμό του ειδικού εκπροσώπου, θα πρέπει πρώτα να ολοκληρωθεί ο έλεγχος νομιμότητας της μεταφοράς των 370.700 ευρώ και να παρουσιαστεί το πόρισμα του ορκωτού ελεγκτή. Εάν η πράξη αυτή είναι νόμιμη, τότε θα εξεταστεί αν υπάρχει λόγος ορισμού ειδικού εκπροσώπου για να ασκήσει εταιρική αγωγή αποζημίωσης κατά του δεύτερου καθού για την παράβαση καθήκοντος. Το έργο του ειδικού εκπροσώπου θα συνεχιστεί μέχρι την ολοκλήρωση της ποινικής διαδικασίας. Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο αποφάσισε να αναστείλει τη διαδικασία, σύμφωνα με το άρθρο 249 του ΚΠολΔ, μέχρι να ολοκληρωθεί ο έκτακτος έλεγχος και να προσκομιστεί το πόρισμα του ορκωτού ελεγκτή (ΕΦΠΕΙΡ 572/2024 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ).

Περαιτέρω, στο σημείο αυτό, δέον όπως γίνει αναφορά και στην υπ' αριθμ. 52/2022 απόφαση του Μονομελούς Εφετείου Θεσσαλονίκης, η οποία πραγματεύεται πολύ ενδιαφέροντα ζητήματα αναφορικά με την αναστολή της ισχύος της απόφασης διορισμού ενός ειδικού εκπροσώπου και της συνδεδεμένης με αυτό αναστολής των «δικονομικών» του καθηκόντων. Αρχικά, αναφορικά

με τα δικονομικά ζητήματα που ανακύπτουν, η εν λόγω απόφαση διευκρινίζει ότι η απόφαση περί ορισμού ειδικού εκπροσώπου, σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 105 του Ν. 4548/2018, είναι δυνατό να αναστέλλεται. Πρόκειται για απόφαση άμεσα εκτελεστή και η αναστολή της μπορεί να γίνει μόνο μέσω έφεσης, σύμφωνα με το άρθρο 763 ΚΠολΔ. Η αίτηση δεν εξετάζεται ως υπόθεση μη γνήσιας εκούσιας δικαιοδοσίας, αλλά ως γνήσια υπόθεση εκούσιας δικαιοδοσίας. Συνεπώς, ισχύουν τόσο οι διατάξεις του άρθρου 763 ΚΠολΔ όσο και αυτές περί ανάκλησης ή μεταρρύθμισης, εφόσον υπάρχουν νέα δεδομένα.

Στην προαναφερθείσα απόφαση διευκρινίζεται ότι αν η αίτηση που αποσκοπεί στο διορισμό ειδικού εκπροσώπου περιλαμβάνει την εταιρία ή μέλη του Δ.Σ. και αυτά παρίστανται κατά τη συζήτηση της χωρίς να έχουν ασκήσει παρέμβαση ή χωρίς να έχει γίνει επίδοση σε αυτούς κατόπιν διαταγής του Προέδρου, τότε αμφότεροι δεν αποκτούν την ιδιότητα του διαδίκου και δεν δύνανται να προβάλουν ισχυρισμούς προς αντίκρουση της αίτησης. Ο ειδικός εκπρόσωπος υποχρεούται να καταθέσει άμεσα την αγωγή στο όνομα της Α.Ε. εναντίον των μελών του Δ.Σ., ενώ δεδομένου ότι ενεργεί ως εντολοδόχος της θα τυγχάνουν εφαρμογής οι διατάξεις του ΑΚ 713 και επ. σχετικά με την ευθύνη του για τυχόν πταίσματα έναντι αυτής.

Δεν εφαρμόζονται για αυτόν οι διατάξεις του άρθρου 102 παρ. 2 και το μέτρο της επιμέλειας του «συνετού επιχειρηματία» ούτε οι περιορισμοί του άρθρου 102 παρ. 4 εδ. α' ("business judgment rule"). Επομένως, πρέπει να ασκήσει την αγωγή χωρίς καθυστέρηση. Η εξουσία και τα καθήκοντά του αναστέλλονται μόνο με εντολή του δικαστηρίου. Σε περίπτωση που εκδικαστεί η αγωγή κατά του μέλους του ΔΣ και γίνει δεκτή, τότε το θιγόμενο μέλος του Δ.Σ δύναται να ζητήσει την προσβολή της απόφασης που δέχτηκε την αγωγή της Α.Ε. εναντίον του, κατά τα άρθρα 102 και επ. του Ν. 4548/2018.

Σύμφωνα με τις προβλέψεις των ανωτέρω διατάξεων, καθώς και του άρθρου 105, προκύπτουν τα εξής σημαντικά συμπεράσματα: Αρχικώς, η αίτηση για διορισμό του ειδικού εκπροσώπου πρέπει να αφορά μόνο τις αξιώσεις της ΑΕ κατά του προσώπου αυτού, χωρίς να απαιτείται ακριβής προσδιορισμός της αξίωσης, όπως ορίζεται στο άρθρο 216 ΚΠολΔ. Ο ειδικός εκπρόσωπος, αφού διοριστεί και συλλέξει τις απαραίτητες πληροφορίες, θα μπορεί να καθορίσει και να περιγράψει με ακρίβεια την αξίωση της ΑΕ κατά του μέλους του ΔΣ. Έπειτα, η αίτηση πρέπει να αφορά την άμεση ζημία της ΑΕ και την έμμεση ζημία των μετόχων. Εάν υπήρχε δυσχερώς αποδεικνύομενη άμεση ζημία των μετόχων, αυτοί θα μπορούσαν να στραφούν εναντίον του μέλους του Δ.Σ., αντί για την εταιρία. Περαιτέρω, άξιο αναφοράς τυγχάνει και το ότι ο Δικαστής συμμετέχει ενεργά στη συλλογή, διερεύνηση και αξιολόγηση των αποδεικτικών στοιχείων της υπόθεσης με αποτέλεσμα να μπορεί να αντλήσει στοιχεία αυτεπαγγέλτως και να δεχτεί αποδεικτικά μέσα που δεν πληρούν τις προϋποθέσεις του νόμου. Στην εκούσια δικαιοδοσία, δεν ισχύουν οι περιορισμοί της τακτικής διαδικασίας, αλλά το σύστημα ελεύθερης απόδειξης και το ανακριτικό σύστημα. Η

αίτηση μπορεί να απορριφθεί αν είναι καταχρηστική, δηλαδή αν ο αιτών δεν επιδιώκει την αποκατάσταση της ζημίας της Α.Ε., αλλά εξυπηρετεί ξένους σκοπούς, όπως την εκδίκηση ή την επίλυση προσωπικών διαφορών, οι οποίες δεν σχετίζονται με τη ζημία της εταιρίας. Τέλος, ως επισημαίνεται στην εν λόγω απόφαση, σε περίπτωση που η αίτηση κατατίθεται από τη μειοψηφία των μετόχων, το δικαστήριο μπορεί να προβεί σε στάθμιση συμφερόντων και να εφαρμόσει την αρχή της αναλογικότητας. Αν διαπιστωθεί ότι τα συμφέροντα της μειοψηφίας είναι ασθενέστερα από τη ζημία που προκαλείται στην ΑΕ, το δικαστήριο μπορεί να απορρίψει την αίτηση. Ωστόσο, οι αιτούντες δεν είναι υποχρεωμένοι να αποδείξουν τη μη δυσανάλογη στάθμιση των συμφερόντων, αλλά αυτό βαρύνει τους διαδίκους που αντιτίθενται στην αίτηση (Βενιέρης, 2023, σελ. 57-58).

Καταλήγοντας, η υποχρέωση του Δ.Σ. να ασκεί τις αξιώσεις της εταιρίας με γνώμονα το εταιρικό συμφέρον και η ευχέρεια των μετόχων να αιτηθούν την κατάθεση αγωγών σε περίπτωση αδράνειας από το Δ.Σ. αποδεικνύουν την αναγκαιότητα υπεύθυνης και διαφανούς εταιρικής διακυβέρνησης. Οι προβλεπόμενες δικλείδες ασφαλείας, όπως η δυνατότητα διορισμού ειδικού εκπροσώπου προς άσκηση της εταιρικής αγωγής και οι προθεσμίες για την άσκηση αυτής, επιβεβαιώνουν την πρόθεση του νομοθέτη να διασφαλίσει την αποτελεσματική προστασία των συμφερόντων της εταιρίας και των μετόχων της, ενώ παράλληλα καθορίζουν τα όρια και τις ευθύνες των μελών του Δ.Σ. Στο σύνολό τους, οι προβλεπόμενες διατάξεις στα άρθρα 103 επ. του Ν. 4548/2018 αποσκοπούν στην ενίσχυση της χρηστής εταιρικής διοίκησης και την αποτροπή καταχρηστικών συμπεριφορών σε βάρος της εταιρίας.

Συμπεράσματα

Το Διοικητικό Συμβούλιο της Ανώνυμης Εταιρίας, ως διαχειριστικό και εκπροσωπευτικό όργανο είναι επιφορτισμένο με την διευθέτηση καίριων για το εμπορικό μέλλον της εταιρίας ζητημάτων. Δρα αυτόνομα δεσμεύοντας με τις αποφάσεις του την εταιρία και δεν υπόκειται καταρχήν σε οδηγίες πλην ειδικών περιπτώσεων όπως είναι περίοδοι κρίσεως ή το καθεστώς των Α.Ε. με συμπαγή πλειοψηφία. Τα μέλη διορίζονται κατά κανόνα με απόφαση της Γενικής Συνέλευσης, ενώ παράλληλα προβλέπονται εξαιρέσεις από αυτόν τον κανόνα και κατευθυντήρια γραμμή της δράσης τους αποτελεί η προώθηση των συμφερόντων της εταιρίας και η παράλειψη τέλεσης πράξεων ανταγωνισμού προς αυτήν. Τα μέλη υπέχουν καταρχήν συλλογική ευθύνη για τις πράξεις και παραλείψεις τους, πλην όμως σε κάθε περίπτωση πλημμελούς δράσης, γίνεται προσπάθεια διακρίβωσης των ακριβώς υπευθύνων προσώπων, ενώ συχνό είναι και το φαινόμενο ορισμένο μέλος να ευθύνεται ατομικώς. Η αστική ευθύνη των μελών του Δ.Σ. καθιερώνεται στα άρθρα 102 επ. του Ν. 4548/2018 και τα υπεύθυνα μέλη απαλλάσσονται αυτής εφόσον αποδείξουν ότι κατά την τέλεση της ερευνώμενης πράξης ή παράλειψης τήρησαν την επιμέλεια του μέσου συνετού επιχειρηματία. Στην παρούσα εργασία έγινε ιδιαίτερη μνεία στην καινοτομία του Ν. 4548/2018 όσον αφορά στο μέτρο ευθύνης για την αστική αδιοπρακτική ευθύνη και καθίσταται σαφές ότι πλέον αντικαθίσταται η προϊσχύουσα πρόβλεψη της υποκειμενικής πταισματικής ευθύνης, κατά το άρθρο 22 παρ. 1 Ν 2190/1920. Κατά τα πλέον ισχύοντα ενδιαφέρει η αμέλεια του δρώντος, η μη πλήρωση της υποχρέωση επιμέλειας που όφειλε και μπορούσε να καταβάλει. Αναφορικώς με την ποινική διάσταση της ευθύνης, για την πλήρωση της υποκειμενικής υπόστασης του εγκλήματος απαιτείται η ύπαρξη δόλου. Έτσι, το νέο άρθρο 102 Ν 4548/2018 συμβάλει στην ευελιξία και τη διαφάνεια της εταιρικής δραστηριότητας. Περαιτέρω, στην ελληνική πρακτική παρατηρείται συχνά η ενεργοποίηση των διατάξεων για την ποινική ευθύνη των μελών του ΔΣ, ειδικά σε περιπτώσεις απιστίας κατά τη λήψη επιχειρηματικών αποφάσεων, οι οποίες δύνανται οδηγούν σε δυσμενή αποτελέσματα για την εταιρία. Επίσης, τα μέλη του ΔΣ ευθύνονται για παραβάσεις της κοινωνικοασφαλιστικής νομοθεσίας, ενώ η οικονομική αδυναμία ή η πτώχευση της εταιρίας προκαλούν αναπόφευκτα και ζητήματα ευθύνης των διοικητών για φορολογικές παραβάσεις (π.χ. παρακρατούμενοι φόροι, ΦΠΑ κ.λπ.). Τέλος, σημαντικός θεσμός για την προάσπιση των αξιώσεων της εταιρίας είναι η εταιρική αγωγή, η οποία και ασκείται κατά των ευθυνόμενων μελών του Δ.Σ., εφόσον η έγερση αυτή κριθεί αναγκαία με βάση το κριτήριο προάσπισης του εταιρικού συμφέροντος, για την αποκατάσταση της διαφάνειας και της νομιμότητας στην εταιρική διαχείριση.

Βιβλιογραφία

- Αγγουρά, Μ. (2024). *Η ΕΚΘΕΣΗ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΣΤΙΣ ΕΙΣΗΓΜΕΝΕΣ ΑΕ Οι επιπτώσεις του νέου ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Αλεξανδρίδου, Ε. (2019). *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών*, 3^η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Αντωνόπουλος, Β., Γρηγοριάδης Α. (2022). *Δίκαιο Κεφαλαιουχικών Εταιριών Ι*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη
- Αργυρόπουλος, Χ. (2016). *Τιμητικός Τόμος*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Μούζουλας, Σπ., Αντωνόπουλος Β. (2023). *ΑΝΩΝΥΜΕΣ ΕΤΑΙΡΙΕΣ ΤΟΜΟΣ ΙΙ Άρθρα 77-181*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη
- Περάκης, Ε. (2019). *ΤΟ ΝΕΟ ΔΙΚΑΙΟ ΤΗΣ ΑΝΩΝΥΜΗΣ ΕΤΑΙΡΙΑΣ*, 6^η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Ρόκας, Ι. (2019). *ΕΤΑΙΡΙΕΣ Εισαγωγή στο Δίκαιο των Εταιριών του Εμπορικού Δικαίου*, 6^η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Ρόκας, Ν. (2019). *Εμπορικές Εταιρίες*, 9^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη
- Σινανιώτη – Μαρούδη, Α. (2021). *Εμπορικό Δίκαιο – Εταιρίες*, 4^η έκδοση, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Σύνδεσμος Ελλήνων Εμπορικολόγων (2010). *ΤΟ ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ ΚΑΙ Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΡΙΣΗ*, 19ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Σωτηρόπουλος, Γ. (2020). *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρίας, Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018*, ΤΟΜΟΣ ΙΙ, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα
- Ψυχομάνης, Σ. (2018α). *Εμπορικό δίκαιο Γενικό μέρος - Δίκαιο εμπορικών συμβάσεων*, Τρίτη έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη
- Ψυχομάνης, Σ. (2018β). *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών*, Γ' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα- Θεσσαλονίκη

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Βενιέρης, Ι. (2023). Παρατηρήσεις στην ΜΕΦΘεσ 52/2022 - Διορισμός ειδικού εκπροσώπου για την άσκηση αγωγής της ΑΕ επί αξιώσεων της κατά των μελών ΔΣ, *Δίκαιο Επιχειρήσεων & Εταιριών*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, τεύχος 2023, σ. 57-58, ΤΝΠ QUALEX.

Βερβεσός, Ν. (2019). «Η ευθύνη των μελών του διοικητικού συμβουλίου πιστωτικών ιδρυμάτων», *Δίκαιο Επιχειρήσεων & Εταιριών*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, τεύχος 2019, σ. 1407-1409, ΤΝΠ QUALEX.

Μπαϊρακτάρης, Κ. (2022). Παρατηρήσεις στην ΜΕΦΑθ 559/2022 (Προσωρινή διοίκηση ΑΕ - Σύγκρουση συμφερόντων μελών ΔΣ και νομικού προσώπου), *Εφαρμογές ΑΣΤΙΚΟΥ ΔΙΚΑΙΟΥ & ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ ΔΙΚΟΝΟΜΙΑΣ*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα σ. 440 – 443, ΤΝΠ QUALEX

Παναγιώτου, Π., (2017). Η αστική ευθύνη των μελών του ΔΣ στην Α.Ε.: μετριασμός ή επίταση της πταισματικής ευθύνης του ΔΣ, *Ελληνική Δικαιοσύνη*, τ. 58, τεύχ. 5, σ. 1338

Πάσσιου, Δ. (2019). Μια νέα ΑΕ: Είμαστε έτοιμοι; Εισήγηση στο 11ο Συνέδριο Ελλήνων Νομικών Συμβούλων, *ΣΥΝΗΓΟΡΟΣ. ΤΟ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΓΙΑ ΤΟΝ ΝΟΜΙΚΟ*, ΤΝΠ QUALEX.

Δημήτραινας, Γ. (2023). Η νομοτυπική μορφή του εγκλήματος της απιστίας (άρθρο 390 ΠΚ): διάλογος με τη νομολογία, *Ποινική Δικαιοσύνη*, Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σ. 220-229, ΤΝΠ QUALEX

ΝΟΜΟΛΟΓΙΑ

ΜΕΦΑθ 559/2022 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΑΠ 211 / 2022 Ε ΠΟΙΝΙΚΕΣ areiospagos.gr

ΑΠ 1085/2019 Α2 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΝΠ QUALEX

ΑΠ 1/2019 ΟΛΟΜΕΛΕΙΑ ΤΝΠ QUALEX

ΠΠρΑθ 6042/2003 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΑΠ 723/2022 Β1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΤΝΠ QUALEX

ΤρΕφΑθ 438/2023 ΤΝΠ QUALEX

ΑΠ 370/2018 Β1 ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ areiospagos.gr

ΑΠ 533/2014 Ε ΠΟΙΝΙΚΕΣ ΤΝΠ QUALEX

ΑΠ 309/2021 ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΑΠ 620/2023, ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΠΠΡ 587/2023 ΠΑΤΡΩΝ ΤΝΠ ΝΟΜΟΣ

ΕφΠειρ 572/2024

ΜΕφΘεσ 52/2022 ΤΝΠ QUALEX